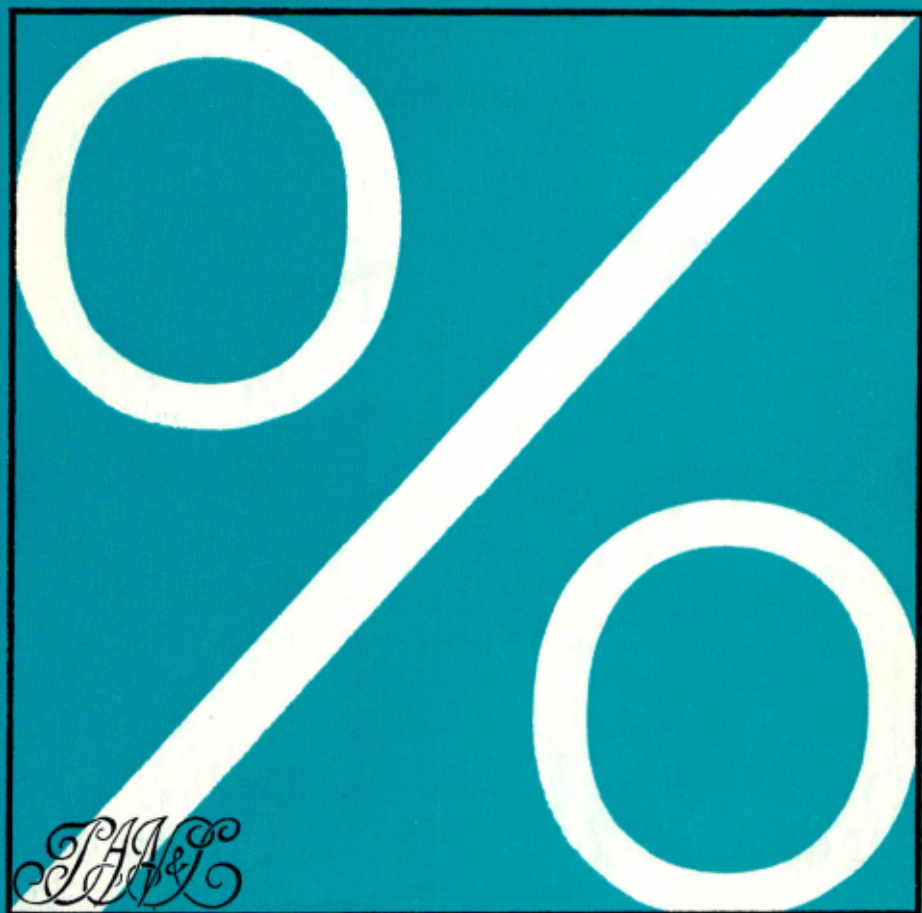

Dröjsmåls ränta.

Gunvor Wallin
Norstedts

E-boken är publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet 2024

eISBN: 9789198899801

ISBN: (originalutgåva i tryck)

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.265>

Denna text är licensierad under CC BY-NC 4.0, Erkännande.

(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>).

Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men ej användas i kommersiella syften. Verkets upphovsperson måste anges.

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

Gunvor Wallin
Dröjsmålsränta

Dröjsmålsränta

Av Gunvor Wallin

P A Norstedt & Söners förlag
Stockholm

Förord

Professor Knut Rodhes behandling i arbetet Obligationsrätt av ett flertal problem angående dröjsmålsränta har väckt mitt intresse för de hit hörande frågorna och därmed varit upphovet till denna undersökning. Professor Rodhe har stött och uppmuntrat mig i mitt arbete och också haft älskvärdheten att gå igenom hela framställningen i korrektur. Han har därvid gjort många värdefulla påpekanden. För allt detta är jag honom stort tack skyldig.

Under arbetets gång har jag haft tillfälle att diskutera skilda spörsmål med forskardocenten Göran Englund och extra universitetslektorn Björn Lindquist. Björn Lindquist har därjämte hjälpt mig vid upprättandet av litteraturförteckning och rättsfallsregister. Jag tackar dem båda för deras bistånd.

Min far, revisor Carl Nordholm, har svarat för korrekturläsningen.
Lund i april 1969

GUNVOR WALLIN

Förkortningar

ADD	Arbetsdomstolens domar
Allmänna förfogandelagen	Allmän förfogandelag d. 22 juni 1939
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
Checkloven	(Dansk) Lov nr.69 af 23/3 1932: Checklov
Expropriationslagen	Lag om expropriation d. 12 maj 1917
FB	Föräldrabalken
FJFT	Tidskrift, utg. av Juridiska föreningen i Finland
Försäkringsavtalslagen	Lag 8 april 1927 om försäkringsavtal
Gjeldsbrevloven	(Norsk) Lov 17/2 1939 nr. 1 om gjeldsbrev
Gældsbrevsloven	(Dansk) Lov nr. 146 af 13/4 1938 om gælds- breve
HB	Handelsbalken
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
HR	Häradsrätt
JB	Jordabalken
JR	Justitieråd
Järnvägstrafikstadgan	K Järnvägstrafikstadgan 12 juni 1925
KK	Kungl. kungörelse
Konkurslagen	Konkurslag d. 13 maj 1921
Købeloven	(Dansk) Lov nr. 102 af 6/4 1906 om køb
Köplagen	Lag 20 juni 1905 om köp och byte av lös egen- dom
Lov om Kjøb	(Norsk) Lov om kjøb 24 mai 1907. Nr. 2
NJA	Nytt Juridskt Arkiv, avd. I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. II
NRev	Nedre Justitierevisionen
NRt	Norsk Retstidende
Nyttjanderättslagen	Lag 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom
OR	(Schw.) Obligationenrecht
RR	Rådhusrätt
Skuldebrevslagen	Lag 27 mars 1936 om skuldebrev
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SvJT rf.	Svensk Juristtidning, rättsfallsavd.
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
TSA	Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
UL	Utsökningslag d. 10 aug. 1877
Vekselloven	(Dansk) Lov nr. 68 af 23/3 1932: Veksellov

Innehåll

OM DRÖJSMÅLSRÄNTA

En undersökning rörande gränsdragningen mellan femprocentsregeln och sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §

INLEDNING

HB 9 kap. 10 § och andra regler om dröjsmålsränta	11
Förslag till ändring av HB:s bestämmelser om dröjsmålsränta	14
Undersökningens uppläggning	15
Danska, norska, tyska, franska och schweiziska bestämmelser rörande dröjsmålsränta	17
Om skadestånd utöver dröjsmålsränta	24

OM SKYLDIGHET ATT BETALA RÄNTA FÖRST FRÅN EN SENARE DAG ÄN STÄMNINGSdagen

Om innebörden av begreppet stämningssdag såsom utgångspunkt för beräkning av dröjsmålsränta	31
Förfallodag i tiden efter stämningssdagen	34

BESTÄMD BETALNINGSDAG OCH DÄRMED NÄRA JÄMFÖRLIGA FÖRHÅLLANDEN

Analog tillämpning av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § i fall av fordringsförhållanden med avtalad eller lagbestämd förfallodag	38
Betalningssdagens bestämmande på annat sätt än i lag eller genom överenskommelse: framläggande av redovisning ang. omhänderhavda medel	42
Slutförande av mäklareuppdrag	48

OM VERKAN AV OVISSHET RÖRANDE BETALNINGSSKYLDIGHETENS FÖRHANDENVARO ELLER OMFATTNING

Ränta å husröteersättning	50
Ränta å försäkringsersättning	51

Synpunkter på frågan överhuvud, om ovisshet rörande betalningsskyldigheten påverkar beräkningen av dröjsmålsränta	53
---	----

OM UTGÅNGSPUNKTEN FÖR RÄNTEBERÄKNINGEN VID ÅTERBETALNING AV MEDEL, SOM TIDIGARE AV GÄLDENÄREN MOTTAGITS SOM BETALNING

Lagregler ang. ränteberäkning vid återbetalningsskyldighet	56
Ränteberäkning:	
i <i>condictio indebitifall</i>	57
vid återbetalningsskyldighet på grund av tidigare misstag av annat slag, dubbelbetalning eller ovisshet	59
Sammanfattande synpunkter rörande de föregående återbetalningsfallen	64
Ränteberäkning:	
vid återbetalning av arvsmedel	66
vid återbetalning av köpeskillning för lös egendom	68
vid återbetalning av köpeskillning för fast egendom . . .	80

OM DRÖJSMÅLSRÄNTA Å SKADEERSÄTTNING AV ENGÅNGSNATUR

Inledande anmärkningar	85
Synpunkter ur dansk, norsk, finsk, schweizisk och fransk doktrin	87
Allmänt om utgångspunkten för ränteberäkningen . . .	92
Ränta från tidigare dag än stämningdagen	93
Ränta från stämningdagen	96
Sammanfattande synpunkter	99

OM DRÖJSMÅLSRÄNTA Å VISSA PERIODISKT UTGÅENDE ERSÄTTNINGSBELOPP

<i>Ersättning för löneförmåner vid obehörigt avskedande</i>	101
Principiella synpunkter på frågan om anspråkets art . .	101
Närmare om ränteberäkningen	105
Sammanfattande synpunkter	106
<i>Livränta och underhållsbidrag</i>	107
Ersättningsperioden sträcker sig från dag före stämningdagen till dag i tiden efter HD:s dom	108
Om innebörden av uttrycket "förfallna livräntebelopp" och därmed jämförliga uttryck	109

Närmare om differentieringen av de tider, å vilka ersättningen belöper	113
Ersättningsperioden ligger helt i tiden före HD:s dom . .	119
<i>Ersättning för förlorad arbetsförtjänst i anledning av kroppsskada</i>	119
<i>Sammanfattande synpunkter beträffande frågan om ränta å periodiskt utgående ersättningsbelopp</i>	121
OM REGRESSÖKANDE Borgenärs rätt till dröjsmålsränta	
Borgensmans regressrätt	125
Regressrätt vid utlägg av annat slag än enligt borgensåtagande	129
Sammanfattande synpunkter	131

Inledning

HB 9 kap 10 § och andra regler om dröjsmålsränta

Den centrala bestämmelse om dröjsmålsränta, som återfinnes i HB 9 kap. 10 §, kvarstår i huvudsak oförändrad alltsedan tillkomsten av 1734 års lag. Ehuru sedan den tiden åtskilliga bestämmelser om dröjsmålsränta för särskilda slags betalningsförpliktelser tillkommit, är tillämpningsområdet för HB 9 kap. 10 § alltjämt stort. Som exempel på speciella bestämmelser om dröjsmålsränta — vilka såsom sådana faller utanför den här företagna undersökningen — kan nämnas Skuldebrevslagen 6 §, Köplagen 38 §, Nyttjanderättslagen 4 kap. 19 § och Expropriationslagen 55 §. Enligt Skuldebrevslagen 6 §, som efter ordalagen endast avser skuldebrev men som torde vara analogt tillämplig på andra betalningsförpliktelser, skall vid försutten betalningstid ränta utgå efter enahanda grund som för tiden dessförinnan må ha varit bestämd.¹ För det fall att ränta ej är utfäst hänvisar Skuldebrevslagen 6 § till bestämmelsen om dröjsmålsränta i HB 9 kap. 10 §. I sistnämnda lagrummet, som endast avser de fall, där ränta ej varit utfäst, talas blott om försträckt penningbelopp men bestämmelsen anses analogt tillämplig på skuldförhållanden överhuvud, som ej är underkastade särskilda bestämmelser om ränteberäkning.² Skillnad göres i HB 9 kap. 10 § mellan det fall, att viss betalningstid är på förhand bestämd och det fall, då ingen sådan tid är nämnd. I förra fallet skall vid dröjsmål med betalningen ränta utgå med 6 %

¹ Denna regel gjorde slut på ett osäkerhetstillstånd ifråga om räntesatsen för dröjsmålsränta i de fall, där fordringen från början löpte med ränta men intet avtalats beträffande eventuell dröjsmålsränta. Skulle dröjsmålsränta då utgå efter den för skulden såsom sådan bestämda räntesatsen eller efter den räntesats, som i HB 9 kap. 10 § stadgas för de fall, där ränta alls ej varit utfäst? Så sent som i det i SvJT 1935 rf. s. 51 refererade hovrättsfallet har 6 % dröjsmålsränta utdömts på belopp som intill förfallodagen löpte med 5 % ränta. Se till denna fråga vidare Würtemberg-Sterzel, Lagen om skuldebrev s. 43 f.

² Se exempelvis Rodhe, Obligationsrätt s. 574.

om året från den för betalningen bestämda dagen. I det senare fallet är räntan bestämd till 5 % om året från stämningdagen.

Gränsdragningen mellan tillämpningsområdena för dessa båda räntebestämmelser ger sig i stor utsträckning av sig själv. I många fall är det dock vanskligt att säga, om betalningsskyldigheten skall anses hänförlig till viss på förhand bestämd tid eller gälden skall anses förfalla till betalning vid anfordran. Rodhe menar, att den åtskillnad, som i lagrummet göres mellan fall av på förhand bestämd betalningsdag och fall, där ingen tid är nämnd, knappast skulle bereda svårigheter i frågor rörande kreditgivning men väl i andra fall, på vilka HB 9 kap. 10 § vore att tillämpa analogt. Då man i dessa senare fall haft att döma ut dröjsmålsränta, skulle man därför icke alltid ha kunnat besvara frågan, om lagrummets andra eller dess tredje punkt vore tillämplig, med hänsyn därtill om viss betalningstid skulle kunna anses på förhand bestämd eller ej. Man skulle enligt Rodhe få räkna med att domstolarna träffat sitt val utifrån "andra, icke redovisade synpunkter".³

Såsom i det följande kommer att närmare uppmärksammas, finns exempel på att domstolarnas avgöranden ifråga om dröjsmålsränta icke alltid följer gränsdragningen i HB 9 kap. 10 § mellan en sexprocentsregel för fall av bestämd förfallodag och en femprocentsregel för fall, där gälden är betalbar vid anfordran. Stundom har sålunda exempelvis utdömts dröjsmålsränta med 5 % från dag före stämningdagen, en räntegottgörelse, som i varje fall inte står i omedelbar överensstämmelse med någon av de båda nämnda reglerna i HB 9 kap. 10 §. Ifråga om gränsdragningen mellan dessa båda regler borde framför allt vara av intresse att få fram lagstiftarens motiv till att enligt HB 9 kap. 10 § *räntefoten* vid försträckning icke är densamma i de fall, då viss tid för betalning är föreskriven som i de fall, där ingen tid är nämnd. På denna punkt synes emellertid icke mycken upplysning stå att vinna. Efter förslag till Handelsbalk åren 1718 och 1727, som för båda dessa fall angav räntefoten till 6 %, följde det 1731 års förslag, som i vad här är ifråga oförändrat kom att ingå i 1734 års lag och i vilket räntefoten för de förstnämnda fallen bestämdes

³ I not 2 a.a. s. 575 f.

till 6 % och för de senare till 5 %.⁴ 1826 års förslag till allmän civillag föreskrev för båda dessa fall "laga ränta" eller 6 % om året. Som skäl till den sålunda föreslagna ändringen anfördes, att borgenären i det fall, då förfallodag ej varit bestämd, vore lika berättigad att efter krav återfå det försträckta som han eljest vore å förfallodagen och han borde därför i båda fallen njuta samma vedergällning för den nytta gäldenären hade av det försträckta från den dag det bort återges.⁵

Hos Almén-Eklund säges efter redogörelse för de båda räntereglererna i HB 9 kap. 10 §: "Anledningen till den olika räntefoten i dessa båda fall är oss obekant. Något giltigt skäl därför kan icke inses."⁶ Att i Köplagen 38 § räntan vid handelsköp, där ej viss tid för köpeskillningens gäldande är utsatt, bestämts till 6 %, lärer väl huvudsakligen bero därpå att räntan här likväl skall utgå från en av stämning oberoende tidpunkt. För synpunkten att kapitalinnehavet skulle vara för köpmän — säljare såväl som köpare — särskilt värdefullt torde dock finnas ett visst utrymme.⁷ Skulle möjligen en avvägning av det genomsnittliga värdet av kapitalinnehavet kunna tänkas leda till att borgenärens förlust borde skattas högre i de fall, där han haft anledning påräkna att viss dag ha sina pengar disponibla än i de fall, där ingen tid är nämnd? Skulle den borgenär, som betingat sig betalning vid viss på förhand bestämd tid, kunna anses ha större anledning och bättre möjlighet att sörja för kapitalets utnyttjande efter den dag, då han hade rätt att återfå det än den borgenär, som nöjt sig med möjligheten att återfå det vid anfordran? Värdet av gäldenärens fortsatta kapitalinnehav skulle väl dock knappast kunna genomsnittligt skattas högre för fall av på förhand bestämd betalningsdag än där ingen tid är nämnd. Att märka är att varken doktrin eller rättspraxis synes stödja ett antagande att en — med den förevarande åtskillnaden

⁴ Sjögren, Förarbetena till Sveriges Rikes Lag 1686—1736, V s. 260, VI s. 276 och 299.

⁵ Förslag till allmän civillag s. 124 med Motiver s. 184. Jfr Tablåkommitténs Förslag till Tableau s. 50.

⁶ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 495 med not 5. Se även Hellner, Köprätt s. 114. Jfr Ask, Om kreditaftal enligt svensk civilrätt s. 83 f.

⁷ Jfr Udkast til Lov om Køb s. 64. Jfr vidare Stang, Handelskoutumer s. 322 med not 1. Se även Hellner, i not 6 a.a. s. 114 f.

i HB 9 kap. 10 § möjligen förenlig — avvägning av kapitalinnehavets genomsnittliga värde skulle anses ägnad att påverka valet i tveksamma fall mellan dessa lagrummets båda ränteregler. Med hänsyn därtill, att det är fråga om dröjsmålsränta, förefaller det också mera påkallat att fästa avgörande vikt därvid om ett sådant med bestämd betalningsdag jämförligt förhållande må anses vara för handen, att man kan tala om ett dröjsmål med betalningen från en av stämning i och för sig oberoende dag.

Förslag till ändring av HB:s bestämmelser om dröjsmålsränta

Att HB 9 kap. 10 § efterhand visat sig vara en otillräcklig — och kanske också otidsenlig — regel om dröjsmålsränta har kommit till uttryck inte bara i tillkomsten av sådana speciella regler som de ovan exemplifierade. Tid efter annan har också väckts förslag om generella åtgärder beträffande stadganden om dröjsmålsränta. Så må nämnas att frågan var aktuell år 1946. Då anhöll riksdagen att Kungl. Maj:t skulle föranstalta om översyn av de i lagar och författningar förekommande räntebestämmelserna. År 1951 anmälde i riksdagen att den tidigare begärda översynen hade fått vila. År 1965 hemställdes i en riksdagsmotion om utredning rörande tidsenligt utformade regler om gälldränta. Motionen överlämnades till första lagutskottet, som i sin tur hemställde att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna, att enligt utskottets mening en översyn av förevarande bestämmelser om dröjsmålsränta borde ske.⁸ Enligt erhållen uppgift är en sålunda begärd utredning framdeles att förvänta. Då man ännu ingenting vet om vare sig undersökningens blivande omfattning eller tiden, då den kan tänkas påbörjad, synes det inte sakna intresse att söka utleta

⁸ NJA II 1965 s. 413.

I en uppsats i FJFT påtalar Godenhielm behovet av ändring i den finska rättsens, HB 9 kap. 10 § motsvarande regler om dröjsmålsränta. Han framhåller, att den väsentliga avsikten med hans framställning varit att understryka behovet av en "rättslig reform" på det ifrågavarande området, inte att närmare undersöka detta. Godenhielm berör något frågan om den tidpunkt, från vilken dröjsmålsräntan skall beräknas men uppehåller sig eljest främst vid frågan om lämplig räntesats. Godenhielm, Bör stadgandena om moraränta reformeras? S. 1 ff., särskilt s. 8 ff. Se vidare FJFT 1968 s. 117 ff.

skäl för domstolarnas val i tveksamma fall av det ena eller det andra alternativet i HB 9 kap. 10 §. Bland de olägenheter, som ansetts tala för en modernisering av nuvarande bestämmelser om dröjsmålsränta framhölls av första lagutskottet den, att ränta enligt HB 9 kap. 10 § såsom oföränderlig var isolerad från kreditmarknaden i övrigt. Vidare hade skäligheten av skilda räntesatser, beroende på om förfallodag avtalats eller ej, ifrågasatts. Slutligen hade erinringar anförts mot att ränta i fall av icke bestämd förfallodag utgick inte från den tidpunkt, då krav framställts, utan först från stämningdagen.

Undersökningens uppläggning

Den i det följande redovisade undersökningen vilar inte på en fullständig genomgång av rättsfallsmaterialet i NJA. Det vill synas som om en sådan genomgång inte skulle ge ett utbyte, som stod i rimlig proportion till den tid den skulle ta i anspråk. Även en sådan genomgång förutan har det emellertid synts vara av intresse att söka efter synpunkter, som kan ha varit avgörande vid besvarandet av frågan efter vilken räntesats och under vilken tid dröjsmålsränta skall utgå. Ett försök har sålunda gjorts att taga fram ett för frågor om dröjsmålsränta representativt urval rättsfall, som funnits särskilt ägnade att belysa de här uppmärksammade fordringsförhållandena. I rättsfallssamlingarnas referat är ränteyrkandena i allmänhet inte föremål för större uppmärksamhet. Ett ofta förekommande besked på denna punkt är "Tillika fordrades ränta" el. dyl. Sålunda måste i de allra flesta fall närmare upplysning om ränteyrkandets innehåll sökas i handlingarna i målet. Beträffande de i det följande uppmärksammade rättsfallen har akten i målet undersökts, där rättsfallsreferatet i NJA inte ansetts ge de upplysningar, som varit nödvändiga för en rättsfallsanalys. Vid denna undersökning har kunnat konstateras, att av ett stort antal fall, som kunde varit av intresse, ingen upplysning står att vinna, enär endast 5 % ränta från stämningdagen yrkats, ehuru skäl kunde finnas för ett längre gående ränteyrkande. I anslutning till detta besked må också nämnas att åtskilliga rättsfall funnits sakna intresse av det skälet, att räntefrågan inte varit föremål för prov-

ning i högsta instans. Med hänsyn till den diskussion, som i det följande föres angående skilda spørsmål beträffande dröjsmålsränta har, å andra sidan, stundom vissa rättsfall funnits vara av intresse, ehuru sådan prövning inte förekommit. Sålunda har exempelvis ett i målet gjort yrkande eller en dom i lägre instans stundom anförts för att ge exempel på olika uppfattningar ifråga om dröjsmålsränta. Därvid har det ibland inte funnits nödvändigt att särskilt framhålla i vad eller på vems framställning målet prövats i högre instans.

De frågor rörande dröjsmålsränta, som behandlas i det följande, har i framställningens senare delar huvudsakligen sammanförts så, att olika slags fordringar behandlats var för sig. Det hade ur många synpunkter varit önskvärt att göra en gruppering, ur vilken såsom sådan man kunnat utläsa närmare besked om tillämpningsområdet för sexprocentsregeln resp. femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §. Med hänsyn till de ofta skiftande bedömanden, som domstolarna gjort i frågor om dröjsmålsränta av inbördes mycket likartat slag, har en mera schematiserande framställning dock inte syntts möjlig eller i vart fall inte lämplig.⁹ Det är för övrigt, såsom här tidigare berörts, för dröjsmålsräntornas del vidare inte bara fråga om en gränsdragning mellan områdena för de båda alternativa reglerna i HB 9 kap. 10 §.¹⁰ Det gäller också att söka utröna på vilka grunder domstolarna kan ha ansett sig böra tillämpa andra regler om dröjsmålsränta än dessa. De fall som sålunda föreligger till beaktande är de, där dröjsmålsränta utdömts med 5 % från dag i tiden före eller efter stämningdagen.

I det följande uppmärksammas vidare att det beträffande olika fall av betalningsdröjsmål må synas — mer eller mindre — tveksamt när dröjsmålet skall anses ha inträtt. Inledningsvis beaktas därvid fall av andra betalningsförpliktelser med bestämd betalningsdag än låntagares återbetalningsskyldighet och fall, där av annat skäl en tillämpning av grunderna för sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § torde kunna sägas ligga ganska nära till hands. Sålunda diskuteras frågan, om en betalningsdag kan anses bestämd annorledes än i lag eller genom överenskommelse med verkan att

⁹ Jfr Rodhe, Obligationsrätt s. 576.

¹⁰ S. 12 ovan.

gäldenären finge anses från sådan dag vara i dröjsmål. Vidare ställes frågan, om ovisshet rörande betalningsskyldighetens förhandenvaro eller omfattning kunde tänkas leda till att en eljest bestämd betalningsdag finge såsom utgångspunkt för ränteberäkningen anses förskjuten i avvaktan på betalningsskyldighetens resp. skuldbeloppets fixerande. För fall där betalningsdag ej är eller må anses vara bestämd på något av de sätt, som nu berörts, ställes frågan, om det förevarande penningbeloppet likväl får anses från dag före stämning böra ha stått till borgenärens — och icke till gäldenärens — disposition och borgenären därför anses berättigad till dröjsmålsränta från sådan dag. Denna fråga synes motiverad i fall — av inbördes mer eller mindre olika slag — där medel, som tidigare utbetalts eller eljest åtkommits, nu skall återbetalas av mottagaren, så bland annat i fall av *condictio indebiti* och vid återvinning i konkurs. Härvid beaktas i förekommande fall gäldenärens mer eller mindre klandervärda — eventuellt brottsliga — ianspråktagande av de ifrågavarande medlen och även här ovissheten huruvida betalningsskyldighet alls är för handen eller till vilket belopp. I princip motsvarande synpunkter återkommer vid ränteberäkning å skadeersättningar av olika slag. Beroende på arten av den skada som skall ersättas, kan det synas mer eller mindre motiverat att anse den skadelidande berättigad till ränta från annan dag än stämningssdagen. Redan här i inledningen kommer för skadeståndsfallens del att uppmärksammas frågan, per vilken dag den skadelidande skall anses berättigad till ersättning, och därmed frågan hur ränta vid skadeersättning i princip skall beräknas. Frågan vidareföres senare i anslutning till ett studium av rättspraxis på området. Samma principiella spörsmål, om det omtvistade beloppet borde ha stått till borgenärens i stället för till gäldenärens disposition under tid före stämningssdagen, återkommer slutligen i olika fall av regresskrav.

Danska, norska, tyska, franska och schweiziska bestämmelser rörande dröjsmålsränta

Vissa synpunkter i utländsk doktrin på frågor om dröjsmålsränta å särskilda slags fordringar synes vara av intresse för den före-

varande undersökningen. Så stundom för utrönande av vad som kan tänkas ligga bakom ett ställningstagande i en räntefråga, stundom uteslutande de lege ferenda. I det följande kommer i anslutning till något spørsmål sådana uttalanden i utländsk doktrin att återges. Här skall inledningsvis några utländska lagregler angående dröjsmålsränta uppmärksammas.

I den danska Gældsbrevsloven har frågan om dröjsmålsränta blivit föremål för utförligare bestämmelser än vad fallet är i motsvarande svenska lagverk, 1936 års lag om skuldebrev. I Gældsbrevslovens 62 § finns sålunda en allmän — och icke till skuldebrevsförhållanden inskränkt — regel om dröjsmålsränta. Redan före tillkomsten av detta lagrum, som ersatte en allmän regel om dröjsmålsränta av år 1855, fanns speciella regler om sådan ränta. Så exempelvis i Købeloven, Vekselloven och Checkloven. Dessa särregler består efter tillkomsten av den här ifrågavarande allmänna regeln i Gældsbrevsloven. För det fall, att enligt sådan särskild regel dröjsmålsränta skulle utgå efter lägre räntesats än 5 %, skall dock enligt Gældsbrevslovens här ifrågavarande allmänna ränteregler 5 % årlig ränta betalas från den dag, då rättsliga åtgärder inleddes (da fordringshaveren påbegyndte retsforfølgning).¹¹ Gældsbrevslovens 62 § avser dröjsmålsränta vid skyldighet att betala ett bestämt penningbelopp på grund av avtal (första stycket) och betalningsskyldighet ”i andre tilfælde” (andra stycket).¹² Räntesatsen är i båda fallen 5 % men räntan löper i förra fallet från den dag, då skulden skulle vara betald, och i senare fallet från den dag, då borgenären inledde rättsliga åtgärder. För dessa sistnämnda fall kan dock domstol där särskilda förhållanden gör

¹¹ I redogörelsen för utländsk rätt kommer uttrycket stämning (stämningssdag etc.) stundom att användas som en slags samlingsbeteckning för olika förfaranden, genom vilka frågan om gäldenärens betalningsskyldighet drages under domstols eller motsvarande myndighets prövning. Så nämligen, där mera speciella eller de utländska instituten närmare motsvarande uttryck inte ansetts erforderliga.

¹² Hos Ussing-Dybdal preciseras de till första stycket hänförliga fallen så, att hit räknas inte bara de där beloppet direkt framgår av avtalet utan också de där avtalet innehåller sådana upplysningar, att gäldenären genom en enkel uträkning kan få fram beloppet.

I de till andra stycket hänförliga fallen har gäldenären i allmänhet inte klarhet i hur mycket han skall betala, varför en rättgång kan vara nödvändig för att få skuldbeloppet fixerat.

Ussing-Dybdal, Gældsbrevslovene s. 117 och 118.

det påkallat, bestämma att räntan skall löpa från en tidigare eller senare tidpunkt liksom att en lägre ränta skall utgå för den tid under vilken talan är anhängig.¹³ Frågan om utgångspunkten för betalning av dröjsmålsränta är föremål för särskild uppmärksamhet i motiven till den förevarande bestämmelsen. Man kritiserar där den då gällande regel, enligt vilken räntan undantagslöst börjar löpa först i och med rättegångs anhängiggörande eller därmed jämställd åtgärd.¹⁴ Som skäl för att låta räntan löpa från tidigare tidpunkt anfördes dels att flera nyare europeiska lagar har en sådan bestämmelse dels att de ovan nämnda speciella reglerna om dröjsmålsränta genomgående räknar med sådan ränta från tidpunkten för dröjsmålets inträde. Den föreslagna regeln — nu Gældsbrevslovens 62 § — anges i förevarande hänseende i huvudsak överensstämma med tysk, schweizisk och fransk rätt och med de ovan nämnda danska särreglerna om dröjsmålsränta.

Vad vidare beträffar regeln om dröjsmålsränta, avseende avtalat bestämt penningbelopp, är följande att märka. Vid bestämd förfallodag börjar räntan att löpa i och med betalningsförsummelsen. Är förfallodag icke bestämd måste betalningsskyldighetens inträde fixeras genom krav på betalning. Den förra bestämmelsen mildras för gäldenärens del därigenom, att räntan också vid bestämd förfallodag löper först från det gäldenären krävts på betalning om en påminnelse om fordringen är motiverad "af rimelig hensyntagen til skyldnerens interesser." Som exempel på sådant förhållande nämnes i motiven fall då borgenären har anledning att räkna med att gäldenären har glömt betalningsdatum, att det föreligger ett missförstånd eller att gäldenären tror, att borgenären inte fäster särskild vikt vid punktlig betalning.

I jämförelse med den ofta till otillfredsställande resultat ledande bestämmelsen i HB 9 kap. 10 § om ränta först från stämningssdagen förefaller den danska regelns nyanseringar i det mesta tilltalande. Detta gäller särskilt möjligheten att vid icke bestämd förfallodag förskjuta utgångspunkten för ränteberäkningen till dag

¹³ Ang. tillämpningen av regeln om lägre ränta än 5 % se Udkast til Lov om Gældsbreve s. 63.

Jfr Ussing, Obligationsret s. 92.

¹⁴ Jfr Ussing-Dybdal, Gældsbrevslovene s. 116. Även dessa författare anser, att den ifrågavarande bestämmelsen i alltför hög grad skyddade gäldenären.

före talans anhängiggörande. Det synes däremot kunna ifrågasättas om vid bestämd förfallodag påminnelse skall behöva fordras från borgenärens sida ens i fall som de här exemplifierade. Det förhållandet att gäldenären här disponerar borgenären tillkommande medel utöver en bestämd förfallodag synes väga så tungt i förhållande till gäldenärens ovisshet i frågor rörande förfallotiden att ränta från den bestämda förfallodagen också här rimligen bör tillkomma borgenären. För övrigt är väl antalet sådana fall som de exemplifierade så obetydligt att det ur den synpunkten kan vara tveksamt om en sådan regel överhuvud är påkallad.

Den norska Gjeldsbrevloven har i sin 6 § en bestämmelse om ränta vid dröjsmål med betalning av skuldebrev. I och med dröjsmålet löper en ränta om 5 %, där ränta icke eljest utgår efter högre räntesats. Ett fall, där sådan högre dröjsmålsränta utgår är det, då fordringen fram till förfallodagen löper med mera än 5 % ränta. Denna högre ränta fortsätter då att utgå under dröjsmålstiden och det även om den är angiven att avse endast tiden till förfallodagen men ingenting sagts om tiden därefter. Enligt Gjeldsbrevloven 40 § är ränteregeln i 6 § i viss mån tillämplig också utanför skuldebrevsrättens område, nämligen på "avtalegjeld" beträffande vilken gäldenären har fått särskild betalningsanmaning, t.ex. i form av uppsägning. Betalningsanmaningen kan ges före eller efter förfallodagen — i det senare tillfället utgår dröjsmålsränta först från det gäldenären fått del av anmaningen. Vidare finns det speciella regler om dröjsmålsränta för vissa rättsförhållanden, så exempelvis i Lov om kjøb. Vid sidan av de nu nämnda räntereglerna gäller alltså en tidigare regel om dröjsmålsränta från stämningdagen resp., om fordringen förfaller till betalning i tiden efter stämningdagen, från förfallodagen. (Lov av 29 juni 1888 nr. 2 om Rentefodens Frigivelse m.v.) Denna regel är icke begränsad till vissa slags fordringar och omfattar sålunda också vad som inte rymmes under Gjeldsbrevlovens bestämmelser om "avtalegjeld." Räntesatsen är 4 % men ränta kan i särskilda fall utdömas efter lägre räntesats eller högre: upp till 6 %. Där fordringen såsom sådan är räntebärande, kan dröjsmålsränta inte tillerkännas borgenären till lägre räntesats än den sålunda bestämda men väl till högre — inom nu nämnd ram. Genom de variationsmöjligheter

regeln ger anses man ha säkrat en önskvärd anpassning till det allmänna ränteläget.

Om de nu nämnda, norska räntereglererna säger Arnholm ”Rentene gir kreditor vederlag for det tap han lider ved ikke å få betaling i rette tid.”¹⁵ Om Arnholm härmed menar fullt vederlag, synes en motfråga vara att ställa — liksom för övrigt beträffande motsvarande svenska regel. Får borgenären verkligen ersättning för sin förlust på grund av betalningsdröjsmålet när han inte får dröjsmålsränta annat än från stämningdagen? En annan fråga gäller det befogade i kravet på betalningsanmaning i Gjeldsbrevloven 40 § för att rätten till dröjsmålsränta skall inträda. Bestämmelsen härom synes dock undantagslöst flytta utgångspunkten för ränteberäkningen till betalningsanmaningens dag även vid bestämd, tidigare förfallodag. En viss motsvarighet härtill finns i dansk rätt men den regeln avser dock till synes endast helt undantagsbetonade situationer.¹⁶

Den tyska rättens allmänna regel om dröjsmålsränta återfinnes i BGB § 288. Enligt denna skall en penningsskuld vid dröjsmål förräntas med 4 % för år. Om borgenären av annan grund har rätt till högre ränta, skall även under dröjsmålstiden ränta utgå efter sådan högre räntesats. I BGB § 284 anges förutsättningarna för att gäldenären skall anses vara i dröjsmål. Vid bestämd förfallodag inträder dröjsmålet utan att krav behöver ställas. Med på förhand bestämd förfallodag likställes detta, att skulden förfaller viss tid efter uppsägning. I övriga fall är dröjsmålet för sin uppkomst beroende av en anfordran att betala (Mahnung). Sådan anfordran kan ske även utom rätta. Vad beträffar det utomrättsliga kravet ges exempelvis hos Palandt vissa preciseringar. Här bestämmes först kravet som en ”Einseitige, empfangsbedürftige, formlose Aufforderung.” Det måste utgå från borgenären och vara bestämt och entydigt. Där fordringsbeloppet inte är bestämt, leder kravet inte till betalningsdröjsmål med mindre härutinnan i övrigt tillräckliga fakta ådagalagts.¹⁷ För fall, där kravet avser ett belopp vars storlek — mer eller mindre — ensidigt bestämts

¹⁵ Arnholm, Privatrecht III s. 244.

¹⁶ Jfr s. 19 ovan.

¹⁷ Palandt s. 243 f.

av borgenären torde sålunda fakta rörande skuldens existens och omfattning skola förebringas. Det torde få antagas att gäldenären härigenom skall beredas möjlighet att med någon bestämdhet bedöma, om och i vad mån han är betalningsskyldig.

Fransk rätts centrala bestämmelse om dröjsmålsränta, såvitt avser skyldighet att betala en bestämd penningssumma, är art. 1153 i Code civil. Beträffande räntesatsen hänvisas här till vad därom eljest är författningsmässigt bestämt. Så är besked om räntesatsen för närvarande att hämta ur bestämmelser av d. 8 aug. 1935 och d. 5 aug. 1959. Enligt dessa är räntesatsen för dröjsmålsränta 5 % "en matière civile" och 6 % "en matière commerciale".¹⁸ Utgångspunkten för beräkningen av dröjsmålsränta kan vara att bestämma på olika sätt. I de fall, där en betalningstermin är överenskommen att gälla utan ytterligare åtgärder, löper dröjsmålet från den överenskomna betalningsdagen. I fall av icke sålunda bestämd förfallodag erhålles utgångspunkten för dröjsmålet "par une sommation ou par autre acte équivalent."¹⁹ Vad de senare åtgärderna beträffar är att märka att ett krav i ett brev och detta även i ett icke rekommenderat brev synes kunna vara tillräckligt. Så nämligen om betalningsanmaningen tydligt framgår av brevets lydelse.²⁰ I rättspraxis har man accepterat en sådan betalningsanmaning som utgångspunkt för dröjsmålet. I litteraturen har däremot på den punkten en viss tvekan kommit till uttryck.²¹ Bestämmelsen i Code civil art. 1153, att räntan inte löper förrän krav skett, är inte tillämplig på den ränta som vid skadeersättning utdömes såsom en del av själva ersättningen (intérêts compensatoires). Utgångspunkten för beräkningen av sådan ränta bestämmer domaren. Intet hindrar honom från att döma ut sådan ränta redan från dagen för skadan. Då utgångspunkten för ränteberäk-

¹⁸ Räntesatsen är 1 % högre än den eljest bestämda legala räntan. Den senare får emellertid överskridas utom i de fall, där lagen innehåller förbud mot högre ränta. Code civil art 1907. Jfr Dalloz s. 836.

¹⁹ Code civil art 1139.

²⁰ Dalloz s. 462.

²¹ Se härom exempelvis Zivilgesetze der Gegenwart. Band I s. 352. Här finns också uppgifter angående olika åtgärder inför myndighet, genom vilka dröjsmålets inträde anses fastställt.

Se till den första frågan även Carbonnier, Droit civil II s. 529.

ningen förlägges till dag i tiden före kravet skall detta dock särskilt motiveras. Dröjsmålsränta å skadeersättning löper däremot inte förrän från domens dag.²²

För schweizisk rätts del återfinnes den närmaste motsvarigheten till de ovan uppmärksammade centrala reglerna om dröjsmålsränta i OR 104. Enligt denna utgår vid dröjsmål med betalning av en penningsskuld dröjsmålsränta med 5 % för år och detta även om den för skuldens ordinarie löptid överenskomna räntan är lägre. Om för sistnämnda tid högre ränta än 5 % är direkt eller indirekt bestämd, kan dröjsmålsränta fordras efter sådan högre räntesats. I handelsförhållanden, slutligen, kan dröjsmålsränta utgå efter högre räntesats, nämligen i viss anslutning till gällande diskonto. Frågan om från vilken tidpunkt gäldenären skall anses vara i dröjsmål är besvarad i OR 102. Är en bestämd förfallodag avtalad eller fixerad genom ett på förhand angivet och sedermera behörigen genomfört uppsägningsförfarande är gäldenären i dröjsmål från sådan förfallodag. I de fall, där skulden är förfallen enligt annan grund, är det borgenärens krav som utgör utgångspunkten för dröjsmålet.

Det framgår direkt av ordalagen i OR 102, att krav inte är nödvändigt för att gäldenären skall komma i dröjsmål vid bestämd förfallodag resp. efter ett enligt överenskommelse genomfört uppsägningsförfarande. I rättspraxis lär man vara ytterst obenägen att i andra än de sålunda stipulerade fallen anse gäldenären vara i dröjsmål annat än efter betalningsanmaning från borgenären. Som exempel på undantag härifrån må dock nämnas de fall, då gäldenären i förväg meddelar att han inte kommer att betala, och, då gäldenären gör sig skyldig till svikligt eller annat högst klandervärt förfarande. — Beträffande arten av det krav, genom vilket gäldenären enligt OR 102 försättes i dröjsmål, säges i lagtexten

²² Dalloz, s. 468 och 543. Frågan om ränta å skadeersättning uppmärksammas också i Zivilgesetze der Gegenwart. Även här framhållas domarens suveräna beslutanderätt ifråga om den ränta, som dömes ut som en del av själva skadeersättningen. Band I s. 450.

Jfr till denna fråga s. 91 f. nedan.

ingenting. Den ”Mahnung”, om vilken det här talas, tyckes kunna bestå i vilken som helst till gäldenären riktad (bevislig) förklaring av borgenären att han fordrar betalning.²³

Om skadestånd utöver dröjsmålsränta

Ett särskilt spörsmål som tilldrar sig intresse vid en undersökning rörande dröjsmålsränta är det, om borgenär har rätt till ytterligare ersättning för skada, som betalningsdröjsmålet kan ha medfört för honom. Redan för frågan om dröjsmålsränta är skadeståndsrättsliga aspekter relevanta. Nu är emellertid reglerna om dröjsmålsränta — och det gäller både det svenska och de här uppmärksammade utländska rättssystemen — konstruerade så, att borgenären i allmänhet tillerkännes dröjsmålsränta oavsett anledningen till gäldenärens dröjsmål och oavsett omfattningen av borgenärens förlust. Härmed kommer för frågans vidare bedömande de skadeståndsrättsliga synpunkterna i bakgrunden.²⁴

Den skadeståndsrättsliga frågan om ersättning för förlust till följd av betalningsförsummelse, vilken icke täckes av dröjsmålsräntan, faller utanför ramen för den förevarande undersökningen. Här skall endast påpekas, att rätt till ersättning uppenbarligen i princip anses vara för handen vid sidan av den lagbestämda dröjsmålsräntan. Frågan har hos oss diskuterats bl.a. i samband med förarbetena till Skuldebrevslagen. Den uppfattningen har väl funnits företrädd, att förefintliga regler om dröjsmålsränta vore exklusiva i den meningen, att borgenären icke hade rätt till annat skadestånd i anledning av betalningsdröjsmålet. Det vill dock synas som om den på auktoritativt håll numera allmänt omfattade meningen vore den, att en rätt till skadestånd utöver dröjsmålsränta får antagas vara för handen. Frågan om förutsättningarna för och omfattningen i övrigt av en sådan skadeståndsskyldighet är dock ingalunda klarlagd. Stora krav synes emellertid vara att ställa ifråga

²³ Guhl, Obligationenrecht s. 170.

²⁴ Jfr Würtemberg-Sterzel, Lagen om skuldebrev s. 44 f.
Se även Rodhe, Obligationsrätt s. 484.

om förutberäknlighet, kausalitet och skadeförebyggande åtgärder.²⁵

Enligt särskild bestämmelse i Skuldebrevslagen 7 § har borgenär rätt till ersättning för förlust på grund av kursfall under betalningsdröjsmål. I Almén-Eklunds Köplagskommentar uppmärksammas frågan om skadestånd utöver dröjsmålsränta i anslutning till bestämmelsen i Köplagen 38 §. Synpunkterna här är dock inte begränsade till relationen säljare — köpare utan anges avse fall av betalningsdröjsmål i allmänhet. Spörsmålet säges vara av förhållandevis ringa praktisk betydelse, eftersom den skada borgenären lider mera sällan torde vara förutsebar och i fåtalet fall av förutsebarhet oftast möjlig att förebygga. Något principiellt hinder mot tillerkännande av ersättning utöver dröjsmålsränta finner Almén-Eklund däremot inte och lämnar exempel på fall, där skadeståndsskyldighet får antagas kunna vara för handen.²⁶ Också Hellner uppmärksammar frågan utifrån Köplagen 38 §. Han nämner ingenting om tillämpligheten på andra fall av betalningsdröjsmål utav de synpunkter han anför. Intet i framställningen tyder dock på att de där gjorda uttalandena i frågan skulle behöva begränsas till partsrelationen säljare-köpare. De valda exemplen på en betalningsförsummelses konsekvenser — säljarens egendom blir utmätt, säljaren blir ur stånd att fullgöra ett viktigt avtal — ger snarare vid handen, att det sagda skulle vara tillämpligt på betalningsförsummelser i allmänhet. Hellner diskuterar inte närmare under vilka förutsättningar en skadeståndsskyldighet kan antagas vara för handen. Hans uttalande att det synes föga sannolikt att — resp. i fall av förutsebarhet synnerligen ovisst om — domstolarna skulle medge ersättning utöver dröjsmålsränta torde väl därför inte nödvändigtvis vara att se som uttryck för en annan teoretisk uppfattning än Alméns.²⁷

Även under förarbetena till den danska Gældsbrevsloven var

²⁵ Württemberg-Sterzel, Lagen om skuldebrev s. 45 ff. med i not 1 å s. 46 angivna yttranden.

Här må även vara att uppmärksamma bestämmelsen i Skuldebrevslagen 7 §. Se till den förevarande frågan vidare Rodhe, Obligationsrätt s. 538 ff.

²⁶ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 503 f.

²⁷ Hellner, Beräkning och begränsning av skadestånd vid köp s. 313 och 340. Se även Sigeman, Lönefordran s. 141 med där åberopade ADD 1964 nr 13.

frågan om skadestånd utöver dröjsmålsränta aktuell. Resultatet av dessa öfverväganden återfinnes i Gældsbrevsloven 62 § tredje stycket. Fordringshavaren "beholder også sin ret till erstatning for tab, som renten ikke dækker." Enligt motiven fastslås här borgenärens rätt till ersättning för förlust som inte täckes av räntan "naar Betingelserne herfor efter almindelige Retsgrundsætninger foreligger." Som exempel på situation där sådan skadeståndsskyldighet må vara för handen nämnes det fall då gäldenärens utfästelse avser just att tillhandahålla borgenären medel att av honom användas för betalning som han annars inte har möjlighet att fullgöra.²⁸ Hos Ussing-Dybdal framhålls att regeln inte säger någonting om vilka förutsättningar, som skall vara för handen för att borgenären skall kunna tillerkännas ersättning utöver dröjsmålsränta. Det påpekas vidare — och det framgår väl för öfrigt direkt av ordalagen i 62 § tredje stycket — att borgenären har samma rätt till ersättning, som han hade haft om bestämmelsen inte funnits.²⁹ Att märka är att man för dansk rätts del tydligen räknar med möjlighet för borgenären att få ersättning även för sådan ränteförlust, som icke täckes av dröjsmålsräntan. Denna möjlighet synes dock vara inskränkt till fall av väsentliga ränteförluster och därmed är kanske regelns användbarhet inte stor.³⁰

Till regeln om dröjsmålsränta är i den norska Gjeldsbrevloven 6 § fogad den bestämmelsen att skuldebrevsborgenären har rätt till ersättning för sådan av betalningsdröjsmålet orsakad skada, som inte täckes av den nämnda räntegottgörelsen. Enligt Gjeldsbrevloven 40 § blir vad sålunda sagts tillämpligt också på viss annan "avtalegjeld."³¹ Fråga är nu om man för norsk rätts del har att räkna med en sådan vidaregående ersättningsskyldighet även vid betalningsdröjsmål i rättsförhållanden av annat slag. Det vill synas som om denna fråga — och det är väl knappast en uteslutande norsk företeelse — intresserade teoretikerna mera än prakti-

²⁸ Udkast til Lov om Gældsbreve s. 64.

Jfr Ussing, Obligationsret s. 76.

Se även Gældsbrevsloven 7 § andra och tredje stycket angående ersättning för förlust vid kursfall.

²⁹ Ussing-Dybdal, Gældsbrevslovene s. 120.

³⁰ Se Ussing, Obligationsret s. 76.

³¹ Se s. 20 ovan.

kerna. Utöver vad gäller förlust på grund av kursfall har spörsmålet uppenbarligen inte alltför stor praktisk betydelse. För sistnämnda situation har också norsk rätt en särskild regel i lag: Gjeldsbrevloven 7 §. Enligt de allmänna skadeståndsrättsliga överväganden, som ligger bakom de nu nämnda bestämmelserna i Gjeldsbrevloven 6 och 40 §§, torde emellertid borgenären ha rätt till skadestånd utöver dröjsmålsränta även i fall, där dessa båda bestämmelser inte är tillämpliga.³² I frågan om denna rätt till ersättning även skall anses omfatta ränteförlust, som inte täckes av dröjsmålsräntan, råder uppenbarligen inte enighet.³³

Till regeln i BGB § 288 om dröjsmålsränta är i samma § fogat ett kortfattat besked rörande borgenärens rätt till ytterligare ersättning för av betalningsdröjsmålet orsakad skada. Dess innehåll är helt enkelt det, att rätten till dröjsmålsränta inte utesluter krav på ytterligare skadestånd. Också i fall, då dröjsmålsränta utgår, kan sålunda den allmänna regeln i BGB § 286 om ersättning för skada på grund av försenad prestation bli att tillämpa. I litteraturen framhålles — i likhet med vad fallet ofta är beträffande andra länders motsvarighet till denna regel — att den förevarande, vidaregående skadeståndsskyldigheten inte ger rätt till högre räntersättning än dröjsmålsräntans 4 % av det skäl endast, att det allmänna ränteläget i och för sig kunde motivera detta. De tyska domstolarna tycks dock i vad gäller den nu ifrågavarande skadeståndsskyldigheten ha en ganska fri prövningsrätt. Det är därför tänkbart att i *speciella* fall ersättning kan utdömas för en förlust,

³² Se Arnholm, Privatrekt III s. 244 samt Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1958 s. 314 och Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1963 s. 271 ff med not 3 å s. 273. (Med hänsyn till den utförligare framställningen i 1958 års utgåva har denna ansetts vara av intresse även efter tillkomsten av tredje upplagan 1963. Se här till förordet till sistnämnda upplaga, andra meningen.)

³³ Se här till Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1963 s. 274 med not 1 och Villars-Dahl, Gjeldsbrevloven s. 33. Villars-Dahl ansluter sig tydligen, i varje fall i vad gäller tillämpningsområdet för Gjeldsbrevloven 6 §, till den uppfattning enligt vilken rätt till ersättning för ränteförlust utöver dröjsmålsräntan icke är för handen. Framställningen på denna punkt är dock möjligen inte helt entydig. Först säger Villars-Dahl att "alt som heter rentetap skulle være dekket av morarenten." Efter att ha konstaterat att borgenären inte alltför ofta torde ha nytta av en allmän skadestandsregel — sådan som den här nämnda — säger han emellertid "det vil formentlig ikke så ofte kunne påvises at et større rentetap enn morarenten.— er så nærliggende og påregnelig at skyldneren vil bli holdt ansvarlig for det."

som orsakats därav att en affärsmässig, bättre penningplacering hindrats. Regeln synes ha haft stor betydelse såsom ett medel mot de förluster för de betalningsberättigades del, som dröjsmålsröntans fyraprocentiga räntesats annars skulle medfört under 1920-talets tyska valutaförhållanden. Motsvarande synpunkter har ansetts motiverade efter 1948 års valutareform.³⁴

Enligt Code civil art 1153 utgår utöver dröjsmålsränta ingen ersättning för skada, orsakad av gäldenärens dröjsmål med betalning av en till beloppet bestämd penningskuld, annat än i vissa lagbestämda undantagsfall.³⁵ Denna begränsning av ersättningskyldigheten anses tydligen ha både fördelar och nackdelar. De förra framhäves exempelvis hos Planiol-Ripert-Boulanger. Med den genom dröjsmålsröntan fixerade värderingen försvinner den osäkerhet, som annars skulle vara för handen vid bestämmandet av skadans art och omfattning. I de flesta fall bör borgenären dessutom kunna avvärja ytterligare skada genom att låna upp pengar mot de räntekostnader, som täckes av dröjsmålsröntan. Det medges dock att överensstämmelse inte alltid råder mellan den legala och den konventionella röntan. En av de undantagssituationer, där borgenären enligt Code civil art 1153 kan få skadestånd utöver dröjsmålsröntan, är den då skadan beror av gäldenärens "mauvaise foi".³⁶ I en uppsats av Georges Balis kritiseras däremot bestämmelsen i Code civil art 1153 såsom alltför begränsad. De svårigheter den undanröjer anses inte vara så stora som det understundom göres gällande. Det skulle sålunda inte vara förenat med alltför stora vanskligheter att bevisa vare sig skadans omfattning eller orsakssammanhanget mellan dröjsmålet och skadan. Balis vill — de lege ferenda — formulera en regel som delvis tar sin utgångspunkt i distinktionen förmögenhetsminskning (damnum

³⁴ Se vidare Palandt s. 247 och Planck s. 284. Möjligheten att enligt BGB § 288 erhålla ersättning för ränteförlust, som inte täckes av dröjsmålsröntan, är uppenbarligen inte så generell, som framställningen hos Augdahl tycks ge vid handen. Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1963 s. 274 not 3.

³⁵ Augdahl räknar möjligen även för fransk rätts del med en generellare skyldighet att ersätta ränteförlust utöver dröjsmålsröntan. En sådan räntebestämmelse står väl dock knappast att utläsa ur det av Augdahl härtill åberopade lagrummet Code Civil art 1152 och inte heller ur den väl här snarare aktuella art 1153. Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1963 s. 274 not 3.

³⁶ Planiol, Traité élémentaire de droit civil s. 268 f.

emergens) — utebliven förmögenhetsökning (*lucrum cessans*). Regeln skulle ha ungefär följande innehåll. Vid dröjsmål med betalning av en bestämd penningssumma är gäldenären skyldig att betala legal dröjsmålsränta och att dessutom ersätta all den förmögenhetsminskning, som dröjsmålet medfört för borgenären. För det fall att dröjsmålet beror av svikligt förfarande från gäldenärens sida har borgenären rätt till ersättning även för annan skada, som han kan visa att betalningsdröjsmålet medfört för honom.³⁷

Den schweiziska bestämmelsen i OR 104 om dröjsmålsränta följes av en bestämmelse i OR 106, som är rubricerad "Weiterer Schaden." I denna senare regleras rätten till ersättning för sådan av betalningsdröjsmålet orsakad skada, som inte täckes av dröjsmålsräntan. Har borgenären haft skada utöver den som blir gottgjord genom dröjsmålsräntan, är gäldenären skyldig ersätta denna om han inte kan visa att han är fri från vållande. Det förefaller inte som om denna regel om en vidaregående ersättningsskyldighet vid betalningsdröjsmål tilldragit sig alltför stort vare sig teoretiskt eller praktiskt intresse, annat än i vad gäller förlust på grund av kursförändring under dröjsmålstiden.³⁸

³⁷ Balis, *Des dommages et intérêts*, särskilt s. 102 ff.

³⁸ Se exempelvis Guhl, *Obligationenrecht* s. 171.

Om skyldighet att betala ränta först från en senare dag än stämningdagen

Om innebörden av begreppet stämningdag såsom utgångspunkt för beräkning av dröjsmålsränta

Utgångspunkt för beräkning av dröjsmålsränta i fall av icke bestämd betalningsdag är stämningdagen. Att det är från dagen för stämningens *delgivning* och inte från dagen för stämningansökan som ränta skall utgå, torde numera få antagas.¹ Med stämningdag — i nu angiven mening — likställes i förekommande fall dag för yrkande inför rätta.² För fall av flera, var för sig eller solidariskt, betalningsskyldiga är att ställa frågan hur utgångspunkten för ränteberäkningen skall bestämmas om delgivning skett på olika dagar. I det i NJA 1935 s. 700 refererade rättsfallet har betalningsskyldighet ålagts endast den ene av de två svarande, som enligt yrkande i målet vore solidariskt betalningsskyldiga. Ränta har här bestämts att utgå från den tidigare dag, då delgivning skett med den av svarandena, som funnits icke betalningsskyldig. I det i NJA 1934 s. 424 refererade rättsfallet har ränta beräknats för var och en av två solidariskt betalningsskyldiga från hans delgivningsdag. På samma sätt har utgångspunkten för ränteberäkningen bestämts i ett så nytt rättsfall som det i NJA 1965 s. 124 refererade. I det i NJA 1939 s. 645 refererade rättsfallet har däremot ränta för båda de solidariskt betalningsskyldiga svarandena beräknats först från den dag ”då stämningen i målet varit delgiven båda motparterna.” Det är väl teoretiskt sett helt riktigt att förplikta var och en av de betalningsskyldiga att betala dröjsmålsränta från den dag, då han fick del av yrkandet. Med hänsyn till en eventuell framtida fördelning av betalningen mellan två solidariskt ansvariga gäldenärer är det dock knappast praktiskt. Till ett

¹ Se Rodhe, Obligationsrätt s. 574 f. med noterna 11 och 12 och vidare det i NJA 1951 s. 365 refererade rättsfallet. Se även Würtemberg-Sterzel, Lagen om skuldebrev s. 43 not 1.

² Se exempelvis NJA 1958 s. 591.

mera praktiskt resultat på den punkten leder den tanke, som uppenbarligen ligger bakom domen i NJA 1939 s. 645, att delgivningsförfarandet inte kan anses slutfört förrän båda (alla) svarandena fått del av yrkandena.³ Man torde dock inte kunna bortse från den ränteförlust, som härigenom skulle kunna tillskyndas borgenären vid en av delgivningssvårigheter betingad tidsskillnad mellan flera delgivningar. Hur man resonerat för att komma fram till ett sådant resultat som det i NJA 1935 s. 700, där en svarande förpliktats betala ränta från annan svarandes tidigare delgivningsdag är svårt att säga. Det kan dock icke stämma överens med kravet på delgivning som utgångspunkt för ränteberäkningen. Frågan om från vilken dag dröjsmålsränta skall beräknas vid tillämpning av femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § aktualiseras inte bara ur nu nämnda synpunkter. Det förekommer någon gång att stämningen i målet endast avser en kapitalfordran och att dröjsmålsränta yrkas först senare, under målets handläggning inför rätta. Fråga är för sådant fall om dröjsmålsränta skall utgå från stämningdagen eller från den senare dag, då ränteyrkandet framställdes. I det i NJA 1940 s. 310 refererade rättsfallet framställdes yrkande om ränta å skadeersättning först vid sådan senare tidpunkt, som här nämnts. Enär HovR:n och HD ogillade kändens talan, blev ränteyrkandet prövat endast i första instans. Här utdömdes skadeersättning jämte 5 % ränta därå från den dag "då ränteanspråket först framställdes."⁴ Det förefaller emellertid icke som om en sådan ränteberäkning kunde på tillfredsställande sätt motiveras. I fall av icke på förhand bestämd förfallodag är stämningdagen att anse som utgångspunkt för gäldenärens betalningsdröjsmål.⁵

I HB 9 kap. 10 § tredje punkten är enligt ordalagen fråga om försträckning under obestämd tid. Det rör sig sålunda om betalningsskyldighet vid anfordran. Såsom utgångspunkt för räntebe-

³ Beträffande ett delvis motsvarande spörsmål för fransk rätts del, se den temperamentsfulla rättsfallsdiskussionen i *Revue trimestrielle de droit civil* 1963 s. 742 f.

⁴ I ett av RR:n i Lund avdömt skadeståndsmål, som f.n. är föremål för HovR:ns prövning, har ränta beräknats på samma sätt.

⁵ Angående det förhållandet, att betalningsskyldigheten någon gång får anses inträffa först i tiden efter stämningdagen se nedan s. 33 ff.

räkningen godkännes här icke utomrättslig anfordran. Genom krav i stämning fastställes däremot dagen för betalningsskyldigheten. I den omfattande analoga tillämpningen av denna bestämmelse på andra fordringsförhållanden än de genom penninglån uppkomna, har också stämningdagen generellt tagits till utgångspunkt för beräkningen av dröjsmålsränta. När den betalningsberättigade överhuvud tillerkännes ränta enligt vad nu är ifråga, är grunden härtill den, att gäldenären är i dröjsmål med kapitalbetalningen. Att låta detta dröjsmål såsom sådant för sin uppkomst vara beroende av borgenärens ränteyrkande förefaller fullständigt omotiverat. Att anse dröjsmålet — oavsett när ränteyrkandet framställles — uppkomma i och med att gäldenären delges yrkandet om betalning av kapitalbeloppet står vidare i överensstämmelse med JR:n Bagges och Geijers vota i det i NJA 1931 s. 672 refererade rättsfallet. De båda JR:n ville här tillerkänna borgenären dröjsmålsränta på grund av ett ränteyrkande, som framställes först efter det gäldenären genom HD:s dom i annan rättegång förpliktats betala kapitalskulden ifråga. Härvid beräknade de dröjsmålsränta *inte* från stämningdagen i det mål, som gällde räntekravet, *utan* från stämningdagen i det tidigare avdömda mål, däri endast skyldigheten att betala kapitalskulden dragits under domstols prövning. Den här framförda uppfattningen torde även stå i överensstämmelse med följande uttalande av Alexanderson. Det är enligt Alexanderson i båda punkterna av HB 9 kap. 10 § fråga om civil moraränta. Denna ränta är icke beroende av processen utan av det civilrättsliga faktum att betalning, ehuru tiden därför är inne, uteblivit. Att räntan i fall av icke bestämd förfallodag börjar löpa först med talans anhängiggörande, får icke missleda härutinnan.⁶

Ett helt annat förhållande är för handen, då käranden under målets handläggning utökar de yrkanden han gjort i stämningen såvitt gäller kapitalfordringen. Ett sådant tilläggskrav bör — om förfallodag ej är bestämd — löpa med ränta från dagen för delgivningen av detsamma enligt bestämmelsen i HB 9 kap. 10 § om gäld, som är betalbar vid anfordran. Som exempel härpå må nämnas det i NJA 1952 s. 547 refererade rättsfallet. För ett —

⁶ Alexanderson, Om särskild talan om ränta, sedan huvudfordringen utdömts s. 48 f.

både absolut och i relation till övriga yrkanden i målet — ytterst obetydligt belopp begärdes här ersättning först under målets handläggning och detta ett par månader efter stämningdagen. Härav följde den differentieringen, att dröjsmålsränta å det ifrågavarande beloppet utdömdes först från denna senare dag. Motsvarande utgång är att notera från det i NJA 1937 s. 608 refererade rättsfallet. Här förekommer ytterligare en synpunkt av intresse för bestämmandet av utgångspunkten för beräkningen av dröjsmålsränta. De ersättningsyrkanden, som framställdes redan i stämningen, preciserades till sina belopp först under målets handläggning inför rätta. Dröjsmålsränta utdömdes inte från stämningdagen utan från den senare dag då ersättningsyrkandena sålunda preciserats.⁷ Krav enligt HB 9 kap. 10 § anses uppenbarligen inte ha skett förrän borgenären angivit det belopp han fordrar. En betalningsanmaning, som skett utan att fordringsbeloppet bestämts skulle väl inte kunna fylla den funktion, som kravet på betalning har beträffande gäld, betalbar vid anfordran. För att inte komma i dröjsmål måste gäldenären rimligen ha möjlighet att i anslutning till kravet betala sin skuld och härför måste han åtminstone generellt sett ha kännedom om omfattningen av kravet.⁸

Förfallodag i tiden efter stämningdagen

Någon gång kan själva fordringsförhållandet vara sådant att betalningsdröjsmål icke är eller icke anses vara för handen vid tiden för delgivning av stämning. Fråga är i vad mån detta påverkar bestämmandet av utgångspunkten för ränteberäkningen.

Den ränta om 6 % från en bestämd förfallodag, som skall utgå enligt bestämmelsen i HB 9 kap. 10 § andra punkten, är naturligtvis i och för sig oberoende därav om förfallodagen ligger i tiden före eller efter stämningdagen.⁹ En sådan relation mellan stäm-

⁷ Så även i NJA 1939 s. 30.

⁸ Jfr s. 18 ovan.

⁹ Jfr Lassen, Haandbog i Obligationsretten s. 447 f. Jfr även Arnholm, Privatrecht III s. 243. Jfr vidare BGB § 291: "Eine Geldschuld hat der Schuldner von dem Eintritte der Rechtshängigkeit an zu verzinsen, auch wenn er nicht im Verzug ist; wird die Schuld erst später fällig, so ist sie von der Fälligkeit an zu verzinsen."

Fall, där den framtida betalningsdagen får anses bestämd först genom domen, beaktas av särskilt skäl nedan. Se s. 108 ff.

ningsdagen och den bestämda betalningsdagen torde knappast såsom sådan komplicera ränteförhållandet. Att märka är emellertid att också i fall av icke bestämd betalningsdag ränta någon gång ansetts skola utgå först från dag, som ligger i tiden efter stämningssdagen.¹⁰ Vissa sådana fall har beaktats ovan. Här skall nu beaktas fall av annat slag, där man också fått fram en utgångspunkt för ränteberäkningen genom en kombination av stämningssdag och en i tiden därefter inträffande dag, då betalningsskyldigheten först ansetts aktuell. Så har uppenbarligen varit fallet i det i NJA 1931 s. 208 (I) refererade rättsfallet. Svaranden har här ålagts utföra visst förbättringsarbete å byggnad. Därest emellertid käranden innan lagakraftätagande dom i målet föreläge själv låtit utföra detta arbete, skulle svaranden i stället betala kostnaden här för enligt i målet företett entreprenadkontrakt. Å det i kontraktet angivna kostnadsbeloppet skulle svaranden, enligt RR:ns av HovR:n och HD härutinnan ej ändrade dom betala 5 % ränta först från dagen för arbetets fullbordan. Ett exempel på en liknande situation återfinnes i rättsfallet NJA 1934 B 403. Här yrkades ersättning bl.a. för kostnaden för reparation av bil och 5 % ränta från stämningssdagen å det begärda beloppet. RR:n utdömde — i sitt av HovR:n och HD ej ändrade utslag — det yrkade beloppet men förklarade ränteyrkandet icke kunna bifallas ”då icke visats, att [S] guldit kostnaden för reparation av sin bil.” (Talan i målet fullföljdes dock icke av den ersättningsyrkande.) Ett liknande förhållande är för handen i det i NJA 1947 s. 680 refererade rättsfallet. Här tillerkändes köpare av fastighet ersättning för det säljaren av fastigheten vägrat att till honom utlämna vissa tillbehör till fastigheten. Ersättning utdömdes till belopp, motsvarande köpeskillingen för de nya tillbehör som köparen fått anskaffa. Ränta utdömdes med 5 % först från en efter stämningssdagen infallande dag, då köparen icke tidigare haft att erlagga betalning för de av honom inköpta nya tillbehören.¹¹ I rättsfallet NJA 1947 s. 1, som företer ganska stora likheter med det i NJA 1931 s. 208 (I) refererade fallet, utdömdes emellertid å kostnaden enligt an-

¹⁰ Jfr till denna fråga exempelvis Palmgren, Om påföljderna av säljares mora s. 210.

¹¹ Jfr förhållandena i det i NJA 1941 s. 337 refererade rättsfallet.

bud för förbättringsarbeten å fastighet, vilka arbeten ännu ej utförts, 5 % ränta redan från stämningdagen. Tänkbart är väl, att den ersättningsberättigade i de av de nu nämnda fallen, där ränta utdömts först från en senare betalningsdag resp. ranteyrkandet ej alls bifallits, ansetts icke ha lidit en ränteförlust, som motiverade ränta från stämningdagen. En sådan synpunkt skulle dock knappast ha varit mindre befogad i det här nämnda fall, där ränta likväl utdömts från stämningdagen. För en ränteberäkning som den sist nämnda åter skulle möjligen det förhållandet kunna tänkas tala, att den ersättningsberättigade även i fall rörande ersättning för skada, som icke före stämningdagen upprättats genom återanskaffning, reparation etc., dock under tiden från stämningdagen varit i avsaknad av den förmån, som ersättningsbeloppet skall kompensera. Det troliga är väl dock att man i detta fall inte räknat med annan grund för räntans bestämmande än HB 9 kap. 10 § tredje punkten.

Fråga om ränteberäkning från senare dag än stämningdagen var aktuell även i rättsfallet NJA 1946 s. 554. Av intresse i förevarande sammanhang är dock främst det förhållandet, att yrkandena i målet kan vara influerade av tanken på förfallodag i tiden efter stämningdagen. Ett regressökande försäkringsbolag yrkade att av Kronan utfå vissa belopp. Försäkringsbolaget yrkade jämväl ränta och detta å redan utbetalt belopp med 5 % från dagen för yrkandets framställande inför rätta och å ännu ej utbetalda ersättningsbelopp med 5 % från resp. utbetalningsdagar. Å det förstnämnda beloppet utdömdes ränta i enlighet med yrkandet och å de sistnämnda med 5 % från dagen för RR:ns utslag. I PM i akten till målet anges, att upplysning saknas om utbetalningsdagen beträffande sist nämnda belopp. I samma mål yrkade ett fabriksbolag ersättning av Kronan för avsaknad av bil under reparationstid och 5 % ränta först från den efter stämningdagen infallande dag, som var slutdag för stilleståndstiden. Stilleståndstiden inföll till stor del före stämningdagen. Ränta utdömdes i enlighet med yrkandet. I de fall, där det icke kan vara fråga om att kompensera en skadelidande för förlust eller avsaknad av viss förmån i tiden före stämningdagen förefaller det knappast finnas skäl att döma ut ränta enligt femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § redan från stämning-

dagen, om betalningsdröjsmålet får anses inträda först å senare dag. Ett sådant fall återfinnes i NJA 1898 s. 250. Svaranden förpliktades här att återbetala uppburen köpeskilling, som käranden före stämningdagen erlagt medelst överlämnande av växel, lydande å köpesumman. Växeln hade sedermera av köparen inlösts å dess efter stämningdagen infallande förfallodag. Ränta utdömdes med 5 % från den dag, då växeln inlösts.¹² Den nyss berörda synpunkten angående ersättning till skadelidande i form av räntegottgörelse för tid, då han varit i avsaknad av den förmån som med ersättningskravet avses, skall vidare diskuteras nedan.¹³

Vidare må i det förevarande sammanhanget uppmärksammas fall, då periodiskt utgående ersättningsbelopp avser tid såväl före som efter stämningdagen. Som exempel må anföras det nedan i annat sammanhang utförligt behandlade rättsfallet NJA 1940 s. 673. Här utdömdes ränta från stämningdagen å de ersättningsbelopp, som belöpte på tiden fram till stämningdagen, men på därefter förfallande belopp först från ersättningsperiodens slutdag.¹⁴

Som i det följande skall visas, tillämpas regeln i HB 9 kap. 10 § om dröjsmålsränta från stämningdagen i många fall, där gäldenären — av olika skäl — skulle kunna anses vara i betalningsdröjsmål från tidigare dag. Detta gäller inte minst där fråga är om ersättning för liden skada. Särskilt i de fall, där det först genom rättegång blir klart att betalningsskyldighet överhuvud är för handen, möter uppenbarligen betydande svårigheter att de lege lata motivera en regel om ränta från tidigare dag än stämningdagen. Och dessa fall är ju de ojämförligt flesta. Denna uppfattning ifråga om ränta för tid före stämningdagen måste dock icke leda till att regeln om ränta från stämningdagen skulle vara undantagslös eller i det närmaste undantagslös när fråga blir, om betalningsdröjsmål skall anses vara för handen redan vid stämningdagen eller först senare.

¹² Almén redovisar detta rättsfall som ett fall, där vid återbäring av köpeskilling ränta utdömts "ända från betalningsdagen" men under tillägg, att referatet dock icke utvisar, om betalningsdagen inföll före eller efter stämningdagen. Av handlingarna i målet framgår emellertid, att betalningsdagen låg i tiden efter stämningdagen. Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 754 med not 10.

¹³ Se s. 92 ff. nedan.

¹⁴ Om detta och jämförliga fall se vidare s. 120 nedan.

Bestämd betalningsdag och därmed nära jämförliga förhållanden

Analog tillämpning av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § i fall av fordringsförhållanden med avtalad eller lagbestämd förfallodag

Ifråga om tillämpningen av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § representeras utgångsläget av det fall, där borgenären på förhand betingat sig att å viss dag återfå ett till gäldenären försträckt belopp. Härmed att i förevarande hänseende likställa blir tydligen fall, där annan likvid än återbetalning av försträckning är på förhand betingad till viss dag, så ock fall där sådan betalningstermin är lagbestämd men särskild bestämmelse om dröjsmålsränta icke givits. Vid utebliven likvid är gäldenären i princip från den dagen i dröjsmål med betalningen. I åter andra fall synes det kunna vara en vanskelig uppgift att avgöra, om borgenären tillkommande medel bör stå till hans disposition från viss dag och därmed en tillämpning av grunderna för sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § vara motiverad. Det skall förutskickas att rättspraxis stundom synes svårtolkad, i det avgörandena förefaller stå rakt emot varandra. Till några särskilt besvärliga spörsmål återknyter framställningen senare. Här skall nu — i viss mån som bakgrund till det sålunda följande — först upptagas frågor rörande dröjsmålsränta, beträffande vilka det torde kunna sägas att valet av sexprocentsalternativet i HB 9 kap. 10 § kunnat träffas utifrån ganska säkra utgångspunkter.

Fall av dröjsmål med betalning, å vilka bestämmelsen i HB 9 kap. 10 § andra punkten utan tvekan torde vara analogt tillämplig, låter sig lätt exemplifiera. Typisk är här situationen vid krav på ogulden hyra, att utgå å tid som anges i hyreskontrakt.¹ Vidare

¹ I NJA 1893 s. 510 och NJA 1941 s. 385 (II) utdömdes 6 % ränta från den i hyreskontrakt bestämda betalningsdagen. I rättsfallet NJA 1931 s. 165 och NJA 1941 s. 385 (I och III) ogillade HD hyreskravet men i lägre instans utdömdes i båda fallen 6 % ränta för tiden från den för hyresbetalningen bestämda dagen.

kan nämnas fordran på lön eller annan ersättning för arbete, bestämd att utgå för vecka, månad etc. Att härmed nära jämställa torde vara de fall, där viss betalningsdag väl ej varit på förhand uttryckligen bestämd men dröjsmålet ansetts ha inträtt vid terminer, som tidigare faktiskt tillämpats för motsvarande betalningar.

I det i NJA 1940 s. 21 refererade rättsfallet har en befattningshavare erhållit ett tilläggstraktamente, avseende tid för vilken han redan fått viss traktamentsersättning. Å sålunda utdömt belopp har han tillerkänts 6 % ränta från dagen för den tidigare utbetalningen. I rättsfallet NJA 1946 s. 700 har vissa avlöningsförmåner innehållits under tid, då befattningshavaren ifråga var avstängd från tjänstgöring. Det rörde sig bl.a. om sportelinkomster. Sedan befattningshavaren blivit försatt i konkurs, förpliktades arbetsgivaren att till konkursboet utbetala vissa belopp. Bland dessa var ett, som avsåg ersättning för sportelinkomsterna. Dessa ansågs skola i likhet med månatligen förfallna löneförmåner "beräknas förfalla till betalning månadsvis." Från de sålunda antagna förfallodagarna utdömdes 6 % ränta.² Vidare har i hovrättsfallet SvJT 1923 rf. s. 41 å felräkningspengar utdömts 6 % ränta från dag, motsvarande den då sådan ersättning i hithörande förhållandet senast brukat utbetalas.

Exempel på lagbestämd betalningsdag, som synes motivera analog tillämpning av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § återfinnes i 1891 års sjölag 86 §, enligt vilket lagrum överliggetidsersättning är för varje dag förfallen till betalning.³ Vidare är att hit hänföra bestämmelsen i FB 16 kap. 11 § därom att förmyndare vid befatt-

² I rättsfallet NJA 1946 s. 700 utgjordes den befattningshavaren tillkommande ersättningen av lön, "lönetillägg", semesterarvode och vissa sportler. Lön, lönetillägg och semesterarvode, bestämda till årliga belopp, hade "brukat utbetalas —. —. — med 1/12 omkr. d. 24 i varje mån."

Här må också uppmärksammas att i det i NJA 1935 s. 489 refererade rättsfallet i domen uttryckligen angivits, att arbetstagarens anspråk på ränta före stämningdagen icke kunde förtjäna avseende "då lön icke avtalats och alltså ej heller förfallotid för densamma."

Jfr Sigeman, Lönefordran s. 140 och Schmidt, Tjänsteavtalet 1968 s. 155.

³ I det i SvJT 1919 rf. s. 7 refererade rättsfallet har utdömts 6 % ränta från varje överliggедag.

Jfr NJA 1951 s. 694 och NJA 1954 s. 573, där 6 % ränta utdömts i enlighet med i resp. mål gjorda yrkanden; i det förra fallet från den dag, då det förseade lossningsarbetet kunnat slutföras.

ningens upphörande har att ofördröjligen utge de tillgångar, som han för myndlingens räkning har om händer.⁴

Tillämpning av bestämmelsen i HB 9 kap. 10 § om dröjsmålsränta i fall av föreskriven betalningstid ligger väl närmast till hands, där betalning å viss dag är lagbestämd eller fastställd vid fordringens uppkomst eller i senare överenskommelse. Vidare kan betalningsterminen vara satt i relation till viss händelse, som är beräknad att inträffa under en angiven tidrymd. Om den ifrågasvarande händelsen inte kommit att inträffa under denna tidrymd, lär i allmänhet dess slutdag få tagas till utgångspunkt ifråga om ränteberäkningen.⁵

En annan uppfattning är möjligen företrädd i det i SvJT 1943 rf. s. 81 refererade rättsfallet. Det är dock också möjligt, att förhållandena där ansetts mindre klarlagda. Svaranden i målet hade från en stiftelse erhållit ett anslag för visst vetenskapligt arbete och därvid förbundit sig att "därest de till honom utbetalade medlen icke inom två år kommit till användning för det angivna ändamålet, återbära desamma till stiftelsen." I dom på återbetalning tillerkändes stiftelsen ränta endast med 5 % från stämningdagen — ganska naturligt icke såsom stiftelsen yrkat med 6 % från utbetalningsdagen, men ej heller med 6 % från tvåårsdagen efter medlens emottagande. Sistnämnda dag inföll flera år före stämningdagen.⁶

De fall, där betalning är bestämd att ske viss tid efter uppsägning och betalningsdagen sedermera fixerats genom skedd uppsägning, synes i vad här är ifråga få likställas med fall av annorledes till viss kalenderdag bestämd förfallotid.⁷ Genom uppsäg-

⁴ Jfr NJA 1877 s. 51, NJA 1892 s. 553 och NJA 1915 s. 558, där 6 % ränta utdömts från dagen för myndigblivandet.

Jfr vidare bestämmelsen i dåvarande Ärvdabalk 23 kap. 4 §.

⁵ Se härtil det nedan s. 95 och 100 närmare uppmärksammade rättsfallet NJA 1924 s. 477.

För det fall, att slutdagen är mera obestämt angiven, jfr Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 497.

⁶ Till frågan om ett ränteyrkande sådant som det i SvJT 1943 rf. s. 81 se närmare nedan angående ränta under tiden för behörigt innehav av medel, som sedermera finnes skola återbäras. S. 46 nedan.

⁷ Se Rodhe, Obligationsrätt s. 575.

Jfr BGB § 284 och Schw. OR 102.

ningsbestämmelsen har gäldenären förbundit sig att betala å dag, som med visst varsel fastställes genom åtgärd från den ena — eller andra — kontrahentens sida. Skillnaden mellan dessa båda fall ligger sålunda främst i sättet för betalningsdagens fixerande. Då betalningsdagens bestämmande emellertid i båda fallen är att återföra på en överenskommelse mellan parterna, synes icke finnas anledning att här räkna med en principiell skillnad ifråga om utgångspunkten för ett betalningsdröjsmål. Härmed nära jämförliga är de fall där betalning skall erläggas viss tid efter det borgenären fullgjort en honom åvilande, icke tidsbestämd prestation. Även för sådana fall bör vara att räkna med tillämpning av sexprocents-regeln i HB 9 kap. 10 §.⁸

Ett motsvarande antagande torde dock knappast kunna göras för de fall där betalningen är bestämd att ske samtidigt med att borgenären fullgör sin icke tidsbestämda prestation. Denna situation är dock i vad nu är ifråga mycket närliggande den, då betalning skall ske vid anfordran, varför det synes foljdriktigt att beräkna ränta endast med 5 % från stämningsdagen.⁹ I ett hovrättsfall kommer dock möjligen en motsatt uppfattning till uttryck. I det i SvJT 1920 rf. s. 16 nr. 9 återgivna rättsfallet var fråga om betalning, som gäldenären hade att erlægga "så snart försäkringspolis tillhandahölles honom." Här utdömdes 6 % ränta från den dag, då försäkringsgivarens ifrågavarande åtagande fullgjorts.¹⁰ Situationen i det här nedan i annat sammanhang uppmärksammade rättsfallet NJA 1919 s. 96 förefaller ha viss likhet med den nu nämnda. Mäklare var där enligt utfästelse berättigad till arvode för förmedling av försäljning, att betalas när "köpebrevet underskrives." Från dagen för sådant köpebrevs underskrivande utdömdes 6 % ränta på provisionsbeloppet. Det låg dock sålunda här inte bara i borgenärens hand att bestämma dagen för motprestationen. Därför har förhållandet uppenbarligen ansetts mera ana-

⁸ Jfr Hellner, Köprätt s. 114.

⁹ Jfr Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 495 f. med not 11 b å s. 496.

¹⁰ Till antagandet att det här rört sig om analog tillämpning av HB 9 kap. 10 § och inte av Köplagen 38 § se Hellner, Köprätt s. 22.

logt med betalning vid på förhand bestämd förfallodag än med betalning vid anfordran.¹¹

Skulle däremot icke vara bestämt att betalning skall ske viss tid efter uppsägning, torde sedermera likväl skedd uppsägning icke föranleda tillämpning av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §. Den hänvändelse, efter vilken gäldenären anses vara i dröjsmål, torde här få ske genom stämning och alltså femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § bli att tillämpa.¹²

Betalningsdagens bestämmande på annat sätt än i lag eller genom överenskommelse: framläggande av redovisning angående omhänderhavda medel

Fråga synes emellertid dock vara om en betalningsdag kan fixeras på annat sätt än i lag eller efter överenskommelse, så exempelvis genom åtgärd från gäldenärens sida med påföljd att denne anses från sådan dag vara i dröjsmål. Av intresse för diskussionen kring denna fråga, om än icke av prejudicerande betydelse, synes vara att i det i SvJT 1938 rf. s. 6 refererade hovrättsfallet 6 % ränta från redovisningsdagen utdömts å för annan omhänderhavda medel, som icke utgivits då redovisning rörande desamma framlades. Ur samma synpunkt må rättsfallet NJA 1913 s. 590 kunna omnämnas. Här ansåg visserligen icke HD men övriga instanser, att svaranden i målet hade att avge redovisning och att å det saldo, redovisningsräkningen komme att utvisa, betala ränta från redovisningsdagen till dess betalning skedde.¹³ I anslutning till vad sålunda exemplifierats må vara att ställa frågan, om dagen för redo-

¹¹ Jfr s. 48 f. nedan.

¹² Jfr Söderlund, Ytterligare om tidpunkten för talans väckande s. 268, och Alexanderson, Om särskild talan om ränta, sedan huvudfordringen utdömts s. 49.

Stöd för det här gjorda antagandet är möjligen vidare att finna i NJA 1944 s. 577.

¹³ I NJA 1913 s. 590 förpliktade RR:n svaranden att senast å viss dag avge redovisningsräkning och att å kärandens tillgodohavande enligt densamma betala 6 % ränta från dagen för räkningens avslutande. I detta utslag fann HovR:n ej skäl göra ändring, NRev hemställde om fastställelse av HovR:ns dom. Även ett dissiderande JR ville i vad nu är ifråga fastställa HovR:ns dom. HD fann redovisningsanspråket preskriberat.

visningens framläggande skulle kunna betraktas som en med bestämd betalningsdag enligt HB 9 kap. 10 § jämställd dag för betalningsskyldighetens inträde. Enligt Rodhe skulle det vara vederbörandes uppfattning att den, som såsom syssloman omhänderhar annans medel, skall betala 6 % ränta från redovisningsdagen på det belopp som han i redovisningsräkningen erkänner sig vara skyldig betala. Till det sålunda sagda återoppar Rodhe de här anförda rättsfallen SvJT 1938 rf. s. 6 och NJA 1913 s. 590 och vidare det här tidigare beaktade fallet NJA 1915 s. 558. Det sist nämnda gäller dock förmyndares redovisning vid förmyndarskapets upphörande.¹⁴ Förefintliga fall av förmyndarredovisning synes med hänsyn till den uttryckliga bestämmelsen i FB 16 kap. 11 § böra betecknas som fall av lagbestämd förfallodag. Det förefaller emellertid även för de icke lagbestämda fallen rimligt att anse den som avger redovisning vara betalningsskyldig per redovisningsdagen beträffande det utbetalningssaldo, som han uppger. Även i de fall, där betalningsmottagaren anser sig ha ett större tillgodohavande, är gäldenärens skyldighet att betala det belopp, som redovisningen anger, i allmänhet inte tvistig. Där inte särskilda förhållanden talar däremot, torde redovisningsdagen kunna betraktas som en bestämd betalningsdag. Bestämd i den meningen nämligen, att den får anses angiven av gäldenären och accepterad av borgenären.

Andra synpunkter synes vara att lägga på frågan om ränta i de fall, då utbetalning fordras av ett belopp som en syssloman icke tidigare erkänt sig vara skyldig att betala.¹⁵ I och med att det inte är klart, om vederbörande alls är betalningsskyldig eller till vilket belopp, synes inte annat än möjligen helt undantagsvis kunna vara att tala om ett med bestämd betalningsdag jämförligt förhållande. I det i NJA 1902 s. 348 refererade rättsfallet har endast 5 % ränta från stämningssdagen utdömts å medel, som svaranden i målet emottagit för att gemensamt med den, som tillhandahållit medlen, köpa en fastighet. I målet framställt yrkande om 6 % ränta från dagen för medlens emottagande har alltså ej bifallits, ehuru det

¹⁴ Rodhe, Obligationsrätt s. 577.

Beträffande rättsfallet NJA 1915 s. 558 se s. 40 ovan.

¹⁵ Till frågan om utbetalning av borgenären tillkommande medel, som gäldenären uppburit i annan egenskap än såsom syssloman, återkommer framställningen. Se s. 55 ff. nedan.

genom svarandens inköp av den ifrågavarande fastigheten i eget namn kunde anses ådagalagt, att han icke komme att fullgöra det erhållna uppdraget.¹⁶ I fallet NJA 1923 s. 183 har speditör, som enligt uppdrag försänt varor och genom ombud i annat land inkasserat likvid för desamma, förklarats skyldig att till uppdragsgivaren utge beloppet ifråga, ehuru ombudet möjligen brustit i redovisning gentemot speditören. Betalningsskyldighetens omfattning bestämdes efter växlingskursen per den dag, då det inkasserade beloppet med hänsyn till tidpunkten för inbetalningen till ombudet tidigast kunnat vara speditören tillhanda. Ränta utdömdes emellertid endast med 5 % från stämningdagen.¹⁷ Tanken att sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § ej skulle vara tillämplig, då uppdragstagare i dom ålägges betala ett belopp, beträffande vilket han icke tidigare avgivit redovisning, synes förenlig även med ett fall, där ränta utdömts för tid före stämningdagen. I det i NJA 1907 s. 231 refererade rättsfallet ålades uppdragstagare utge av honom vid uppdragets utförande mottagna medel och att gälda ränta därå från den dag, då han uppburit desamma, men endast efter 5 %. Då uppdragsgivaren yrkat 6 % ränta från nämnda dag, synes det kunna antagas, att domstolen icke ansett det vara fråga om ett med bestämd betalningsdag enligt HB 9 kap. 10 § andra punkten jämförligt förhållande. Det skulle väl här möjligen kunna tänkas röra sig om ränta under uppdrag. Det förhållandet, att uppdragstagaren i fallet, genom att laborera med två försäljningar undanhållit uppdragsgivaren vetskap om det verkligen erhållna beloppets storlek, kan möjligen ha föranlett domstolarna att anse ränta böra utgå under tid före stämningdagen. I HD:s dom anges att uppdragsgivaren "med hänsyn till hvad i saken förekommit" vore berättigad till "skälig ränta" från den dag den högre köpeskillingen uppburits av uppdragstagaren. Rodhe talar om ränteplikt under uppdragets bestånd såsom ett remedium mot obehörigt fördröjande av redovisning. Ett sådant inskridande skulle knappast vara mindre befogat i ett fall som det förevarande, där uppdragstagaren försökt undgå redovisningsskyldighet överhuvud beträff-

¹⁶ RR:n biföll yrkandet om 6 % ränta från dagen för emottagandet.

¹⁷ RR:n utdömde däremot 6 % ränta från den dag, då det inkasserade beloppet — enligt RR:ns beräkning — senast bort vara speditören tillhanda.

fande en del av de medel han emottagit.¹⁸ Till det nu sagda må även anföras det i NJA 1935 s. 580 refererade rättsfallet. Svaranden i målet hade enligt fullmakt företrätt ett antal arvingar i ett dödsbo och uppburit dem tillkommande arvsmedel. Dessa medel hade han sedermera redovisat till en av arvtagarna utan de andras medgivande därtill. Sedan denna arvtagare försatts i konkurs, åtalades fullmäktigen för trolöshet mot huvudman. Ansvarstalan bifölls icke. Däremot bifölls arvingarnas yrkande att fullmäktigen skulle förpliktas utge deras arvslotter med 5 % ränta från den dag de av fullmäktigen uppburits.¹⁹ Rättsfallet NJA 1916 A 596 skulle möjligen böra anföras såsom icke förenligt med ett antagande om skyldighet för uppdragstagare att betala ränta först från stämningdagen å medel, som han omhänderhar för uppdragsgivarens räkning och beträffande vilka han ej framlagt redovisning. Här hade vederbörande uppdragstagare vid ett arvskifte företrätt två dödsbodelägare och uppburit dem enligt arvskiftet tillkommande medel. I målet yrkade de båda dödsbodelägarna att av uppdragstagaren utfå medlen ifråga jämte ränta från dagen för arvskiftet och efter avdrag av arvode för uppdraget. Uppdragstagaren bestred räntekravet "enär medlen funnits tillgängliga och kunnat utan rättegång utfås." HR:n dömde ut ränta från arvskiftesdagen men HovR:n gjorde härutinnan den ändring, att ränta skulle utgå först från den senare dag, då uppdragstagaren uppburit arvsmedlen (fjorton dagar efter arvskiftesdagen). HD, där uppdragstagaren yrkade "ändring i fråga om ränteafgiften", fastställde HovR:ns dom. Vilket resonemang, som här kan ha fört till att ränta ansetts böra utdömas redan från dagen för medlens emottagande, förefaller svårt att säga. Tänkbart är kanske att uppdraget ansetts så

¹⁸ Rodhe, Obligationsrätt s. 578. Hur Rodhe ser på just avgörandet i NJA 1907 s. 231 framgår väl ej alldeles tydligt, då rättsfallet anföres där det talas om, å ena sidan "en under uppdragets bestånd löpande ränta" varmed väl avses utfäst ränta och, å andra sidan, om ränta blott från stämningdagen i de fall, där ränta under uppdragets bestånd ej löper.

¹⁹ För en jämförelse må hänvisas till ett uttalande hos Ussing-Dybdal angående den möjlighet den danska Gældsbrevsloven ger att döma ut dröjsmålsränta från tidigare dag än stämningdagen, där särskilda förhållanden motiverar det. "Som Eksempel kan nævnes, at en Mandatar har afgivet bevidst urigtige Regnskaber til sin Mandant og derved skaffet sig Adgang til en Tid at beholde Beløb, der tilkom Mandanten." Ussing-Dybdal, Gældsbrevslovene s. 119.

okomplicerat, att det ej innefattade annat än att företräda dödsbodelägarna ifråga vid arvskiftet och att för deras räkning utkvittera arvsmedlen, vilka därmed borde vara för dem tillgängliga oberoende av särskilt krav på redovisning.²⁰

Det synes sålunda finnas skäl att anse att uppdragstagaren, från den dag då han framlägger redovisning angående omhänderhavda medel, är i dröjsmål med betalningen av det saldo som han i redovisningsräkningen uppger sig ha att betala. Antagandet av en sådan utgångspunkt för ränteberäkningen synes icke vara i princip beroende därav, huruvida uppdragstagaren i dom förpliktas avge redovisning eller denna framlägges mer eller mindre frivilligt.

Med ett sådant antagande förenligt skulle uppenbarligen vara att betrakta tiden för redovisningens avgivande som en slutdag för uppdragstagarens behöriga innehav av de saldobeloppet motsvarande medlen, i vad sålunda är ifråga jämförlig med dagen för förmynderskapets upphörande. Här aktualiseras frågan, om stadgandet i FB 16 kap. 11 § får anses leda till skyldighet för den förmyndare, som avger sluträkning upptagande för lågt redovisningsbelopp, att betala 6 % ränta från dagen för uppdragets upphörande å hela det belopp han finnes rätteligen ha att redovisa. I motiven till det FB 16 kap. 11 § motsvarande stadgandet i 1924 års lag om förmynderskap säges, att omedelbar redovisningsskyldighet har kunnat åläggas förmyndaren, enär den omyndiges tillgångar alltid skall hållas avskilda från andra, av förmyndaren innehavda medel.²¹ Detta uttalande torde vara tillämpligt inte bara å de medel, förmyndaren själv anser sig ha att redovisa utan även å medel, för vilka han därutöver kan finnas redovisningsskyldig. Om förmyndaren rätt fullgör sin medelsförvaltning, torde så gott som undantagslöst visshet vara för handen om storleken av det belopp, för vilket han är redovisningsskyldig. Anledning att inskränka förmyndarens skyldighet enligt FB 16 kap. 11 §, att *ofördröjligen* utge myndlingens tillgångar, till den mindre del av dessa, som förmyndaren själv kan anse sig skyldig att utge, torde icke förefinnas.

²⁰ Till frågan om skyldighet att gälda ränta å arvsmedel, som skall återbetalas på grund av ändring i det arvskifte, enligt vilka arvsmedlen ifråga utbetalats, se s. 66 ff. nedan.

²¹ NJA II 1924 s. 466 f.

Här har gjorts en viss jämförelse mellan förmyndarens skyldighet att utge myndlingens tillgångar och annan sysslomans skyldighet att utge ett redovisningssaldo. Fråga är nu, vartill den jämförelsen leder beträffande ränta å de belopp utöver redovisningsräkningens saldo, som den sistnämnde sedermera funnits ytterligare ha att utge. Skall han anses vara per dagen för redovisningsräkningens avgivande betalningsskyldig med belopp utöver dennas saldo, som han sedermera funnits icke äga behålla. Frågan har varit före i rättspraxis såväl i fall, där uppdragstagaren ansetts ha gottgjort sig för högt beräknat arvode som i fall, där redovisningsbeloppet av annan grund varit tvistigt. De i NJA 1895 s. 587, NJA 1900 s. 166 och SvJT 1917 s. 116 refererade rättsfallen gäller alla utbetalning av medel, som uppdragstagaren vid redovisning tillgodoräknat sig som arvode. Rättsfallet NJA 1900 s. 166 avser därutöver redovisningsskyldigheten i övrigt. I det i NJA 1913 s. 76 refererade rättsfallet avsåg redovisningstvisten endast andra avräkningar än beträffande uppdragstagarens arvode. I samtliga dessa fall har borgenären icke tillerkänts ränta å honom utöver redovisningens saldo tillkommande belopp, annat än med 5 % från stämningdagen. Ehuru det i NJA 1942 s. 395 refererade rättsfallet avser en på förhand avtalad redovisningsdag, synes även utgången där stödja ett antagande, att ränta å belopp, som tillkommer utöver redovisningsräkningens saldo utdömes endast från stämningdagen. Det var i detta rättsfallet fråga om ränta å för mycket innehållet arvodesbelopp. Redovisning skedde dagen före den, då redovisning enligt överenskommelse mellan parterna skolat ske. Å för mycket innehållet arvodesbelopp yrkade uppdragsgivaren att utfå 6 % ränta från den faktiska redovisningsdagen. Ränta utdömdes emellertid — efter 6 % — först från den senare dag, då han enligt överenskommelsen ägt påfordra redovisning. Det förhållandet, att redovisningsräkning framlagts, synes alltså icke ha ansetts medföra skyldighet att gälda ränta å för mycket innehållet arvodesbelopp. I stället torde här överenskommelsen om en bestämd redovisningsdag ha ansetts utan vidare motivera tillämpning av grunderna för sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §.

Rodhe behandlar också frågan om skyldigheten att betala dröjsmålsränta å redovisningsbelopp, som sysslomannen sedermera fin-

nes skyldig betala utöver den framlagda redovisningsräkningens saldo. Det är enligt Rodhe "ej lika klart att ränta å nytillkomna belopp skall utgå efter samma beräkningsgrund", som antagits för det nämnda saldot.²²

Slutförande av mäklareuppdrag

En annan grupp av fall som må vara att beakta vid behandlingen av frågan, om vissa med bestämd betalningsdag nära jämförliga förhållanden kan motivera tillämpning av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §, är den som avser mäklares rätt till provision. Betalningsskyldigheten är här i allmänhet beroende av att avtal kommit till stånd mellan uppdragsgivaren och den anvisade medkontrahenten och detta som en direkt eller indirekt följd av mäklarens verksamhet.²³ Är nu betalningsskyldighetens inträde att anse på sådant sätt beroende av, att mäklarens verksamhet leder till att avtal kommer till stånd, att dagen för sådant avtal också må vara att betrakta som en för provisionen bestämd betalningsdag? Av yrkandena i ett flertal mål rörande krav på mäklareprovision skulle man möjligen våga draga den slutsatsen, att en sådan synpunkt icke varit för vederbörande mäklare främmande. Så har i de i NJA 1939 s. 575 och NJA 1949 s. 765 refererade rättsfallen yrkats ränta med 6 % från dagen för den försäljning, som mäklaren förmedlat. I det i NJA 1915 s. 70 refererade rättsfallet yrkades 6 % ränta från den dag, per vilken mäklaren debiterat provision för genomförd fastighetsförsäljning. Den dag, från vilken ränta sålunda yrkades, inföll två dagar efter försäljningen ifråga. I rättsfallet NJA 1933 s. 282, som avsåg förmedling av försäljning av byggnadsmaterial, yrkades 6 % ränta från den dag, då säljaren uppburit betalning för leveransen härav. Även i fallet NJA 1939 s. 640 fordrades 6 % ränta å provisionsbeloppet från dag före stämningdagen. Det var här fråga om inköpsprovision för medverkan vid köp av massaved. Ränta krävdes från och med den dag, då uppdragstagaren begärt besked om massavedens värde för att kunna utfärda "provisionsnota."

²² Rodhe, Obligationsrätt s. 577.

²³ Jfr exempelvis Beckman, Rättspraxis om mäklarprovision s. 119.

Att märka är också att den norska lagen om "eiendomsmegling" har en uttrycklig bestämmelse därom att provisionen förfaller till betalning när försäljningen kommit till stånd.²⁴

Det torde ej heller vara ovanligt att i de fall, där mera detaljerad överenskommelse i provisionsfrågan föreligger, denna anger att provisionen skall betalas när uppdraget lett till avsett resultat. Som exempel må här anföras förhållandena i det ovan nämnda i NJA 1919 s. 96 refererade rättsfallet.²⁵

För de fall, där överenskommelse angående tidpunkten för mäklareprovisionens utbetalande inte finns, synes i brist på annan bestämmelse än HB 9 kap. 10 § ränta inte kunna fordras annat än med 5 % från stämningdagen. I de rättsfall, som här angivits för exemplifiering av yrkanden om 6 % ränta från dagen för eller dag i anslutning till mäklareuppdragets fullgörande, har genomgående utdömts 5 % ränta från stämningdagen.²⁶

²⁴ Lov om eiendomsmegling 24 juni 1938. Nr 13. 13 §: "Megleren har .—. rett til provisjon for alle handler sluttet gjennom ham.—. Provisjonen forfaller til betaling ved handelens avslutning.—."

Se även Brækhus, Meglerens rettslige stilling s. 464.

²⁵ Se s. 41 ovan.

²⁶ I några av dessa fall har dock underinstans eller dissident i sådan instans velat utdöma 6 % ränta från den dag, som i yrkandet angivits som förfalldag.

Sveriges Fastighetsmäklares Riksförbunds provisionstaxa innehåller den bestämmelsen, att förmedlingsprovision skall "erläggas så snart köpekontrakt eller annat bindande avtal slutits, vilket berättigar mäklaren till provision." Angående förefintligheten i Danmark av en häremot i viss mån svarande sedvana se Frost, Ejendomsæglerens og ejendomshandlerens retlige stilling s. 124 f.

Om verkan av ovisshet rörande betalningsskyldighetens förhandenvaro eller omfattning

Ränta å husröteersättning

I närmast föregående avsnitt har uppmärksamrats bl.a. att 5 % ränta från stämningdagen, och icke 6 % ränta från dagen för avgivandet av redovisningsräkning angående omhänderhavda medel, utdömts å belopp, som uppdragstagaren sedermera finnes skyldig utge utöver redovisningsräkningens saldo. Det mellan parterna tvistiga beloppet anses sålunda inte förfallet till betalning genom att uppdragstagaren i och med redovisningsräkningens avgivande har att utge det saldo, beträffande vilket han själv vidgår betalningsskyldighet. Detta förhållande synes motivera frågan, om ovisshet huruvida betalningsskyldighet överhuvud är för handen, i allmänhet är ägnad att påverka bedömandet, om gäldenären finge anses vara i dröjsmål från dag, som eljest kunde vara att betrakta som en för den omtvistade betalningen bestämd tid. Här avses då en ovisshet som är hänförlig till relevanta fakta; inte en osäkerhet beträffande rättsregeln. Frågan om betydelsen för räntebereäkningen därav, att betalningsskyldighetens omfattning — eller förhandenvaro — ännu är oviss, framstår kanske som än mer berättigad mot bakgrunden av det förhållandet, att en lagbestämd förfallodag har ansetts såsom utgångspunkt för räntebereäkning böra förskjutas till dess betalningsbeloppet blivit bestämt. Enligt Nyttjanderättslagen 2 kap. 10 § skall husröteersättning av arrendatorn till jordägaren utges ”när fastigheten avträdes.” Denna bestämmelse borde i och för sig kunna anses jämförlig med bestämmelsen i FB 16 kap. 11 § därom, att förmyndare vid befattningens upphörande ofördröjligen skall utge myndlingens tillgångar, och därför liksom sistnämnda bestämmelsen motivera ränta å oguldet belopp med 6 % från den i lagrummet sålunda angivna dagen.¹ 6 % ränta synes emellertid ej ha utdömts från dagen för arrendets upphörande men väl har i flera fall 6 %

¹ Jfr s. 43 och 76 f. ovan.

ränta tillerkänts den betalningsberättigade från dagen för därefter hållen avträdessyn.² Motsvarande utgång är att notera från ett fall, hänförligt till tiden före tillkomsten av bestämmelsen i Nyttjanderättslagen 2 kap. 10 § men med motsvarande villkor i arrendekontraktet. I det här avsedda rättsfallet — NJA 1915 s. 623 — säges i HovR:ns, av HD fastställda dom, att före dagen för hållen avträdessyn något bristens belopp icke förefunnits ”vid vilket förhållande [Å] icke kunde vara pliktig att gälda i målet yrkad ränta för längre tid än från sistnämnda dag.”³

Ränta å försäkringsersättning

En annan lagbestämmelse, som är av intresse för frågan om relationen mellan betalningsdröjsmål och ovisshet om betalningsskyldighetens förhandenvaro eller omfattning, är Försäkringsavtalslagen 24 §. Enligt denna bestämmelse skall, om ej annan tid bestämts för utbetalning av försäkringsbelopp, betalningen fullgöras en månad efter det försäkringsfallet blivit försäkringsgivaren meddelat. Där frågan om försäkringsgivarens betalningsskyldighet är beroende av viss utredning, må betalning dock icke krävas förrän fjorton dagar förflutit efter det sådan utredning förebragts. I motiven till lagrummet säges att, därest fordringsägarens rätt är uppenbar ifråga om viss del av det krävda beloppet, bör betalningen av denna del ej uppehållas ”för det som i saknad av erforderliga upplysningar ännu är att anse såsom stridigt.” Här efter anges att försäkringsgivarens skyldighet att betala ”ränta från förfallodagen” följer av stadgandet i HB 9 kap. 10 §.⁴ Hur ovisshet beträffande betalningsskyldigheten kan påverka räntebereäkningen enligt Försäkringsavtalslagen 24 § illustreras av det

² Se härtill rättsfallen NJA 1922 s. 309, NJA 1930 s. 363, NJA 1947 s. 480, NJA 1948 s. 138 och NJA 1949 s. 225.

³ Att ränta skall beräknas från dagen för arrendets upphörande om avträdessyn hållits dessförinnan torde vara klart.

⁴ Förslag till lag om försäkringsavtal m.m. SOU 1925:21 s. 99. Vad beträffar bestämmelsen i Försäkringsavtalslagen 24 § om tiden för fullgörande av försäkringsgivarens betalningsskyldighet torde emellertid även vara att beakta att det här är fråga om underlåtenhet från borgenärens sida att förebringa den utredning, som må vara erforderlig för betalningsskyldighetens fastställande. Jfr Eklund-Hemberg, Lagen om försäkringsavtal s. 57.

i NJA 1938 s. 412 refererade rättsfallet. På grund av de här föreliggande, förhållandevis speciella omständigheterna blev rän-tespörsmålet särskilt nyanserat. Frågan huruvida försäkringsgivaren alls var ersättningsskyldig var tvistig och först i HD bifölls försäkringstagarens krav på ersättning. Ersättningsskyldighetens omfattning bestämdes till högst det i målet yrkade beloppet, att regleras sedan försäkringstagaren avlagt ed beträffande skadans omfattning. Ränta utdömdes med 6 % på "skaderegleringsbeloppet" från fjortonde dagen efter det försäkringsgivaren fått del av polisutredning angående skadefallet, med den reservationen dock att ränta icke skulle beräknas för mellantiden mellan dagen för Kungl. Maj:ts dom och den dag, då edgångsbeviset komme att tillhandahållas försäkringsgivaren. Härigenom kom ränta att utgå för tiden från polisutredningens mottagande till domens dag (en tidrymd av omkring tre och ett halvt år) varefter ett "ränteupphåll" inträdde till dess skadans omfattning preciserats genom edgången. Under den förstnämnda tidrymden synes man ha ansett försäkringsgivaren vara i dröjsmål; försäkringstagaren har ju presenterat en utredning, som genomsnittligt sett motsvarar kraven i Försäkringsavtalslagen 24 §. I HD:s dom ställes emellertid krav på ytterligare åtgärder från försäkringstagarens sida. Man återgår beträffande dessa dock icke till en tillämpning av regeln i 24 § om betalningsskyldighet först fjorton dagar efter det "utredning förebragts", vilket kanske hade syntts mera konsekvent. Som det nu är, kan det möjligen tänkas att "ränteupphåll" bestämts närmast ur synpunkten att försäkringsgivarens betalningsskyldighet såsom sådan var beroende av edgången.⁵

⁵ Till en jämförelse må nämnas exempelvis det i NJA 1936 s. 439 refererade rättsfallet. Det var här fråga om ett försäkringsbelopp, som enligt försäkringsavtalet skulle "efter [den försäkrades] död" — dock ej vid självinord — utbetalas till namngiven förmånstagare. Betalningen var sålunda här bestämd att ske så snart försäkringsfallet inträffat. Rättsfallet saknar dock inte intresse med hänsyn till den ovisshet om betalningsskyldighetens förhandenvaro som föranleddes av säregna omständigheter kring dödsfallet och försäkringsgivarens å dessa grundade påstående om betalningsbefrielse på grund av självmord. Försäkringsgivarens blotta påstående att dödsdagen ej vore en, oberoende av utredning i övrigt, fixerad betalningstermin godtogs dock ej av HD. Försäkringsgivaren förpliktades betala ut försäkringsbeloppet — enär övervägande skäl ansågs tala emot självmordsavsikt hos den försäkrade — och att därå gälda ränta med 6 % från den försäkrades dödsdag.

Synpunkter på frågan överhuvud om ovisshet rörande betalningsskyldigheten påverkar beräkningen av dröjsmålsränta

Med vissa lagrum är sålunda uppenbarligen förenlig tanken att betalningsskyldighetens inträde — och därmed dröjsmål med betalning — får anses framflyttat till dess visshet vunnits om betalningsskyldighetens omfattning. Fråga är nu i vad mån denna tanke kan anses accepterad på områden utanför dessa lagbestämmelsers. Här må väl uppmärksammas den, av Hellner i annat sammanhang återgivna, allmänna princip inom kontraktsrätten "enligt vilken man i efterhand bedömer parternas handlande på samma sätt då de tvistat om sina juridiska skyldigheter som då rättsläget varit klart och oomtvistligt."⁶ Att med undantagen från denna princip likställa ett antagande, att betalningsdröjsmål stundom får anses vara för sitt inträde beroende av betalningsskyldighetens fixerande såsom sådan synes dock välmotiverat. Som illustration härtill må anföras hovrättsfallet SvJT 1942 rf. s. 53. Det rörde uppflyttning i högre löneklass. Å utgående löneskillnadsbelopp, avseende tid före uppflyttningsbeslutets dag, ansågs icke skola gäldas ränta för tiden från resp. löneutbetalningsdagar. Det förhållandet, att sådan uppflyttning som den ifrågavarande tydligen ej varit obligatorisk utan beroende på prövning i varje särskilt fall, synes ha kunnat medverka därtill, att betalningsskyldighet ansetts ej vara för handen vid resp. förfallodagar för befattningshavarens lön utan först, då beslutet om uppflyttning fattats. Detta antagande synes motsättningsvis kunna vinna ett visst stöd däri att, i det ovan anmärkta rättsfallet NJA 1940 s. 21, 6 % ränta utdömts å befattningshavare ytterligare tillkommande traktamentsersättning från den dag, då den till för lågt belopp beräknade traktamentsersättningen utbetalats.⁷ Även för de utomkontraktuella fordringsfallens del synes man ha att räkna med en framflyttning av förfallodagen till dess visshet om fordringsbeloppets storlek vunnits. Med hänsyn till att man här möjligen inte gör avsteg från annan regel än den i HB 9 kap. 10 § om ränta från stämningdagen skulle förskjutningen kanske för de

⁶ Hellner, Köprätt s. 79.

⁷ Jfr s. 39 ovan.

utomkontraktuella fallens del kunna anses mera generellt motive-rad. Av exemplifierande intresse synes här vara HovR :ns av HD fastställda dom i det i NJA 1939 s. 30 refererade rättsfallet. Det var här fråga om skadeersättning med dels engångsbelopp dels periodiskt utgående belopp. Ränta yrkades med 5 % från stäm-ningsdagen. Såväl ersättningsbeloppen av engångsnatur som de periodiskt bestämda avsåg förlust, som drabbat den skadelidande under tid, som i sin helhet inföll före stämningdagen. Ränta ut-dömdes först från den i tiden efter stämningdagen infallande dag "då skadeståndskravet till sitt belopp bestämts". Det förefaller an-tagligt att ovissheten om betalningsskyldighetens omfattning med-verkat till detta avsteg från regeln om ränta från stämningdagen.⁸ För skadeståndsfallens del må det kunna anses orealistiskt att tala om dröjsmål innan den ersättningsberättigade uppgivit vilket be-lopp han kräver. Nu kan naturligtvis sådana fall ha den olikheten sig emellan, att ovissheten med större eller mindre svårighet kan undanröjas av den ersättningsberättigade. Denna olikhet torde dock knappast vara att tillägga principiell betydelse; så länge be-loppet är gäldenären obekant är hans möjlighet att genom betal-ning göra slut på skuldförhållandet i princip densamma. Att märka är dock vidare, att bedömningen av skadeståndsfallen möjligen kan influeras därav att ränteberäkningen någon gång kan vara att be-trakta som ett moment i ersättningsbeloppets bestämmande.⁹

⁸ Se till det i rättsfallet sålunda förevarande spørsmålet vidare s. 33 ff. ovan.

⁹ Se nedan s. 94 ff.

Om utgångspunkten för ränteberäkningen vid återbetalning av medel, som tidigare av gäldenären mottagits som betalning

I närmast föregående avsnitt har behandlats frågan, om en bestämd eller antagen förfallodag skulle få anses såsom utgångspunkt för ränteberäkningen förskjuten i tiden till dess visshet vunnits om betalningsskyldighetens förhandenvaro eller omfattning. I åter andra fall synes huvudspörsmålet vara det, om man överhuvud kan tala om en bestämd betalningsdag eller därmed i föröfverande avseendet jämförligt förhållande eller, om man är hänvisad till att betrakta fordringen såsom förfallen först vid anfordran. Exempel finns därpå att även i fall där förhållandena är sådana, att det icke kan vara tal om att betalningsdag skulle vara överenskommen — och en betalningsdag icke heller är lagbestämd — 6 % ränta utdömts från dag före stämningssdagen. Fråga är, om man då likväl räknat med ett av stämning oberoende dröjsmål å gäldenärens sida eller, om man ansett andra moment i relationen mellan borgenär och gäldenär motivera en med dröjsmålsränta likställd ersättning för kapitalinnehavet. Här må först uppmärksammas ett flertal, inbördes i mycket olikartade fall, som dock har den likheten sig emellan, att de rör återbetalning av medel som utgivits till en person men slutligen ansetts tillkomma en annan, därvid det dock icke varit fråga om sysslomannaskap eller därmed nära jämförligt förhållande.

Då det först i samband med återkrav av tidigare utbetalda medel överhuvud blir fråga om en mottagarens betalningsskyldighet, saknas naturligtvis tidigare överenskommelse om betalningsdag. Här torde emellertid vara att ställa frågan, om det förhållandet, att medlen sedermera funnits icke rätteligen skola ha utbetalts till vederbörande, motiverar att till utgångspunkt för beräkningen av dröjsmålsränta tages den dag från vilken han innehaft desamma och icke först stämningssdagen i mål om återbetalning.

Lagregler ang. ränteberäkning vid återbetalningsskyldighet

Att inledningsvis uppmärksamma är att för vissa återbetalningssituationer särskild räntebestämmelse finns. I UL 50 § är en sådan ränteregel given för det där avsedda fallet, att verkställighet skall gå åter till följd av att den verkställda domen ändrats eller upphävs. Där verkställigheten lett till utbetalning av pengar, skall vid återbetalningen ränta erläggas med 6 % från lyftningsdagen. På samma sätt synes ränta vara att beräkna, därest betalningen för undgående av verkställighet fullgjorts frivilligt. Så har i varje fall ränta beräknats i det i NJA 1943 s. 736 refererade rättsfallet, som avsåg betalningsskyldighet enligt ett hovrättsutslag, vilket icke kunde överklagas annat än efter dispens. I det i NJA 1944 s. 220 refererade rättsfallet var fråga om återbetalning av rättegångskostnader enligt lagakraftvunnet utslag. Beloppet återkrävdes efter resning i målet och tillerkändes den resningssökande med ränta från betalningsdagen — men här efter *yrkade* 5 %.

En annan bestämmelse om rätt att erhålla ränta vid återkrav av erlagd betalning finns i FB 20 kap. 13 §, låt vara att återbetalningsskyldighet där inte åvilar den som uppburit betalningen ifråga. Bestämmelsen avser underhållsbidrag till utomäktenskapligt barn eller sådant barns moder, som betalats enligt interimistiskt förordnande i rättegång angående underhållsskyldighet. Om mannen ifråga sedermera genom lagakraftvunnen dom icke funnits vara underhållsskyldig har han rätt till återbetalning av allmänna medel utav vad han sålunda betalt jämte 6 % årlig ränta därå från betalningsdagen.¹

I rättspraxis har fråga om dröjsmålsränta enligt HB 9 kap. 10 § varit aktuell i olika fall av återbetalning. Praxis skiftar här från utdömandet av 6 % ränta från den dag då beloppet uppburits till helt underkännande av kravet på ränta. Det förekommer också att 5 % ränta utdömts från stämningssdagen och vidare 5 % ränta från den dag beloppet uppburits. 6 % ränta från dagen för beloppets emottagande har utdömts i fall av återvinning jämlikt Kon-

¹ Enligt 1953 års uppbördsförordning 69 § utgår under där särskilt angivna förutsättningar viss ränta vid restitution av skatt. Räntesatsen är här 5 %.

kurslagens regler. Exempel härpå utgör de i NJA 1925 s. 585 och NJA 1929 s. 425 refererade rättsfallen och dessutom hovrättsfallet SvJT 1933 rf. s. 55. Ett annat hit hörande fall är det i NJA 1935 s. 656 refererade. Där dömdes till återvinning av den anledningen att konkursgäldenären inom sextio dagar före konkursansökningen betalade gäld med icke vanliga betalningsmedel; i detta fall av annan person accepterade växlar. Ränta utdömdes här med 6 % från varje växels förfallodag. Samtliga förfallodagar låg i tiden före stämningdagen.

Ränteberäkning i *condictio indebitifall*

En grupp av återbetalningsfall, där frågan om ränta å det återkrävda beloppet blivit föremål för skiftande bedömanden är de fall, där återbetalningsskyldigheten grundats på en *condictio indebiti*. Här är först att uppmärksamma att ränta i vissa fall tillerkänts den återbetalningsberättigade med 6 % från dagen för den felaktiga utbetalningen. Så i det i NJA 1875 s. 69 refererade rättsfallet. En bank förpliktades här att återbetala erhållen utdelning i konkurs. Anledningen till återkravet var den att banken bevakat och uppburit utdelning för fordran å ränta, som beräknats så högt att dåvarande förbudet i HB 9 kap. 6 § överträtts.

I det i NJA 1935 s. 507 refererade rättsfallet förpliktades stad att till fastighetsägare (Kronan) återbetala vissa till för högt belopp uttagna kommunala avgifter. Ränta utdömdes här med 6 % från den dag det för högt beräknade avgiftsbeloppet erlagts. Också i *condictio indebitifallet* NJA 1939 s. 209 tillerkändes de återbetalningsberättigade 6 % ränta från de dagar de erlagt den betalning, som nu bestämdes skola återgå. Det var här fråga om avgifter för parkering av omnibussar, som stad uttagit utan att söka Kungl. Maj:ts fastställelse av debiteringsbeslutet ifråga. I RR:ns, av överinstanserna ej ändrade utslag motiverades den nämnda räntegottgörelsen med "att fråga är om avgifter som offentlig myndighet utan laga rätt uttagit av enskilda personer." Ett alldeles liknande fall är det i NJA 1944 s. 653 refererade. I rättsfallsreferatet anges endast att ränta yrkats resp. att ränta utdömts "efter

närmare angivna grunder.” Av akten i målet framgår emellertid att även i detta fall de återbetalningsberättigade tillerkänts 6 % ränta från varje betalningsdag å då erlagt belopp.²

I något fall av *condictio indebiti* har ränta utdömts visserligen från betalningsdagen men endast med 5 %. Det i NJA 1939 s. 652 refererade rättsfallet har givits denna rubrik: ”Fråga — vid återbäring av obehörigen uttagna hamnavgifter — huruvida ränta borde gäldas från den dag avgiften erlades eller från dagen för anställande av krav så ock om räntan skulle beräknas efter 5 % eller efter 6 %.” Den stad, som här var återbetalningsskyldig, förpliktades att å de obehörigen uttagna hamnavgifterna betala ränta ”för varje sådan avgift från den dag densamma erlades” men endast med 5 %³

I ett par *condictio indebiti*fall, avseende felaktigt utbetald lön, har varit fråga om ränta på återfordrade belopp. I det i NJA 1919 s. 17 refererade rättsfallet hade viss utbetalning skett av misstag och av löntagaren uppburits i god tro. Han förpliktades vid återbetalning att erlagga ränta med 5 % från stämningssdagen. Ränta hade yrkats ”från de årliga utbetalningsdagarna.” I NJA 1942 s. 101 ansågs också återbetalningsskyldighet föreligga. Även här torde mottagandet ha skett i god tro. HD fastställde — efter ändringsyrkande endast av den återbetalningsskyldige löntagaren — HovR:ns domslut, enligt vilket HovR:n ”ej finner skäl bifalla kronans yrkande om ränta.”⁴

² Även i det i NJA 1952 s. 47 refererade rättsfallet ställdes krav på återbetalning av avgifter, som stad uttagit enligt avtal men utan laga grund. HD förklarade avtalet ogiltigt men medgav ej återkravs rätt beträffande de redan erlagda avgiftsbeloppen. HovR:n och ett dissiderande JR förklarade däremot (liksom även RR:n) staden skyldig återbära uppburna avgifter och att gälda 6 % ränta å dessa från resp. betalningsdagar.

³ I det i NJA 1951 s. 297 refererade rättsfallet yrkade fastighetsägare att återfå av kommun felaktigt påförda ledningsavgifter. Å fordrade beloppet begärde han ränta från betalningsdagen men endast med 5 %. I HovR:ns, av HD härutinnan åberopade domskäl förklarades han berättigad till återbetalning och till ”ränta efter fordrade grunder.”

⁴ I det i NJA 1955 s. 310 refererade rättsfallet fann HD betalningsmottagaren icke kunna förpliktas återbetala för mycket uppburet lönebelopp. Ett JR ville dock bifalla återbetalningsyrkandet med 5 % ränta från stämningssdagen å fordrade belopp.

Ränteberäkning vid återbetalningsskyldighet på grund av tidigare misstag av annat slag, dubbelbetalning eller ovisshet

I några fall, avseende olika slags återbetalningsanspråk, har endast 5 % ränta från stämningdagen utdömts. Så i de i NJA 1895 s. 124, NJA 1930 s. 355 och NJA 1937 s. 603 refererade rättsfallen. I det först nämnda fallet, NJA 1895 s. 124, hade jämlikt en för ett konsortium upprättad likvidationstablå medel utbetalats av en konsortiemedlem till en annan under den felaktiga förutsättningen, att tablåen vore för konsortiets samtliga medlemmar bindande. Betalningsmottagaren fanns på denna grund återbetalningsskyldig. Ränta utdömdes endast med 5 % från stämningdagen och detta under följande HD:s motivering: "enär (H.) på god tro af (K.) emottagit omstämda medel, samt viss förfallotid för deras återbärande följaktligen ej blifvit bestämd." RR:n och HovR:n hade tillerkänt den återbetalningsberättigade 6 % ränta från de särskilda betalningsdagarna.⁵

Också i det i NJA 1930 s. 355 refererade rättsfallet tillerkändes, som nämnts, den återbetalningsberättigade endast 5 % ränta från stämningdagen — mot yrkade 6 % från betalningsdagen. En tillträdande arrendator hade här av misstag betalt den frånträdande arrendatorn lösen för nybyggnad till för högt belopp. Återbetalningsskyldigheten motiveras av HD därmed att den förstnämnde, som betalt det ifrågavarande beloppet av misstag, desto hellre måste anses berättigad att återfå detta som den förutvarande arrendatorn, därest han ej insett misstaget i allt fall bort inse att misstag förelåg. Talan mot HovR:ns dom hade fullföljts endast

⁵ Karlgren anför detta rättsfall bland några andra "som på ett eller annat sätt ha intresse för räntefrågans bedömande" i vad gäller skadestånd. Det är emellertid svårt att förstå hur Karlgren beträffande bl.a. detta rättsfall kan komma fram till följande antagande: "Snarast har väl dock i dessa fall ansetts föreligga utfäst bestämd betalningsdag, alltså en obligatorisk rättsgrund för ränteplikt från tidigare dag än stämningdagen, 9:10 HB." Karlgren, Skadeståndsrätt s. 222.

av den återbetalningsskyldige. Utdömandet av 5 % ränta från stämningssdagen motiveras inte särskilt av vare sig HovR:n eller HD. Ett fall av i viss mån liknande slag är det i NJA 1937 s. 603 refererade. En person hade å ett innehavareskuldebrev tecknat borgen för den del av det förskrivna beloppet, som icke täcktes vid realisation av en inteckning. Sedan detta förbehåll avlägsnats, kom skuldebrevet i godtroende innehavares hand. Borgensmannen fullgjorde därefter betalning. Efter denna betalning fick skuldebrevets innehavare full likvid för inteckningen. Borgensmannen förklarades berättigad återfå vad han sålunda erlagt med 5 % ränta därå från stämningssdagen — mot yrkade 6 % från betalningsdagen. I det i NJA 1931 s. 313 refererade rättsfallet var fråga om verkan av en hemlig överenskommelse, s.k. sidolöpare, vid privat ackord. Den sålunda träffade överenskommelsen ansågs icke giltig. En av de i ackordet deltagande borgenärerna hade jämlikt överenskommelsen ifråga fått ett livförsäkringsbrev till ytterligare gottgörelse. Han förpliktades nu att återlämna detta eller att utge försäkringssumman jämte 5 % ränta därå från stämningssdagen. Ränta hade yrkats med 6 % från den försäkrades (ackordsgäldenärens) dödsdag.

I ett par andra fall har förhållandena varit sådana, att det redan vid tiden för den betalning, som sedermera blev föremål för återkrav, varit för parterna — mer eller mindre — känt att fordringsförhållandet var ovisst. I det i NJA 1940 s. 556 refererade rättsfallet hade fastighetsägare i stad vid krav på gatumarkersättning överlämnat ett depositionsbevis till av staden begärt belopp, ehuru fastighetsägaren ansåg sig befriad från skyldighet att betala gatumarkersättning. Fastighetsägaren yrkade sedermera återbetalning med 6 % ränta från dagen för depositionsbevisets mottagande. HD tillerkände honom ränta från nämnda dag men endast med 5 %. Rättsfallet NJA 1964 s. 375 avser återbetalning av hyra, som erlagts till för högt belopp i avvaktan på att grundhyra skulle fastställas. Sedan grundhyra — med verkan jämväl för förfluten tid — bestämts till lägre belopp än det som ditintills av hyresgästen betalats, återbetalade hyresvärden skillnadsbeloppet. Hyresgästen yrkade nu i målet, att hyresvärden skulle förpliktas erlägga 6 % ränta å återbetalt belopp, räknat för däri ingående

delbelopp från de dagar de av hyresgästen till honom betalats. HD fann icke skäl alls bifalla yrkandet om ränta på återbetalda belopp.⁶ Det må noteras att RR:n, av det förhållandet att hyresgäst regelmässigt har att betala ränta från resp. hyresbelopps förfallodagar, ville sluta till att en motsvarande skyldighet vid återbetalning av för mycket erlagd hyra vore för handen. Detta måste enligt RR:n ske ”för vinnande av en skälig avvägning mellan kontrahenternas rättigheter och skyldigheter i hyresförhållandet.”

Det vill möjligen synas som om i de nu uppmärksammade fall där 6 % ränta från utbetalningsdagen utdömts, förhållandena kan sägas ha varit sådana, att det på ett eller annat sätt må läggas vederbörande till last, att han alls emottagit de medel han nu förpliktats återbära.⁷

Några av de här förevarande fallen redovisas av Rodhe och han säger därvid att alternativet 6 % — från utbetalningsdagen — måhända väljes i fall, där omständigheterna är mera graverande för betalningsmottagaren.⁸ I spørgsmålet därom i vilken grad detta skall anses vara fallet, torde stundom innefattas frågan, om det är mer eller mindre tveksamt huruvida återbetalningsskyldighet överhuvud är för handen. Särskilt torde vara att beakta i vad mån sådana förhållanden må tillerkännas betydelse som, å ena

⁶ Rodhe kommenterar rättsfallet NJA 1964 s. 375 under angivande att HD ansett återbetalningsskyldigheten ha uppkommit den dag, då grundhyra fastställdes. Varför HD icke, som Rodhe anger, dömt ut 6 % ränta från denna dag till dagen för återbetalningen låter sig i varje fall icke förklara utifrån rättsfallsreferatet i NJA. Rodhe, Svensk rättspraxis 1968 s. 215.

⁷ Här må nämnas, att Kungl. Generalpoststyrelsen — tillskriven i avsikt att söka utröna vilken ränta Kungl. Postverket erhåller å ersättning för verket genom brott frånhända medel — haft vänligheten lämna följande upplysning: ”Enligt praxis brukar generalpoststyrelsen i mål angående mot postverket riktade brott yrka ersättning med 5 procent ränta från dagen för yrkandets framställande (i allmänhet genom allmänne åklagaren) vid domstolen vid huvudförhandling till skeende betalning. Ganska ofta är i samma mål fråga om flera obehöriga utkvitteringar och man anser det opraktiskt att laborera med flera olika dagar för ränteberäkningen (i så fall dagarna för envar av utkvitteringarna).”

⁸ Rodhe, Obligationsrätt s. 579.

Se vidare Almén—Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 754 f.

Jfr utlåtande av Ekelöf, återgivet i referatet av rättsfallet NJA 1943 s. 736, sista meningen.

Jfr även Ussing, Obligationsret s. 74: ”Særlig grund til at lade renten løbe fra et tidligere tidspunkt er der, hvor skyldneren har udvist uredeligt forhold el. lign.”

sidan, ett brottsligt tillägnande av medlen och, å andra sidan, mottagarens — mer eller mindre — befogade uppfattning att de mottagna medlen rätteligen tillkommer honom. Till illustration av denna tanke såsom sådan må anföras det i NJA 1880 s. 354 refererade fallet, ehuru detta närmast synes vara ett fall av uppdrag. Ett penningbelopp hade där tillhandahållits för fullgörande av betalning till tredje man men av mottagaren olovligen ianspråktagits för egen räkning. Rättsfallsreferatet ger ej vid handen annat än att det olovliga ianspråktagandet är att hänföra till den dag, som i målet antagits som mottagningsdag och från den dagen utdömdes 6 % ränta.⁹ Ytterligare ett par äldre rättsfall må anföras till stöd för ett antagande av en längre gående räntebetalningsskyldighet i sådana återbetalningsfall, som grundar sig på ett klandervärt uppbärande av betalning. I det i NJA 1876 s. 90 refererade rättsfallet hade ett skuldebrev utfärdats och överlämnats såsom säkerhet för fullgörande av visst åtagande. Mottagaren överlät skuldebrevet till en person, som utverkade exekutivt uttagande av skuldebrevsbeloppet. HD förklarade honom emellertid återbetalningsskyldig under anförande, att skuldebrevets förste innehavare mottagit detta icke såsom bevis om fordran utan blott till säkerhet för kontraktsuppfyllelse. Den sistnämnde hade därför förfarit orätt då han överlät skuldebrevet och förvärvaren hade sålunda saknat laglig rätt att uttaga det förskrivna beloppet. Återbetalningsskyldigheten förenades med åläggande att betala 6 % ränta från den dag den återbetalningsberättigade fått utge beloppet till exekutor. Även i det i NJA 1907 s. 114 refererade rättsfallet hade verkställighet följt å utslag, i vilket utfärdare av skuldebrev förklarats betalningsskyldig enligt skuldebrevet. I det förevarande målet bifölls hans yrkande om återbetalning av skäl, att skuldebrevet redan var infriat; ett förhållande som svaranden i återbetalningsmålet kände till, då han förvärvade skuldebrevet. Ränta utdömdes med 6 % från den dag beloppet tagits i mät hos skuldebrevets utfärdare.

Karlgren nämner ifråga om ränta å skadeståndsbelopp att det normalt utdömes 5 % från stämningssdagen men att det likväl ej

⁹ Två JR ville döma ut ränta med 5 % från stämningssdagen under motivering, att beloppet ifråga ej kunde anses dessförinnan ha varit till återbetalning förfallet.

sällan utdömes högre ränta. Särskilt för det fall, säger Karlgren "att någon brottsligt eller eljest uppenbart rättsstridigt undandragit en annan denne tillkommande kapital utdömes dock i praxis ej sällan högre ränta, såsom 6 % från den dag kapitalet undandrogs vederbörande". I en not till detta uttalande anför Karlgren bl.a. de tre här senast anförda rättsfallen — NJA 1880 s. 354, NJA 1876 s. 90 och NJA 1907 s. 114. Så långt kunde överensstämmelse föreligga mellan Karlgrens uttalande och det här gjorda antagandet, ehuru Karlgren inte direkt anför dessa rättsfall såsom illustrerande det i citerad del just sagda. Utgången i åtminstone de två sist nämnda rättsfallen synes dock mera förenlig med Karlgrens nu återgivna uttalande angående praxis på det förevarande området än med Karlgrens direkt om de förevarande rättsfallen gjorda uttalande: "Snarast har väl dock i dessa fall ansetts föreligga *utfäst* (kurs. här) bestämd betalningsdag, alltså en obligatorisk rättsgrund för ränteplikt från tidigare dag än stämningdagen, 9:10 HB."¹⁰

Vid återvinning av betalning jämlikt Konkurslagen 29 och 30 §§ är det överhuvud fråga om återvinning från den som mottagit betalning i ond tro eller, i 29 §:ens fall, icke kan visa sig vid betalningen ha varit i god tro. Även i de återstående, här redovisade fall, där återbetalningsskyldigheten förenats med åläggande att utge 6 % ränta från dagen för det ifrågakavande beloppets emottagande, synes betalningen kunna sägas ha mottagits under omständigheter, som borde avhållit vederbörande från att utkräva beloppet. Detta kanske mest markerat i fallet NJA 1875 s. 69, där en bank såsom borgenär i konkurs hade bevakat och uppburit betalning å för högt beräknad räntefordran. Synpunkten synes dock i viss mån motiverad också beträffande de ovan nämnda fall, där fråga varit om avgifter som stad uttagit utan att vara därtill berättigad. Ännu ett rättsfall torde kunna anföras som ett visst belägg för det nu gjorda antagandet, nämligen NJA 1906 s. 429. Där utdömdes visserligen endast 5 % ränta från betalningsdagen men det är att märka, att borgenären icke yrkat ränta efter högre procentsats. Det förhållandet att ränta utdömdes från betalnings-

¹⁰ Karlgren, Skadeståndsrätt s. 222.
Jfr s. 59 ovan.

dagen är alltså här av större intresse än räntesatsen och det synes icke uteslutet att tillerkännandet av ränta från betalningsdagen också här skulle kunna ha motiverats av gäldenärens förfarande beträffande betalningsmottagandet. Det var även här fråga om obehörigen uppburen betalning: brandskadeersättning enligt försäkring, som var ogiltig på grund av i försäkringsavtalet förbjuden dubbelförsäkring.

Sammanfattande synpunkter rörande de föregående återbetalningsfallen

Fråga är nu om även de återbetalningsfall, där ränta utdömts med endast 5 % från stämningssdagen eller yrkandet om ränta ej alls bifallits, kan anses stödja det här gjorda antagandet att omständigheter, som borde avhållit vederbörande från att alls uppbära beloppet ifråga, skulle kunna påverka ränteberäkningen vid återbetalning. Ett sådant stöd synes kunna hämtas ur några ovan relaterade rättsfall. Här må hänvisas till NJA 1942 s. 101 och NJA 1919 s. 17, där ifråga om återbetalning av lön ränteyrkandet ej alls bifölls resp. ränta utdömdes endast med 5 % från stämningssdagen. Och vidare NJA 1895 s. 124, där 5 % ränta från stämningssdagen utdömdes vid återbetalningsskyldighet på grund av viss felaktig förutsättning. I alla dessa tre fall var det fråga om återbetalning av medel som uppburits i god tro. Även i det i NJA 1937 s. 603 refererade rättsfallet synes betalningsmottagarens goda tro ha kunnat tala mot bifall till yrkandet om 6 % ränta från betalningsdagen. Betalningsmottagaren var i god tro vid sitt förvärfv av det skuldebrev, enligt vilket den nu återbetalningsberättigade borgensmannen erlade betalning. Därtill kommer att han vid detta betalningstillfälle ännu ej uppburit den ytterligare betalning för sin fordran som nu motiverade återkravet. Härtill skulle möjligen kunna fogas det i NJA 1931 s. 313 refererade rättsfallet. Sådantillvida kunde det kanske synas tveksamt om förhållandena här skall anses ursäktliga för betalningsmottagaren, som han uppbär betalning enligt "sidolöpare" till privat ackord. Det kan emellertid ha ansetts att betalningsmottagaren ej insett och ej heller bort inse att sådan hemlig överenskommelse vore otillåten. Dess underkän-

nande i målet skedde dock i HD in pleno, varvid man uppenbarligen bröt mot tidigare uppfattning, och blev föremål för anteckning i HD:s minnesbok.¹¹ I det i NJA 1964 s. 375 refererade rättsfallet avseende till för högt belopp betald hyra, synes det knappast kunna läggas betalningsmottagaren till last att han krävt den betalning, han nu förpliktas återgälda. Här förelåg en ovisshet beträffande hyresersättningens slutliga bestämmande, som det inte låg hyresvärden att tidigare än som skett bringa ur världen. Även i det i NJA 1940 s. 556 refererade rättsfallet förefaller ovissheten beträffande skyldigheten att erlægga där ifrågavarande betalning betydande. I linje med vad här antagits kunde man kanske väntat att ränta därför inte skulle ha tillerkänts den återbetalningsberättigade annat än med 5 % från stämningdagen. Nu är fallet emellertid speciellt med hänsyn därtill att betalningen fullgjorts genom ett räntebärande depositionsbevis. Detta torde ha varit den direkta orsaken till att ränta här utdömdes redan från dagen för depositionsbevisets överlämnande. Här är förmodligen även att söka orsaken därtill att ränta utdömdes med 5 % mot yrkade 6 %. Den återbetalningsskyldige medgavs också rätt till avräkning mot den depositionsränta som kunde tillkomma motparten.

Beträffande återstående härovan angivna fall av återbetalning vid *condictio indebiti* synes det svårare att finna synpunkter, som kan ha varit bestämmande vid behandlingen av ränteyrkandet. Detta ej minst om det ovan gjorda antagandet rörande omständigheterna vid betalningens emottagande må anses ha fog för sig. 5 % ränta från stämningdagen har utdömts i NJA 1930 s. 355, där avträdande arrendator förpliktades till efterträdaren återbära vad den sistnämnde såsom lösen för nybyggnad för mycket betalt. Enligt HD:s dom i målet skulle, som nämnts, avträdande arrendatorn, därest han ej insett det misstag som föranlett betalningen ifråga, i allt fall bort inse, att misstag förelåg. I fallet NJA 1939 s. 652, som torde få anses ha ganska stora likheter med de här ovan nämnda fallen NJA 1939 s. 209 och NJA 1944 s. 653, har

¹¹ Se härtill även det s. 40 ovan anmärkta rättsfallet SvJT 1943 rf. s. 81, där 5 % ränta från stämningdagen utdömts å medel, tillhandahållna för visst vetenskapligt arbete med föreskrift om återbetalningsskyldighet därest medlen icke inom viss tid kommit till användning för det avsedda ändamålet.

å av stad obehörigen uttagna hamnavgifter utdömts endast 5 % ränta från betalningsdagen. I fallet NJA 1939 s. 209 motiveras, som ovan nämnt, utdömandet av 6 % ränta från betalningsdagen därmed att fråga var om avgifter, som offentlig myndighet utan laga rätt uttagit av enskilda personer. 6 % ränta från betalningsdagen utdömdes, som nämnt, också i NJA 1935 s. 507 vid återbetalning av kommunala avgifter, som Stockholms stad felaktigt påfört Kronan. I vad nu är ifråga förefaller dessa båda fall från år 1939, 1935 års fall och fallet NJA 1944 s. 653 vara så nära jämförliga med varandra att det är svårt att finna skäl varför icke 6 % ränta utdömts också i fallet NJA 1939 s. 652.

Ränteberäkning vid återbetalning av arvsmedel

Här må först hänvisas till ett äldre rättsfall, där fråga varit om återbetalning av arvsmedel på grund av ändring i det arvskifte, enligt vilket arvsmedlen ifråga uppburits. Detta rättsfall — NJA 1886 s. 103 — får möjligen anses stödja det här förut gjorda antagandet, att vid mera ursäktligt uppbärande av betalning ränta skulle utdömas enligt femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §. De olika meningar ifråga om räntan, som kommit till uttryck i rättsfallet, illustrerar dock på sitt sätt hur osäkert bedömandet är. En av de i det klandrade arvskiftet deltagande förklarades skyldig att återbetala vad som vid nytt arvskifte kunde komma att tillerkännas de övriga utöver vad de erhållit vid det första arvskiftet. HD förenade denna återbetalningsskyldighet med skyldighet att betala ränta efter 5 % från stämningsdagen. Detta var den enda ändring HD gjorde i HovR:ns dom. HovR:n hade bestämt räntan till 6 % från dagen för kommande nytt arvskifte. Två JR ville fastställa HovR:ns dom och ett JR ville bestämma skyldigheten att utge ränta till 6 % från dagen för det klandrade arvskiftet.

Från ett rättsfall i tiden något efter det nu återgivna är en annan utgång i räntefrågan att notera. I detta senare fall — NJA 1895 s. 499 var det likaledes fråga om ”efter hvilken räntefot och från hvilken tid ränta skulle beräknas å lyftade arfsmedel, som skulle återbäras”. Här hade en i ett arvskifte deltagande arvinge för egen och medarvingars del vid utkvitterandet av dem tillagda

arvsmedel förbundit sig att, därest annan delningsgrund visade sig skola tillämpas, återbära vad sålunda för mycket kunde ha uppburits. I anledning av sedermera ådagalagda släktförhållanden yrkades, att enligt det nämnda arvskiftet utbetalda medel skulle återbäras jämte ränta från de dagar de emottagits. HD fann ej skäl göra ändring i HovR:ns dom, enligt vilken ränta å de arvsmedel, som i enlighet med domen skulle återbetalas, utdömts med 6 % från den dag beloppen blivit bestämda genom ny arvsutredning. Också i detta rättsfall var uppfattningarna i räntefrågan skiftande. Två JR ville i likhet med N.Rev. bestämma räntan till 5 % från stämningdagen.

Vid återbäring av felaktigt uppburna arvsmedel har sålunda funnits företrädare för uppfattningen, att den återbetalningsskyldige skall betala 5 % ränta från stämningdagen men också för uppfattningen att han skall betala 6 % från det genom nytt arvskifte närmare bestämts hur mycket som skall återbetalas. Utanför HD:s majoritet har också den uppfattningen funnits företrädd, att ränta skall utgå med 6 % från den dag arvsmedlen ifråga uppburits av den nu återbetalningsskyldige. Den i räntefrågor stundom framträdande tanken att ränta skall utgå först från det betalningsskyldigheten blivit till beloppet på ett eller annat sätt närmare bestämd skulle kunna anföras som stöd för utdömandet av 6 % ränta från det återbetalningsskyldighetens omfattning fastställes genom nytt arvskifte. En sådan tanke kommer dock inte till uttryck i HD:s dom i det i NJA 1886 s. 103 refererade rättsfallet. Möjligen skulle den olika utgången i de båda fallen NJA 1886 s. 103 och NJA 1895 s. 499 låta sig förklaras enligt följande. Att de återbetalningsskyldiga icke ålagts betala ränta redan från dagen för arvsmedlens emottagande skulle kunna bero därpå att det ursäktliga i betalningsmottagandet ansetts tala emot längre gående förpliktelse att betala ränta än med 5 % från stämningdagen. Till stöd för ett sådant antagande bör kunna anföras också det i NJA 1948 s. 244 refererade rättsfallet. Arvslott hade här beräknats och utbetalts under det oriktiga antagandet att arvlåtarens tidigare avlidna dotters adoptivbarn vore arvsberättigat. Vid återkrav av de utbetalda medlen yrkades helt allmänt "ränta" å dessa. Av handlingarna i målet framgår inte, att rän-

teyrkandet skulle ha på något sätt preciserats. Sålunda bör möjlighet ha funnits att döma ut ränta utöver de 5 % från stämningdagen, som de enligt domen återbetalningsberättigade arvingarna tillerkändes. Eftersom både utredningsmannen i dödsbott och arvingarna var av den uppfattningen att adoptivdottern vore arvsberättigad, torde den i saken icke aktiva adoptivdotterns bristande kännedom om reglerna angående adoptivbarns arvsrätt få anses ursäktlig. Det må dock anmärkas att talan mot såväl HR :ns som HovR :ns dom fullföljdes endast av adoptivdottern. Skälet därtill att i rättsfallet NJA 1895 s. 499 ränta utdömts först från den senare dag, då nytt arvskifte förrättats, och efter 6 % skulle kunna vara att söka i den utfästelse om återbetalning, som här gjorts vid arvsmedlens utkvitterande. Ur denna förbindelse synes med stor rimlighet låta sig utläsa en bestämmelse om betalningsdag.

Räntederäkning vid återbetalning av köpeskilling för lös egenbom

Fråga om ränta vid återbetalning aktualiseras också vid krav på återfående av köpeskilling. Denna fråga skall nu först behandlas i vad gäller köp av lös egendom. I det därefter följande upptages motsvarande spörsmål beträffande köp av fast egendom.

Här torde inte vara platsen att närmare gå in på terminologiska och andra spörsmål, som är knutna till återbetalningssituationerna såsom sådana.¹² I vad grunden för återbäringsskyldigheten vid köp av lös egendom kan tänkas påverka skyldigheten att betala ränta kommer den dock att uppmärksammas. Här blir främst att beakta frågor om rätt till ränta å köpeskilling, som skall återbetalas enligt Köplagen 57 §, då köp häves enligt någon i samma lag angiven hävningsgrund, och vidare därmed likartade återbetalningssituationer.

Den för de förstnämnda fallen grundläggande bestämmelsen är Köplagen 57 §. Enligt denna har hävande köpare resp. säljare

¹² Se här till Rodhe, Obligationsrätt s. 416 ff., Rodhe, Om begreppet hävning av avtal s. 458 ff., Bramsjö, Om avtals återgång s. 3 ff., Hellner, Köprätt s. 85 f. och Karlgren, SvJT 1963 s. 107 f.

rätt att — i princip emot återbärande av vad han mottagit på grund av köpeavtalet — återfå vad han utgivit till medkontra- henten. För köparens del innebär detta rätt att återfå erlagd köpe- skilling. Denna återbetalningsrätt är såsom sådan icke villkorad utöver vad nu nämnts.¹³ Med hänsyn till det läge i vilket den svens- ka lagstiftningen om dröjsmålsränta befinner sig, är det knappast förvånande, att särskild regel icke givits om skyldighet för säljaren att betala ränta å köpeskillning, som han har att återbära till kö- paren. Hos Almén-Eklund anges särskilt att utav frånvaron av be- stämmelse om ränta vid återbetalning enligt Köplagen 57 § dock ej må dragas den slutsatsen, att säljaren inte skulle vara skyldig att betala ränta. Spörsmålet får för de nordiska ländernas del an- ses lämnat öppet att för vart och ett av dem besvaras ”efter där gällande grundsatser rörande rätt till ränta.”¹⁴

Man hade kanske med hänsyn till den mera utförda ränteregeln i den danska Gældsbrevsloven väntat att i dansk rätt finna utta- landen av större intresse för frågan om köparens rätt till ränta å köpeskillning, som säljaren har att till honom återbetala.¹⁵ Så är dock knappast fallet. Hos Almén-Eklund säges ”I Danmark anses den positiva rätten lägga hinder i vägen för att tillerkänna köpa- ren *rätt till ränta å köpeskillningen*, då köpet av honom häves.” Här hänvisas till Lassen som — beträffande förhållandena i tiden före Gældsbrevsloven — uttalar att köparen inte har rätt till ränta å den köpeskillning, som återbetales till honom när köpet häves på grund av kontraktsbrott å säljarens sida.¹⁶ Enligt Lassen skulle — den genom Gældsbrevsloven numera upphävida — Lov af 6. April 1855, 3 § ”udelukke” köparen från rätt till ränta på återkrävd kö- peskillning.¹⁷ Härutöver åberopas hos Almén-Eklund arbeten av Grundtvig och Evaldsen, som också de behandlar förhållandena i tiden före Gældbrevsloven. Grundtvig anser liksom Lassen att den nämnda lagen av år 1855 hindrade utdömande av dröjsmålsränta vid återbetalning av köpeskillning för lös egendom. Grundtvig gör

¹³ Se härom närmare Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 753 f.

¹⁴ I not 13 a.a. s. 754.

¹⁵ Jfr s. 18 ff. ovan.

¹⁶ I not 14 a.a. s. 754.

¹⁷ Lassen, Haandbog i Obligationsretten s. 895.

dock undantag för ”Tilfælde af Svig.”¹⁸ Evaldsen utgår ifrån det förhållandet att förskottsbetald köpeskilling icke är räntebärande intill den tidpunkt, då säljaren skall leverera och då ger inte heller säljarens kontraktsbrott köparen rätt till ränta å återgående köpeskilling från betalningsdagen. Köparen kan endast kräva åter ”den Sum, der er gaaet ud af hans Formue og nu befindes uden retlig Grund at være hos Medkontrahenten.” Till att erhålla dröjsmålsränta från tidpunkten för återkravet är han däremot berättigad.¹⁹ Hos Karnov hänvisas vid behandlingen av Købeloven 57 § till Gældsbrevsloven 62 § 2 stk.²⁰ Huvudregeln är där, som här tidigare nämnts, den att 5 % ränta skall betalas från den dag ”da fordringshaveren påbegyndte retsforfølgning.” Nu är visserligen i lagrummet ifråga härtill fogat det beskedet att räntan, när särskilda förhållanden motiverar det, kan bestämmas att utgå från en tidigare — eller senare — tidpunkt. Som här förut uppmärksamrats, säges denna möjlighet till avvikelse från huvudregeln om 5 % ränta från stämningdagen icke ha utnyttjats i större utsträckning.²¹ Den danska litteraturen ger heller ej vid handen att bestämmelsen ifråga skulle ha ansetts motivera annan ränta vid återbetalning av köpeskilling än efter 5 % från stämningdagen.²² Med hänsyn till vad sålunda återfunnits vill det möjligen synas som om uttalandet hos Almén-Eklund, att i Danmark ”den positiva retten [skulle] lägga hinder i vägen” för rätt till ränta å återfordrad köpeskilling, svarar bättre mot förhållandena i tiden före Gældsbrevsloven än mot förhållandena i tiden därefter. Beträffande de senare vore det kanske mera adekvat att säga, att Gældsbrevslovens undantagsregel om rätt till ränta från tidigare dag än stämningdagen möjligen inte ansetts böra tillämpas på det förevarande förhållandet.

Den enda upplysning om den norska rättens inställning till spörsmålet om ränta å återgående köpeskilling, som lämnas hos Almén-Eklund, består i en hänvisning till det i NRt 1910 s. 417 refererade rättsfallet. Här utdömdes 6 % ränta från betalningsda-

¹⁸ Grundtvig, Om Reklamation i Formueretsforhold s. 14 not 10.

¹⁹ Evaldsen, Skyldnerens Mora s. 150 f.

²⁰ Karnovs lovsamling II s. 2054 med not 337.

²¹ S. 19 ovan.

²² Se exempelvis Ussing-Vinding Kruse, Køb s. 164 f.

gen å köpeskilling, som skulle återbetalas på grund av ett säljarens kontraktsbrott. Köpet var ett handelsköp. Augdahl kommenterat detta rättsfall sålunda, att domen skulle vara att se som uttryck för en sedvana, enligt vilken köparen vid handelsköp skulle ha rätt till 6 % ränta "helt fra den dag han betalte" å förskottsbetald köpeskilling, som skall återbetalas till honom på grund av ett säljarens kontraktsbrott.²³ Intet i Augdahls framställning tyder på att regeln ifråga skulle vara tillämplig på andra köp än handelsköp. Hans uttalande torde vara så att förstå, att den nämnda sedvanan innefattar en specialregel för handelsköpens del, medan motsvarande räntefråga för fall av civilt köp är att bedöma enligt de allmänna räntereglerna. Därmed torde köparen vid civilt köp — åtminstone generellt sett — inte ha rätt till annan räntegottgörelse än från stämningdagen.

Palmgren behandlar — för finsk rätts del — frågan om köpares rätt till ränta å återgående köpeskilling speciellt för det fall, att köpet häves på grund av säljarens dröjsmål. Palmgren gör skillnad mellan de fall, då köparen kräver enbart köpeskillings återbetalande och de fall, då han därutöver erhåller skadestånd. I det förstnämnda fallet anser Palmgren, att ränta bör utdömas från den dag köparen erlagt förskottsbetalningen. I skadeståndsfallet däremot har köparen inte rätt till ränta å det förskottsbetalda beloppet annat än från den avtalade leveransdagen "ty även vid avtalsenlig fullgörelse hade köparen nödgats undvara ifrågavarande belopp och den avkastning, som detsamma kunnat giva honom."²⁴ Detta är helt i linje med Palmgrens uttalande i annat sammanhang, att köparens rätt till skadestånd vid säljarens mora syftar till att försätta honom i den ställning som han kunnat påräkna därest avtalet hade behörigen fullgjorts: bedömningen av köparen sålunda tillkommande ersättning utgår från de förpliktelser köpeavtalet tillägger vardera kontrahenten. Skulle köpet — i skadeståndsfallet — på grund av anteciperad säljaremora ha hävts före den dag, då leverans skolat ske, skall ränta utgå från hävningsdagen.²⁵ Inom ramen för skadeståndsberäkningen bör kö-

²³ Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1958 s. 313. Se vidare s. 27 not 32 ovan.

²⁴ Palmgren, Om påföljderna av säljares mora s. 210.

²⁵ I not 24 a.a. s. 211 f. samt s. 210 not 3.

paren i princip komma i åtnjutande av de förmåner köpet skulle medfört och det synes då helt följdriktigt att han fullgör sin motprestation: att stå ute med köpeskillingen under avtalad tid. En motsvarande synpunkt är ju däremot inte att lägga på det fall, då köparen endast kräver köpeskillingen åter. Palmgren nödgas dock — för den finska rättens del — konstatera, att praxis är så vacklande, att några bestämda grundsatser för beräkning av ränta å återgående köpeskillning inte står att utläsa därur. Konstateras kan emellertid att ränta "oftast, ehuru icke alltid" utdömes först från stämningdagen. Mot denna praxis ställer sig Palmgren — med hänsyn till det ovan återgivna, naturligt nog — kritisk: han anser den vara oriktig och i saknad av stöd utav "lagens stadganden eller av de allmänna grundsatser, på vilka skadeståndsrätten vilar."²⁶

Ovan har återgivits ett uttalande av Almén-Eklund, enligt vilket — för den svenska rättens del — frånvaron av särskild regel i Köplagen om köpares rätt till ränta vid återbetalning till honom av erlagd köpeskillning inte motiverar slutsatsen att säljaren härvid inte skulle vara skyldig att betala ränta.²⁷ Detta uttalande kan knappast vara att förstå annat än som ett besked att man kan ha att räkna med en längre gående ränteplikt för säljaren än den att utge 5 % ränta från stämningdagen. Hos Almén-Eklund hänvisas inte heller till HB 9 kap. 10 § utan till "gällande grundsatser rörande rätt till ränta." Det inskränkande beskedet ges också omedelbart härefter, att "ränta i *allmänhet* [ej lärar] kunna utdömas för längre tid tillbaka än från stämningdagen."²⁸

Fråga är nu under vilka betingelser köpare må anses berättigad till annan ränta än efter 5 % från stämningdagen å köpeskillning, som säljaren har att återbetala till honom. Både Almén-Eklund och Rodhe betecknar praxis i denna fråga som "vacklande", Rodhe t.o.m. som "mycket vacklande."²⁹ Det finns sålunda exempel på att köparen tillerkänts 5 % ränta från stämningdagen, 6 % ränta från betalningsdagen eller annan dag i tiden före stämningdagen liksom 5 % från betalningsdagen. Almén-Eklund anser

²⁶ I not 25 a.a. s. 210 not 3.

²⁷ Se s. 69 ovan.

²⁸ Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 754.

²⁹ I not 28 a.a. s. 754 not 10 resp. Rodhe, Obligationsrätt s. 578.

sig finna ett skäl till en för köparen förmånligare ränteberäkning än efter femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § i mera klandervärda förhållanden på säljarens sida. De undantag, som Almén-Eklund här vill göra från en tillämpning av regeln om 5 % ränta från stämningdagen, skulle avse fall "då säljaren avvetat men ej uppenbarat fel i godset eller annorledes förfarit svikligen." Almén-Eklund anför här till jämförelse en antagen, generell skyldighet att betala ränta för hela den tid, under vilken någon innehaft pengar som han åtkommit eller innehållit på ett överhuvudtaget rättsstridigt sätt. Här talas för de köprättsliga fallens del om två alternativ: ränta från stämningdagen och ränta för hela den tid, under vilken den återbetalningsskyldige innehaft penningmedlen ifråga. Det förhållandet att ränta från betalningsdagen stundom utdömts, inte med 6 % utan endast med 5 % uppmärksammas emellertid inte särskilt, och detta inte heller vid redovisningen av rättsfall. Rodhe accepterar väl i stort sett den hos Almén-Eklund antagna regeln om en längre gående räntebetalningsskyldighet för säljare, som förfarit klandervärt, men han för ändå — i sina komprimerade rättsfallskommentarer — ut den på ett mera nyanserat sätt.³⁰ Rodhes anvisningar beträffande tiden för hävningsrättens förhandenvaro synes vara så att förstå, att det rättsstridiga "innehållandet" av köpeskillingen skulle kunna vara att räkna först från det hävningsrätten inträtt.

I det närmast följande kommer nu att redogöras för några rättsfall i vilka fråga varit om ränta å återgående köpeskillning. Det förefaller kunna vara av intresse att undersöka i vad mån återbetalningsanledningen kan ha inverkat på räntegottgörelsens bestämmande i vidare mån än som kan ses som ett generellt åtskiljande mellan ett mera klandervärt och ett mindre klandervärt förhållande hos säljaren. De förevarande rättsfallen skall därför här beaktas med sådant hänsyn till återbetalningsanledningen att de ansetts kunna grupperas på följande sätt. Först beaktas några fall, i vilka köparen betalt förskottslikvid som han kräver åter, emedan leverans ej alls skett eller ej fullgjorts i sin helhet. Därefter upptages rättsfall, i vilka köparen tillerkänts hävningsrätt på grund av fel i

³⁰ Rodhe, Obligationsrätt s. 578 f. med noterna 30—32.

godset. Till en tredje grupp, slutligen, sammanföres inbördes mera olikartade fall av bl.a. andra kontraktsbrott än dröjsmål eller fel i godset.

Vissa av de här aktuella rättsfallen har intresse inte bara beträffande den tid, för vilken dröjsmålsränta ansetts skola utgå utan även ifråga om räntesatsen, antingen däri att ränta utdömts med 6 % eller däri att ränta yrkats med 6 % men utdömts endast med 5 % ehuru från tidigare dag än stämningdagen. Andra hithörande rättsfall saknar intresse för frågan om val av procentsats, enär ränta yrkats från betalningsdagen men endast med 5 %.

Till belysning av frågan om ränta å förskottsbetald köpeskillning som skall återgå på grund av utebliven leverans har endast äldre rättsfall återfunnits. I det i NJA 1877 s. 190 refererade rättsfallet hade handpenning betalats vid ingående av köpeavtal, avseende leverans i poster, som skulle betalas var för sig. I avtalet hade intagits bestämmelse att handpenningen skulle "innestå tills sista uppgörelsen sker." Enär leveransen ej fullgjordes i sin helhet, förpliktades säljaren återbetala handpenningen och utge skadestånd, motsvarande viss prisskillnad. Köparen tillerkändes ränta å handpenningen med 6 % från den dag då slutuppgörelse bort ske. Räntebeskedet motiverades med att säljaren, om han fullgjort sina åtaganden enligt avtalet, varit tillförsäkrad rätt att intill den dagen utan ränta inneha handpenningen. Denna räntefrihet skulle säljaren alltjämt åtnjuta, enär han ålagts särskild ersättningsskyldighet för sitt kontraktsbrott. I rättsfallet NJA 1881 A 165 hade köpare erlagt förskottsbetalning för avtalad leverans, som emellertid ej kom att till någon del fullgöras. Köparens skadeståndskrav bifölls ej, enär det ej styrkts att han lidit förlust genom den uteblivna leveransen. Säljaren förpliktades emellertid att återbetala det förskottsvis erlagda beloppet med 6 % ränta från den dag det av köparen betalats. Även notisfallet NJA 1904 A 170 avser återkrav av förskottsbetalning vid underlåten leverans. Här bifölls inte bara kravet på återbetalning utan även köparens skadeståndskrav, avseende prisskillnad. På den återgående köpeskillningen skulle säljaren gälda 6 % ränta från betalningsdagen.

Fråga om ränta vid återbetalning av erlagd köpeskillning, då köpet häves på grund av fel i godset, har varit före i rättsfall av

såväl tidigare som senare datum. I rättsfallet NJA 1908 A 92 förklarades köpet skola återgå. Säljaren ansågs ha vid försäljningen känt till att godset var behäftat med det av köparen åberopade felet. Likvid hade erlagts medelst växel, vilkens belopp säljaren förpliktades återbetala med 6 % ränta från växelns förfallodag. Köparen tillerkändes vidare ersättning, motsvarande vissa kostnader för godsets vård och skötsel. I det i NJA 1898 s. 250 refererade rättsfallet förklarades köpet skola gå åter på grund av fel i den levererade varan. Likvid hade här erlagts med växel, som förföll till betalning i tiden efter stämningdagen. Köparen yrkade ränta å den återkrävda köpeskillingen med 6 % från växelns förfallodag men tillerkändes endast 5 % ränta från förfallodagen. Skadestånd yrkades inte i målet. Huruvida säljaren i 1898 års fall vid försäljningen ägde kännedom om felet är ovisst.³¹ Detsamma är möjligen att säga om det nedan uppmärksammade hovrättsfallet SvJT 1933 rf. s. 66. I de övriga i det följande återgivna rättsfallen — med undantag dock för NJA 1900 s. 309 — synes sådan vetskap ha förefunnits. Även i det i NJA 1900 s. 309 refererade rättsfallet dömdes till återgång på grund av fel i godset. Betalning hade här skett vid leveransen. Säljaren förpliktades återbetala köpeskillingen med 5 % ränta från betalningsdagen. Ränta hade yrkats från betalningsdagen men utan angiven procentsats. Vidare utdömdes viss ersättning för köparens kostnader å godset. I rättsfallet NJA 1922 s. 599 var förhållandena såtillvida likartade de i NJA 1900 s. 309 som köparen tillerkändes rätt att häva köpet på grund av fel i godset och att därvid av säljaren återfå den i samband med leveransen erlagda köpeskillingen. Köparen tillerkändes också ersättning för transport- och underhållskostnader, som han nedlagt å godset. På den återgående köpeskillingen hade köparen yrkat ränta med 6 % från betalningsdagen men tillerkändes endast 5 % från betalningsdagen. Även i det i NJA 1955 s. 75 refererade rättsfallet berättigades köpare häva köpet på grund av fel i godset. Köpeskillingen hade betalats medelst check i förskott men i omedelbar anslutning till leveransen. Säljaren förpliktades återbetala köpeskillingen och ersätta köparen hans utlägg

³¹ Förhållandena i målet talar snarast för att han inte ägt sådan vetskap. Se särskilt JR Billings votum.

å godset. Ränta hade yrkats å återgående köpeskillingen med 5 % från den dag köparen översänt checken men utdömdes — med 5 % — från den senare dag, då säljaren lyft checkbeloppet. I det i NJA 1949 s. 750 refererade rättsfallet hade köpare yrkat, att köpeskillning, som erlagts strax före sedermera skedd leverans, skulle återbetalas till dem med 5 % ränta från betalningsdagen. De tillerkändes emellertid ränta endast med 5 % från dagen för -genstämning- talans väckande. Köparna hade vidare yrkat ersättning för bl. a. kostnader med avseende på godset men ”särskilt skadestånd” utdömdes icke. Skadeståndskravet synes dock ha fått inverka på bestämmandet av säljaren tillkommande ersättning för godsets brukande. I hovrättsfallet SvJT 1933 rf. s. 66 förklarades köpare berättigad häva köpet på grund av fel i godset och säljaren förpliktades återbetala uppburen köpeskillning med 5 % ränta från stämningdagen mot av köparen yrkade 6 % från betalningsdagen. Annat ersättningsyrkande gjordes ej i målet.

Till en tredje grupp av köprättsliga — och därmed nära jämförbara fall — har som ovan nämnts sammanförts rättsfall av inbördes mera olikartat slag än de till de båda föregående grupperna hänfödda. I ett äldre rättsfall, NJA 1877 s. 465, hade en utskänkningsrätt av stad mot periodisk betalning upplåtits för viss bestämd tid. Under sålunda löpande kontraktstid upplät staden en konkurrerande rätt till annan. Härigenom ansågs staden ha brutit sitt tidigare, alltjämt gällande avtal och förpliktades återbära de — i efterskott utgående — avgifter, som den förste rättighetshavaren betalt för tiden från den senare upplåtelsens början. Ränta utdömdes med 6 % från de resp. betalningsdagarna. Ersättning bestämdes därutöver skola utgå för den förlust, som den ifrågavarande rättighetshavaren lidit genom mistning av utskänkningsrätten. Tvisten i rättsfallet NJA 1906 s. 332 rörde ett parti timmer, som tagits i beslag av Kronan av skäl att det skulle vara olovligen avverkat på Kronans mark. En köpare av timret, som betalt detta före beslaget, måste nu betala det också till Kronan. Kronans rätt till timret fanns sedermera icke kunna styrkas och köparen förklarades berättigad återfå den till Kronan erlagda betalningen. Enligt rubriken i NJA var i målet ”Fråga tillika, om, därest käromålet bifölles, käranden ägde att å köpeskillingsbeloppet utfå ränta vare

sig från betalningsdagen eller från stämningdagen.” Ränta å återfordrat belopp hade yrkats med 6 % från betalningsdagen men utdömdes endast med 5 % från stämningdagen. HD uttalade sig inte om grunden till att ränta utdömdes efter lägre räntesats och från senare dag än som yrkats. NRev., som också stannade för 5 % ränta från stämningdagen, redovisade den motiveringen, att köparens ”anspråk på ränta icke torde vara lagligen grundadt i hvad afser tid före delgifningen.” Två dissidenter i HD ansåg köparen berättigad till ”skälig ränta.— från den dag, beloppet erlagts”, bestämd till 5 % från betalningsdagen. Ett tredje JR underkände räntekravet av skäl att ”något förhållande icke blifvit ådagalagdt på grund hvaraf .— kronan .— skulle hafva skyldighet att gälda ränta å beloppet.” I det i NJA 1947 s. 612 refererade rättsfallet hade förskottsbetalning uppburits för installationsarbete. Betalningsmottagaren ansågs ha åtkommit beloppet genom bedrägeri och förpliktades återbetala detta med yrkade 5 % ränta från betalningsdagen. Att märka är emellertid, att han i målet icke gjorde invändning mot två återbetalningskrav av i princip samma innehåll som det i målet tvistiga och fullföljde talan ifråga om återbetalningsskyldigheten endast hos HovR:n. Rättsfallet NJA 1947 s. 143 rör dubbelförsäljning av en aktiepost, därvid tillika fråga var om säljaren i samband med den senare försäljningen gjort sig skyldig till grovt olovligt förfogande beträffande aktierna. Säljarens ifrågavarande åtgärd beträffande aktierna ansågs icke straffbar. Han synes vidare ha ansetts berättigad häva det första köpet och förste köparens skadeståndstalan ogillades. Däremot förklarades säljaren skyldig återbetala den uppburna köpeskillingen och att därå gälda ränta, som enligt HovR:ns, av HD härutinnan ej ändrade utslag ”dock ej kan annorlunda beräknas än efter 5 % från .— [den] dag skadeståndsanspråket framställdes.” Köparen, som yrkat ränta med 6 % från betalningsdagen, fullföljde emellertid icke talan mot HovR:ns utslag.

Särskilt beträffande de tre ovan redovisade fallen av förskottsbetald köpeskillning — NJA 1877 s. 190, NJA 1881 A 165 och NJA 1904 A 170 — synes det intressant att ställa frågan om ett resonemang motsvarande Palmgrens här förut återgivna kan spå-

ras i domarna. I varje fall beträffande det förstnämnda torde detta kunna sägas vara fallet. Här fanns en överenskommelse, att handpenningen skulle inestå under viss tid och denna tidsbestämning ledde till en räntesats om 6 % men räntefriheten för säljarens del från betalningsdagen till slutdagen för den sålunda angivna tiden motiveras dock uttryckligen med att han ålagts särskild ersättnings-skyldighet för sitt kontraktsbrott. I det andra fallet — NJA 1881 A 165 — ansågs det visserligen inte styrkt, att leveransens utblivande medfört skada för köparen men utdömandet av 6 % ränta från betalningsdagen på den återgående köpeskillingen torde likväl vid frånvaron av skadeersättning kunna föras tillbaka på en tankegång som den nyss nämnda. I det tredje fallet däremot — NJA 1904 A 170 — tillerkändes köparen ersättning för sin förlust på grund av prisdifferens. För det fallet är det svårare att utleta grund för utdömandet av ränta med 6 % från betalningsdagen, såvida man inte vill antaga en rent schematisk uppfattning att ränta skall utgå från betalningsdagen oavsett uppgörelsen i övrigt mellan parterna.

Också beträffande de fall från skilda tidsperioder, som här fått exemplifiera ränteberäkning vid köpets hävande på grund av fel, är det svårt att finna en regelbundenhet. Säljarens kännedom om felet redan vid tiden för betalningsmottagandet synes knappast kunna anföras som grund för viss ränteberäkning.³² De tre rättsfallen NJA 1908 A 92, NJA 1922 s. 599 och NJA 1955 s. 75 skulle väl kunna anföras som exempel på en längre gående räntebetalningsskyldighet i sådana fall. Häremot är dock att ställa dels rättsfallet NJA 1900 s. 309 med ränta från betalningsdagen trots säljarens troliga ovetskap om felet och dels rättsfallet NJA 1949 s. 750, där köpare vid säljarens kännedom om felet endast tillerkändes 5 % ränta från stämningssdagen. Möjligen är också hovrättsfallet SvJT 1933 rf. s. 66 här av intresse men det är, som nämnts, inte helt säkert att säljaren där ansetts ha haft kännedom om felet. Vidare må uppmärksammas att i NJA 1955 s. 75,

³² Att vid räntegottgörelses bestämmande klandervärt förfarande hos den betalningsskyldige — i större eller mindre mån — beaktas jämte andra fakta kommer dock i den här förevarande framställningen flerstädes till uttryck. Se exempelvis s. 61 ff. ovan.

där köparen tillerkändes ränta från betalningsdagen, säljarens uppträdande var betydligt mindre klandervärt än i NJA 1949 s. 750, där köparen endast fick 5 % ränta från stämningdagen. De fall, där köparens krav på ersättning utöver dröjsmålsränta beaktats, kan emellertid möjligen få anses ge uttryck för en viss enhetlighet i bedömningen. Så nämligen om man utgår från den avräkning i övrigt som i domarna gjorts emellan parterna. I NJA 1908 A 92, NJA 1922 s. 599 och NJA 1955 s. 75 fick köparen ersättning för havda kostnader med avseende på godset och likaså i det i NJA 1900 s. 309 refererade rättsfallet. I NJA 1949 s. 750, slutligen, har skadeståndsspörsmålet haft andra aspekter. Köparnas skadeståndskrav bifölls visserligen inte men säljarens ersättning för deras brukande av godset bestämdes, "med utgångspunkt från att något särskilt skadestånd ej tillerkännes" köparna, till ett lägre belopp än det av säljaren yrkade. I de här ifrågavarande fall där köparen tillerkänts ränta från betalningsdagen har han inte erhållit annan ersättning i anledning av köpets återgång än ersättning för sina kostnader å godset.

Det finns naturligtvis all anledning att inte pressa de nu beaktade — om än möjligen representativa så dock ytterst fåtaliga — avgörandena för hårt. De skulle emellertid kunna tagas till utgångspunkt för följande reflektioner angående en lämplig fördelning utav förräntningen av köpeskillingen i fall, där köpet häves på grund av fel i godset.

Där köparen får ersättning för liden skada, exempelvis i form av prisdifferens, kan det i likhet med vad Palmgren för dröjsmålsfallens del uttalat, vara motiverat att säljaren räntefritt får inneha köpeskillingen fram till stämningdagen. I de fall däremot där köparen alls ej tillerkännes skadestånd eller endast erhåller ersättning för sina utlägg med avseende på godset kan han genomsnittligt sett inte anses försatt i ett läge som motiverar ett räntefritt köpeskillingsutlägg.³³

³³ Almén-Eklund räknar, som här tidigare berörts, med att ränta å återgående köpeskillning huvudsakligen utgår först från stämningdagen. Om räntebetalningsskyldigheten ställdes i här nämnd relation till avräkningen i övrigt mellan parterna skulle möjligen de av Almén-Eklund påtalade svårigheterna att bringa räntebetalningsskyldigheten i rimlig relation till köparens skyldighet att utge avkastningen av godset kunna minskas. Almén-Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 758 med not 3.

Vad tillämpad räntesats beträffar är det om möjligt ännu svårare att finna en antagen grundsats än beträffande utgångspunkten för räntebetalningsskyldigheten. Räntesatsen har varit föremål för tvist i så få ens av de här beaktade fallen att man kanske får stanna vid Rodhes besked att ränta från tidigare dag än stämningssdagen utdömts "antingen med 6 % från en antagen förfallodag eller — tydligen såsom 'skälig ränta' — 5 % från dylik dag."³⁴ Härtill bör möjligen — och det för övrigt helt generellt — den frågan ställas om det alltid är en ren skälighetsbedömning som ligger bakom utdömandet av ränta efter 5 %, då den utgår från dag före stämningssdagen. Kan inte dessa domar möjligen ses som uttryck för en antagen bundenhet vid gränsdragningen i HB 9 kap. 10 §? Resonemanget skulle då kunna tänkas vara det, att en räntesats om 6 % vore reserverad för fall av på förhand bestämd betalningsdag och därmed nära jämförliga fall, medan för de fall, där sådan bestämning mellan parterna inte finns, lagrummet inte medgåve högre räntesats än 5 %. Häremot må dock anföras att uttrycket "skälig ränta" stundom förekommer i domarna. Mot ett jakande svar på den här ställda frågan talar också — och det till synes med stor tyngd — utgången i flera av de fall, där 6 % ränta utdömts från tidigare dag än stämningssdagen.

Slutligen har med några rättsfall en exemplifiering givits av situationer, där köpeskilling återbetalts av annat skäl än det att köparen hävt köpet. Här är det möjligen mera befogat att antaga en längre gående räntebetalningsskyldighet för de fall, där den återbetalningsskyldige förfarit klandervärt. Stöd härför skulle kunna vara att finna i en jämförelse mellan de här återgivna fallen NJA 1877 s. 465 och NJA 1947 s. 612, å ena, samt NJA 1906 s. 332 och NJA 1947 s. 143, å andra sidan. De skiftande uppfattningar i räntefrågan, som kommit till uttryck i NJA 1906 s. 332 visar dock på sitt sätt hur vanskelig bedömningen är.

Ränteberäkning vid återbetalning av köpeskilling för fast egendom.

Såsom av det ovanstående framgår, berör frågan om ränta å återgående köpeskilling för lös egendom ett stort köprättsligt pro-

³⁴ Rodhe, Obligationsrätt s. 579.

blemkomplex. Inom ramen för en framställning av förevarande slag har det på grund därav inte kunnat ges mycket mera än en exemplifiering av synpunkter, som inom doktrinen och i domstolarna lagts på frågor av betydelse för beräkningen av dröjsmålsränta i hithörande fall. Vad härefter beträffar frågan om ränta å återgående köpeskillning för fast egendom må först som sist konstateras, att det på grund av ämnets natur är ännu mera utsiktslöst att här försöka komma fram till en bestämd uppfattning om vilka synpunkter som kan anses ha varit vägledande.³⁵

Vad först beträffar de fall, där fastighetsköpet går åter på grund av förvärvsförbud är att märka att HD i två år 1957 avgjorda sådana fall ogillat köparens ränteyrkande. Det ena av dessa, NJA 1957 s. 717 (I), gällde tillämpning av 1925 års lag ang. förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. I det andra åter, NJA 1957 s. 717 (II), var fråga om fastighetsköps ogiltighet jämlikt 1945 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. I det förstnämnda fallet ogillades köparens yrkande om ränta — från betalningsdagen — å återgående köpeskillning. HD:s motivering var den att köparen tillträtt fastigheten och säljaren återbetalat köpeskillningen innan fastigheten återställdes till honom. I det andra fallet ogillades köparens yrkande om 6 % ränta å den återgående köpeskillningen, såvitt gällde tiden från betalningsdagen till dess det blivit genom laga-kraftätagande beslut avgjort, att säljaren ägde bättre rätt än köparen till fastigheten. Då köparen även efter det han frånträtt fastigheten vidhållit sitt anspråk på denna, ansåg HD att återbetalningsskyldighet för säljaren inträtt icke i och med hans återtillträde till fastigheten utan först genom det nämnda beslutet, och detta under angivande i domen tillika, att härvid icke heller det förhållandet, att säljaren efter återtillträdet av fastigheten uppburit avkastning av denna, föranledde räntebetalningsskyldighet från dagen härför. Ett JR ville dock tillerkänna köparen 5 % ränta från det säljaren blivit i tillfälle att åter tillträda fastigheten. Avgörandet i NJA 1957 s. 717 (I) bör vara att se som ett uttryck för den av Grönfors framförda tanken på en motsvarighet mellan köparen-

³⁵ Jfr härtill exempelvis Grönfors, Ogiltighetspåföljden enligt jordförvärvslagen s. 457.

besittarens innehav av fastigheten och säljarens räntefria innehav av köpeskillingen. Säljarens innehav av köpeskillingen skulle här med hänsyn till att den återbetalades innan köparen ännu frånträtt fastigheten helt och hållet falla inom det "räntefria" tidsrummet. Bestämmande för utgången i räntefrågan i NJA 1957 s. 717 (II) bör ha varit det förhållandet att återbetalningsskyldighet här inte ansågs inträda i och med köparens avflyttning från fastigheten. Anmärkningen i domen därom att räntebetalningsskyldighet inte heller följde därav att säljaren efter återtillträdet uppburit avkastning av fastigheten, bör kunna anses i viss mån svara mot Grönfors tanke att undantag från den här förut nämnda principen om räntefrihet för säljaren inte vore att göra beträffande säljarens innehav av köpeskillingen under tiden efter det ogiltigheten gjorts gällande och köparen därmed blev redovisningsskyldig för fastighetens avkastning.³⁶

Frågan om ränta å återgående köpeskillning för fast egendom aktualiseras också i de fall, då köpet återgår på grund av bristande överensstämmelse mellan säljarens upplysningar och fastighetens beskaffenhet samt därmed jämförliga fall. I det i NJA 1922 s. 491 refererade rättsfallet förklarades fastighetsköp skola gå åter av skäl att säljaren underlåtit lämna köparen upplysning om visst gränsförhållande. Köparen förklarades icke vara berättigad till ränta å återgående köpeskillning "med hänsyn därtill att [han] alltjämt innehar fastigheten och njutit avkastningen av densamma." I rättsfallet NJA 1934 s. 103 förklarades hemulsmän jämlikt JB 11 kap. 1 § skyldig återbetala uppburen köpeskillning. Ränta utdömdes med 6 % från betalningsdagen. HD synes ha accepterat HovR:ns uttalande att hemulsmannen "måste anses skyldig att .—.— gälda ränta efter 6 %" från den dag köpeskillingen till honom guldits. I ännu ett rättsfall av nu i huvudsak ifrågavarande slag har köpare tillerkänts 6 % ränta från betalningsdagen å återgående köpeskillning, nämligen i NJA 1904 s. 110. Säljaren ansågs — mot sitt bestridande — ha förbundit sig att tillhandahålla fastigheten

³⁶ Se Grönfors i not 35 a.a. s. 460 med not 4.

Se vidare Rodhe, Svensk rättspraxis 1961 s. 289 f.

Jfr härtill Nial, Om förvärv i strid mot legala förbud s. 21 ff. och SOU 1947:38 s. 166 f.

gravationsfri. Han förklarade sig vidare icke kunna frigöra fastigheten från in-tecknad gäld. Jämlikt köparens andrahandsyrkan-de förpliktades säljaren återbetala uppburen del av köpeskillingen och att därå gälda ränta med 6 % från betalningsdagen. Fastig-heten, som utgjorde en "hustomt" skulle enligt köpeavtalet av köparen genast tillträdas men hade "under tiden efter köpets afslu-tande" brukats av säljaren. I det i NJA 1925 s. 485 refererade rättsfallet var anledningen till köpets återgång den att säljaren, som erhållit fastigheten i gåva, på grund av villkor vid sitt för-värv icke ägde avhända sig fastigheten. Köparen, som inte heller i detta fall tillträtt fastigheten, förklarades berättigad återfå erlagd handpenning men med ränta endast efter 5 % från stämningssda-gen. Här är även att redovisa ett äldre rättsfall, där ränta å åter-gående handpenning utdömts med endast 5 % från stämningssda-gen. Handpenningen hade här betalats i samband med muntlig överenskommelse om blivande fastighetsköp. Denna överenskom-melse kom emellertid inte att fullföljas och då "vid sådant förhål-lande köpeaftalet icke vore för någondera af parterna lagligen bindande" förpliktades säljaren återbetala handpenningen. (Ci-tatet ur RR :ns, av HovR :n och HD härutinnan ej ändrade ut-slag.)

Bland de nu beaktade rättsfallen har en egentlig "kvittning" mellan köparens nytta av den av honom tillträdde fastigheten och säljarens innehav av köpeskillingen varit direkt aktuell endast i det i NJA 1922 s. 491 refererade rättsfallet.³⁷ Man skulle kanske kun-nat tänka att samma grundläggande synpunkt låge bakom domen i NJA 1904 s. 110. Den skulle då här ha fått motivera räntebetal-ningsskyldighet för den säljare, som haft nytta av både fastigheten och köpeskillingsinnehavet. En sådan synpunkt återfinnes emeller-tid inte i det äldre rättsfallet NJA 1886 s. 95 eller i det nyare NJA 1925 s. 485. I alla dessa tre fall hade endast handpenning betalats och köpebrev hade ännu inte överlämnats till köparen. Även i de båda sistnämnda fallen innehade säljaren både fastigheten och handpenningen men förpliktades likväl inte betala ränta annat än

³⁷ Se Rodhe, Svensk rättspraxis 1961 s. 289 f.

Jfr SOU 1947 : 38 s. 166 f.

Jfr vidare Vinding Kruse, Misligholdelse af ejendoms-køb s. 29.

efter 5 % från stämningdagen. Det låter sig kanske antagas, att ränta å återgående handpenning regelmässigt utdömes endast enligt femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 §. Den mot säljaren strängare bedömningen i NJA 1904 s. 110 skulle möjligen kunna bero därpå att köparen redan mot betalning av handpenningen tillförsäkrades rätt att tillträda fastigheten, vilket dock ej kom att ske. I rättsfallet NJA 1934 s. 103, slutligen, har säljare som icke kunnat värja köparens fång, fått betala 6 % ränta från betalningsdagen å den köpeskilling han nu hade att återgälda. På vilken grund säljaren "måste anses skyldig" gälda sådan ränta låter sig inte utläsa ur domarna. Det är möjligen tänkbart att denna längre gående räntebetalningsskyldighet ansetts motiverad därav att säljaren har *fullt ansvar* för bristande hemul.³⁸

Som efterskrift till det ovanstående skall noteras, att räntebekränkningen vid återbetalning av köpeskilling för fast egendom i vissa fall möjligen kan vara att bestämma utifrån andra grunder än de till fastighetsköpet såsom sådant hänförliga. I det i NJA 1918 s. 624 refererade rättsfallet var det fråga om ersättningsskyldighet för syssloman i konkurs och om räntebekränkning vid sysslomannens förpliktande att återbetala erlagd del av köpeskilling för fast egendom. Bindande avtal om försäljning av de ifrågavarande konkursbona tillhörig fast egendom förklarades icke ha kommit till stånd. Köparen, som ansågs "genom [sysslomannens] åtgöranden haft grundad anledning antaga" att hans anbud å fastigheterna blivit godkänt, berättigades att å återgående dellikvid erhålla ränta med "skäligen ansedda" 6 % från betalningsdagen. I samband med betalningen hade köparen "fått taga fastigheterna i besittning" och jämväl tillträtt desamma. För de utgifter han haft för fastigheterna utöver deras avkastning tillerkändes han särskild ersättning.³⁹ Det förefaller sålunda inte otänkbart att räntegottgörelsen bestämts såsom ett moment i sysslomannens ersättningsskyldighet.

³⁸ Se här till Vahlén, Formkravet vid fastighetsköp s. 289 med där a.a.

³⁹ Å denna ersättning utdömdes ränta från dagen för lagakraftvunnen dom å köpets ogiltighet. Jfr Grönfors, Ogiltighetspåföljden enligt jordförvärvslagen s. 460 not 4.

Om dröjsmålsränta å skadeersättning av engångsnatur

Inledande anmärkningar

För skadeståndsfall överhuvud torde vara att ställa frågan, om dröjsmålsränta skall utgå från skadans dag, från en eljest såsom förfallodag betraktad dag eller från stämningdagen. Spörsmålet har så många aspekter, som är gemensamma för fall av ersättnings-skyldighet inom kontraktsförhållanden och ersättningsskyldighet utanför kontraktsförhållanden, att framställningen beträffande dessa båda områden till undvikande av onödiga upprepningar ansetts böra sammanföras. Där tillhörigheten till det ena eller det andra av de båda områdena funnits ha betydelse för det förevarande räntespörsmålet har detta särskilt uppmärksamrats.

Ifråga om skadeersättningar av engångsnatur synes regeln i HB 9 kap. 10 § om 5 % ränta från stämningdagen ha tillerkänts företräde framför lagrummets regel om 6 % ränta från en bestämd betalningsdag, ehuru det väl kunde finnas skäl att anse ersättningen böra tillkomma den berättigade redan från dagen för skadan. Det är normalt från den dagen han är i avsaknad av den förmån, som skadeståndsbeloppet skall kompensera.

Att notera är att en synpunkt sådan som den sist nämnda skymtar i en så ny lagstiftning som den om ersättning för mistad fiskerätt. Enligt 1 § i lag 1 dec. 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m.m. skall bl.a. till vattenområdes ägare utgå ersättning för värdet av fiskerätt och annan förmån, som han förlorar, och för annan skada, som tillskyndas honom där vattenområde frångår honom jämlikt bestämmelser om gräns mot allmänt vattenområde. Det är här fråga om engångsersättning för en dittills åtnjuten förmån, som frångått vattenområdes ägare — eller i förekommande fall annan rättsägare — i och med ikraftträdandet den 1 januari 1951 av vissa bestämmelser på det hithörande området. I motiven till 1 § i lagen om ersättning för mistad fiskerätt m.m. säger chefen för jordbruksdepartementet: ”I övrigt vill jag i detta sammanhang framhålla,

att det i sådana fall, då tidsödande utredning måste företagas, torde böra stå nämnden fritt att utdöma ränta .—.— Ej heller här- om lär emellertid särskilt stadgande erfordras.”¹ I KK d. 20 dec. 1957 ang. tillämpningen av lagen den 1 dec. 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m.m. 6 § finns emellertid följande stadgande: ”Vid ersättningsens bestämmande skall tagas skälig hänsyn till ränteförlust som må hava skett under tiden från det skadan uppkom.” I räntebeskedet i det i NJA 1962 s. 574 refererade rättsfallet angående beräkning av ersättning för mistad fiskerätt kommer denna synpunkt i domen till uttryck sålunda: ”Ersättning i anledning av att skadan icke ersatts vid tiden för dess uppkomst bör bestämmas i form av ränta å ersättningsbeloppen efter 5 % fr.o.m. d. 1 jan. 1951”. Här föreligger alltså icke sådan ovillkorlig rätt till ränta från ”tillträdesdagen” som exempelvis i Expropriationslagen 55 §. Fråga om ränta å kapitalersättning enligt lagen om ersättning för mistad fiskerätt m.m. var också före i det i NJA 1960 s. 145 refererade rättsfallet, där dock endast räntesatsen var föremål för tvist. Av intresse i den förevarande framställningen är att de i detta fall ersättningsberättigade, vid ansökan år 1955 hos vederbörande fiskevärderingsnämnd om ersättning för förlust, som tillskyndats dem genom att visst fiske frigivits fr.o.m. den 1 januari 1951, fordrade ränta å det begärda ersättningsbeloppet ”från år 1951, till dess betalning skedde” och att denna utgångspunkt för ränteberäkningen utan vidare accepterades av Kronan. Bestämmandet av räntesatsen och den i målet härtill förda diskussionen är speciell med hänsyn till förefintlig, nyss nämnd bestämmelse om liden ränteförlust, men saknar ändå inte allt intresse för ett mera generellt spörsmål om dröjsmålsränta. Ränta yrkades efter 5 % men Kronan medgav endast efter 4 %. Helt parentetiskt kan nämnas att bestämmandet av procentsatsen, med hänsyn till ännu icke prövade yrkanden om ersättning för mistad fiskerätt, hade mycket stor ekonomisk betydelse för Kronan. HovR:n bestämde räntan till 5 % under beaktande dels att ”Ersättning för ränte-

¹ NJA II 1951 s. 466.

Jfr Romberg-Thulin, Fiskelag och vattengräns s. 175.

förlust, s.k. dröjsmålsränta” i enlighet med HB 9 kap. 10 § som regel utgick med lägst 5 % dels att denna räntesats vid jämförelse med det allmänna ränteläget under den ifrågavarande tiden framstod som skälig. Kronan gjorde — vid revisionsansökan — gällande att det i målet icke vore fråga om dröjsmålsränta i vanlig mening varför tillämpning av HB 9 kap. 10 § här vore utesluten. HD synes också helt ha tagit avstånd från tillämpning av detta lagrum och dömde ut 4 % ränta, såsom innefattande skälig gottgörelse för den *ränteförlust* (kurs. här) de ersättningsberättigade lidit. HD åberopade här till dels det allmänna ränteläget, dels grunderna för ersättningsbeloppets bestämmande, däribland då att detta skett med en kapitalisering efter 4 %. Det har sålunda här varit fråga om något helt annat än en schablonmässig dröjsmålsränta enligt HB 9 kap. 10 §. I och för sig måste det väl finnas mera tillfredsställande, att räntegottgörelse utdömes efter reella överväganden med hänsyn till dels det allmänna ränteläget dels relationen överhuvud mellan liden skada och utdömd kapitalersättning. Fråga är väl dock om man ändå inte även de lege ferenda finge stanna för en mindre nyanserad ränteregeln beträffande skadeersättningar i allmänhet. Därmed dock icke sagt, att det nuvarande läget med dess ofta svårförklarade val mellan en räntesats om 5 % och en räntesats om 6 % skulle vara tillfredsställande. Så ej heller alltid utdömandet av ränta först från stämningdagen, ehuru de lege lata försvarbart med hänsyn till bestämmelsen i HB 9 kap. 10 §.

Synpunkter ur dansk, norsk, finsk schweizisk och fransk doktrin

Spörsmålet om ränta, vid skadeersättning, för tid före talans väckande återkommer i utländsk rätt. I den här tidigare beaktade danska Gældsbrevsloven, 62 § andra stycket, är till en bestämmelse om 5 % ränta ”fra den dag, da fordringshaveren påbegyndte retsforfølgning” fogad den reservationen att räntan ”Hvor særlige forhold begrunder det” kan bestämmas skola utgå från

en tidigare dag.² Ur motiven till denna bestämmelse må följande här återges. "Denne Regel tænkes navnlig anvendt paa Erstatningskrav og lign. Hvis der f. Eks. er Tale om Krav paa Erstatning for en ødelagt Ting og Ejeren enten før eller efter, at han har anlagt Sag mod den for Ødelæggelsen erstatningspligtige, har anskaffet en ny Ting, vil det ofte være naturligt at fastsætte Erstatningen til det Beløb, den nye Ting har kostet, og at beregne Rente af Beløbet fra Anskaffelsestidspunktet. I Tilfælde, hvor det f. Eks. drejer sig om Krav paa Erstatning af Udgifter til Reparation af en beskadiget Ting, bør der kunne tages Hensyn til, hvornaar disse Udgifter skal betales. Og der kan endelig forekomme Tilfælde, hvor Kravet er saa tvivlsomt, at Skyldneren kan have god Grund til at afvente en Retsafgørelse, inden han betaler. I saadanne Tilfælde synes det rimeligt kun at paalægge ham at svare almindelig Bank- eller Sparekasserente af det Beløb, der tilkendes Sagsøgeren, eller efter Omstændighederne helt at fritage ham for at svare Rente."³ I dansk doktrin uppskattar man kanske mera än i rättstillämpningen möjligheten vid egendomsskada att enligt denna bestämmelse utdöma ränta från den tidigare dag, då det förlorade kan ha återanskaffats. I Karnovs lovsamling säges sålunda i en not till det förevarande lagrummet: "Ved erstatningskrav for *tingsbeskadigelse* vil det ofte være naturligt at lade renten løbe fra genanskaffelsens tidspunkt." Härtill fogas dock hos Karnov detta uttalande beträffande den i lagrummet givna reservationen såsom sådan: "Praksis er relativt utilbøjelig til at anvende denne hjemmel." Också hos Ussing beröres spørgsmålet: "Hvis der f. eks. kræves erstatning for en ødelagt ting og ejeren har anskaffet en ny ting, er det ofte naturligt at fastsætte erstatningen til det beløb, den nye

² För att nämna ett ex. på fall, där denna möjlighet har utnyttjats, må hänvisas till UfR 1954 s. 297. Talan om ersättning för vid inbrott tillgripna varor väcktes först åtskilliga år efter tillgreppet. Den ersättningskyldige ålades i domen erlägga ränta å utdömt belopp från dag i nära anslutning till dagen för tillgreppet.

Jfr. här till följande uttalande hos Lassen: "der kan f. Eks. ikke være nogen Tvivl om, at den bestaaende kan fordre Renter af den stjaalne Pengesum hos Tyven fra Tyveriets Datum, dersom han anlægger Sag, saasart han kommer till Kundskab om, hvem der er Tyven". Lassen, Haandbog i Obligationsretten s. 352.

³ Udkast til Lov om Gældsbreve s. 63.

ting har kostet, og at beregne rente af beløbet fra den dag, da anskaffelsen er betalt.”⁴ Jørgensen tar i sitt arbete Erstatning for personskade og tab af forsørger upp frågan om ränta för tid före talans väckande, såvitt gäller ersättning i anledning av kroppsskada. Här återkommer motsvarande synpunkter. Enligt Jørgensen skulle de danska domstolarna inte behandla den ersättningsberättigades räntekrav med ”særlig velvilje.” Han finner det önskvärt att domstolarna i större utsträckning än som sker dömde ut ränta från tid före talans väckande, särskilt i vad gäller större invaliditetsersättningar. Med domstolarnas restriktiva inställning ifråga om räntespörsmålet kan enligt Jørgensen den skadelidande se sig nödsakad att taga ut stämning på ett stadium, då han ännu inte har möjlighet att göra en rimlig beräkning av skadeståndsbeloppet, vilket kan vara ett ogynnsamt utgångsläge både för förhandlingar och process.⁵

En motsvarande olikhet mellan rättspraxis och den av doktrinen på förevarande punkt omfattade åsikten får möjligen antagas för norsk rätts del. Arnholm säger till spörsmålet om ränta å skadeersättning: ”Gjelder det et erstatningskrav, vil avsavnet bli en del av det tap som er lidt; istedenfor å fastsette summen pr. skadedagen og legge til renter, kan man sette en erstatning som gir riktig opgjør den dag den fastsettes; rentene blir da skjult — de er trukket inn i kapitaloppgjøret. Men man ser også at det blir ordnet med løpende renter fra det tidspunkt skaden ble tilføyet.”⁶ Enligt Augdahl förefaller det emellertid som om möjligheten att tillerkänna den skadelidande ränta från skadans dag inte skulle ha givits alltför stort utrymme i norsk rättstillämpning. Trots att man i doktrinen antagit längre gående ränteregler, har man i rättspraxis konsekvent hållit sig till uppfattningen, att en ränteförlust inte kan ersättas ”uten særlig hjemmel”.⁷ Till jämförelse härmed anför Aug-

⁴ Karnovs lovsamling II s. 1999 med not 174 a. Ussing, Obligationsret s. 74.

⁵ Jørgensen, Erstatning for personskade og tab af forsørger s. 428.

Om det för danskt vidkommande förhåller sig så, att de ersättningsberättigade i fall av personskada påskyndar talans anhängiggörande för att få en tidigare utgångspunkt för ränteberäkningen låter sig här ej bedöma. Nämnvärda tecken på en sådan företeelse för svensk rätts del kan dock knappast spåras.

⁶ Arnholm, Privatrekt III s. 242.

Jfr Stang, Erstatningsansvar s. 411 ff, särskilt s. 414.

⁷ Augdahl, Den norske obligasjonsretts almindelige del 1963 s. 274.

dahl rättsfallet NRt 1910 s. 548. Där avslogs krav på ränta från skadans dag med motiveringen att den skadevållande inte hade uppträtt "dolöst". Inom denna snäva gräns råder sålunda möjligen en viss överensstämmelse mellan norsk doktrin och norsk rättspraxis ifråga om egentlig dröjsmålsränta å skadeersättning. Redan hos Hallager-Aubert fanns emellertid uttalat, att förefintliga avgöranden åtminstone inte talade emot att den skadeståndsskyldige förpliktades betala ränta från tiden för skadans inträde, om skadeståndsskyldigheten berodde av "et forsætligt Retsbrud".⁸

I den skadeståndsrättsliga delen av arbetet Privaträttens allmänna läror säger Ekström, såvitt gäller Finland, ifråga om ränteberäkning vid skadeersättning: "Beträffande *ränta* å ersättningsbeloppet råder hos oss, liksom i Sverige, stor osäkerhet." I en not till detta utalande anför Ekström rörande finsk rättspraxis helt kort: "Vanligen 5 % från dagen för stämningens delgivande, 5 eller 6 % från dagen för skadans tillkomst." I anslutning till detta besked berör Ekström sålunda ett uttalande av Winroth: "*Winroths* åsikt, att räntan bör utgöra 6 % från skadans uppkomst, har ej stöd i lag, men i naturlig billighet, och ägnar sig därför att fastställas i lag."⁹ Även Grotenfelt berör frågan om ränta å skadestånd, nämligen i vad gäller skada som tillskyndats annan genom brott. Enligt Grotenfelt skulle frågan, om ränta här överhuvud skall utdömas, ha varit föremål för olika uppfattningar i finsk rättspraxis. Angående de fall, då ränta utdömts, ger Grotenfelt ett besked motsvarande Ekströms. "Då ränta på skadestånd utdömts, har fem procent från målets anhängiggörande oftast tillerkänts. Dock förekomma äfven domar å fem och sex procent från dagen för skadans tillkomst." Grotenfelt anser, att en analogisk tillämpning av lagens stadganden om dröjsmålsränta (motsvarande HB 9 kap. 10 §) och "naturliga billighetsskäl" talar för att ränta utdömes å ersättning för ekonomisk skada, när yrkande därom göres. Grotenfelt diskuterar emellertid inte valet mellan olika räntesatser och räntetider.¹⁰

⁸ Hallager — Aubert, Den norske Obligationsrets almindelige Del s. 259 f.

⁹ Ekström, Privaträttens allmänna läror s. 929.

¹⁰ Grotenfelt, Kommentar till strafflagen. Allmänna delen s. 251 f.

I ett par schweiziska arbeten framföres tanken på ränta redan från skadans dag. Så säger Ottiker: "Zum Wesen des vollen Schadenersatzes gehört (bei Geldentschädigung) die Verzinsung der Ersatzsumme seit dem Tag des schädigenden Ereignisses." Enligt Ottiker skulle i schweizisk rättspraxis ränta allmänneligen tillerkännas den skadelidande från skadans dag. Ottiker tillbakavisar tanken, att ränteplikten skulle vara ett moment i själva skadeståndsberäkningen; det rör sig om ränta i detta ords vanliga bemärkelse.¹¹ Den schweiziske författaren Lüthy konstaterar, att teori och praxis är eniga däri, att räntan börjar löpa "mit Eintritt des schädigenden Ereignisses." Lüthys uppfattning av relationen mellan ränteplikten och bestämmandet av skadeståndets belopp är dock tydligen en annan än Ottikers. Enligt Lüthy består nämligen ett samband mellan den sålunda accepterade ränteberäkningen och fastställandet av själva skadeståndsbeloppet "indem die letztere unter der Voraussetzung der Verzinslichkeit vom Unfallstage an festgestellt wird." Det är för skadeståndsfallens del därför inte fråga om en egentlig dröjsmålsränta (eine "wirkliche Verzugszinse") utan om ett sätt att beräkna skadan.¹² Denna skillnad mellan Ottiker och Lüthy i uppfattningen om skadeståndsräntans "natur" synes dock ej behöva leda till olika materiella resultat i själva ersättningsfrågan.

En uppfattning ifråga om ränta å skadeersättning, besläktad med Lüthys, kommer till uttryck i fransk rätt. Bestämmelsen i Code civil art 1153, att ränta inte löper förrän krav skett är inte tillämplig på den ränta, som vid skadeersättning kan utdömas såsom en del av själva skadeståndet (intérêts compensatoires). Utgångspunkten för beräkningen av sådan ränta bestämmer domaren. Intet hindrar honom från att döma ut sådan ränta från dagen för skadan. Om utgångspunkten för ränteberäkningen förlägges till dag i tiden före kravet, skall detta dock särskilt motiveras. Dröjsmålsränta å skadeersättningen löper däremot inte förrän från domens dag.¹³ Frågan diskuteras närmare i Ripert-Boulangers utgåva av Planiols Traité élémentaire de droit civil. Dessa författare

¹¹ Ottiker, Die Zinsen im schweizerischen Privatrecht s. 7 f.

¹² Lüthy, Die gesetzlichen und vertraglichen Zinse des Schweiz. O.R. s. 51.

¹³ Dalloz s. 468 och 543.

ställer sig inte avvisande mot resultatet av en regel om ränta från skadans dag, men mot den teoretiska motivering som tyckes ligga bakom domarna ifråga. Då det utdömda skadeståndsbeloppet bestämmes skola löpa med ränta från skadans dag eller från annan dag i tiden före domen betraktas denna ränta som en del av själva skadeståndet, eftersom fordringen inte anses kunna vara räntebärande innan den är bestämd: ”dans ce cas, les intérêts moratoires sont *attribués à titre de dommages-intérêts*, car une créance ne peut porter intérêts avant qu'elle soit fixée.” Detta resonemang skulle i sin tur vila på tanken, att rätten till skadeersättning uppstår först genom domen. Denna uppfattning delas emellertid inte av de ifrågavarande författarna. De menar i stället, att skadeståndsskyldigheten är för handen från dagen för den skadebringande händelsen. En förskjutning kan ske till dagen då skadan uppkom, om detta inträffar först senare. Det är den sålunda redan existerande rätten till skadestånd som motiverar rättegången; domaren har bara att bestämma ersättningen. ”Si l'action en justice peut être exercée, c'est que le droit existe.— Le juge doit seulement déterminer la compensation.”¹⁴

Allmänt om utgångspunkten för ränteberäkningen

Tanken att dröjsmålsränta å skadeersättning av engångsnatur skulle utgå från skadans dag kommer dock knappast till uttryck i svensk doktrin eller rättstillämpning. Den beröres stundom men avvisas mer eller mindre generellt, mer eller mindre uttryckligt. Enligt Karlgren utgår ränta å skadeståndsbeloppet ”normalt” med 5 % från stämningdagen. Undantag från denna tillämpning av femprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § göres dock, så särskilt för det fall att någon ”brottsligt eller eljest uppenbart rättsstridigt undandragit en annan denne tillkommande kapital.” Därvid utdömes ej sällan högre ränta ”såsom 6 % från den dag kapitalet undandrogs vederbörande.”¹⁵ Hos Almén-Eklund beröres frågan om rän-

¹⁴ Planiol, *Traité élémentaire de droit civil* s. 409 och 407.

¹⁵ Karlgren, *Skadeståndsrätt* s. 222.

Se även Rodhe, *Obligationsrätt* s. 580.

Jfr dock Rosén, *Ett par spörsmål vid den legala ränteberäkningen* s. 213.

ta å skadeersättning överhuvud i samband med behandlingen av spörsmålet om köparens rätt till ränta vid täckningsköp. Köparens anspråk att av säljaren utfå mellanskillnaden mellan den avtalade köpeskillingen och priset vid täckningsköpet anges här inte vara någonting annat än ett på visst sätt beräknat ersättningsanspråk och köparen har därför inte rätt till annan ränta än den som regelmässigt tillerkännes en skadeståndsberättigad: "han har således endast rätt till ränta enligt vanliga regler (5 % från stämningdagen)."¹⁶

Utgångspunkten för ränteberäkningen anses däremot stundom böra skjutas framåt i tiden efter stämningdagen. Som här tidigare i annat sammanhang uppmärksamrats, har tidpunkten för den skadeupprättande åtgärden någon gång tillerkänts den betydelsen, att då åtgärden ej vidtagits före stämningdagen, antingen ränta ej alls utdömts eller ränta ansetts skola utgå endast för tiden från den dag, då reparation, återanskaffning etc. komme att ske, till betalningsdagen.¹⁷ Ej minst i fall, där en skadelidandes möjlighet att överhuvud återanskaffa det förlorade beror av utgången i skadeståndsprocessen, bör det dock stundom te sig önskvärt att kunna tillerkänna honom åtminstone den kompensation för avsaknaden av det förlorade som en räntegottgörelse från stämningdagen medför.¹⁸

Ränta från tidigare dag än stämningdagen

Tanken att kompensera den skadelidande genom att tillerkänna honom dröjsmålsränta redan från skadans dag torde, som nyss berörts, i huvudsak vara för svensk rättspraxis främmande. Det vill

¹⁶ Almén — Eklund, Om köp och byte av lös egendom s. 338.

¹⁷ Se s. 34 ff. ovan.

¹⁸ Här må anmärkas att för avsaknaden av förlorade föremål stundom särskild ersättning utgår. Så exempelvis i det i NJA 1944 s. 111 refererade rättsfallet. Där yrkades ersättning för iståndsättande och nyanskaffning av fiskeredskap med visst belopp och "för minskad inkomst av fiske till följd av att den skadade sköten icke kunnat användas under tiden från olyckstillfället till stämningdagen" med visst belopp. Skadan uppskattades till de sålunda fordrade beloppen och den skadelidande tillerkändes 5 % ränta från stämningdagen å utdömd ersättning. — Ett annat sådant exempel är den stilleståndsersättning, som utdömes vid skada å bil.

synas som om vid bestämmandet av skadeersättning — såvitt gäller engångsbelopp — i allmänhet utdömes 5 % ränta först från stämningdagen. Undantag finns dock. I det i NJA 1939 s. 374 refererade rättsfallet hade ränta yrkats med 6 % från skadans dag vid krav på skadeersättning genom engångsbelopp. En utredningsman i ett dödsbo hade bevakat ett testamente vid fel forum, i följd varav testamentstagaren, en stiftelse, förlorat sin rätt mot arvingar som inte avstått från klandertalan. Överenskommelse träffades sedermera mellan dem och testamentstagaren, att testamentet likväl skulle tillämpas i enlighet med sitt innehåll. För att nå sådan uppgörelse nödgades testamentstagaren förbinda sig att betala ersättning till arvingarna ifråga. Denna ersättning uppdelades i poster, av vilka en betalades omedelbart, de övriga senare å i överenskommelsen bestämda förfallodagar. Testamentstagaren yrkade sedermera, att utredningsmannen skulle gottgöra honom sålunda utbetalda ersättningsbelopp med 6 % ränta å varje delbetalning från den dag den av testamentstagaren betalats. Betalning hade skett i närmaste anslutning till de på förhand bestämda betalningsdagarna. HD biföll testamentstagarens yrkande i vad gällde kapitalbeloppen och dömde ut ränta från dagen för varje utbetalning men endast med 5 %. Att märka är att i HovR:ns av HD fastställda dom uttalades "samt [utredningsmannen] härigenom ådragit sig skyldighet att ersätta stiftelsen ovanberörda utbetalningar till [arvingarna] allteftersom utbetalningarna ägde rum." Ordalagen synes tyda på att man umgåtts med tanken att boutredningsmannens ersättningsskyldighet vore hänförlig till dagarna för de resp. utbetalningarna. Frågan står emellertid öppen varför detta inte också ansetts motivera ränta efter en räntesats om 6 %. I rättsfallet NJA 1936 s. 385 utdömdes också ränta — efter yrkade 5 % — från den dag den ersättningsskyldige obehörigen ianspråktagit de medel hon nu förpliktades utge. Till den dagen hade medlen varit räntebärande och den utdömda ersättningen omfattade dels det kapital dels den ränta, som sålunda uppburits. Att ersättningsbeloppet ansågs bära löpa med dröjsmålsränta från dagen för ianspråktagandet torde kunna bero därpå, att den ersättningsberättigade haft rätt att lyfta det vid det tillfället och om han dröjt därmed hade beloppet bort kvarstå å den

ränteförande bankräkning från vilken det obehörigen uttagits. I det i NJA 1924 s. 477 refererade rättsfallet förelåg ett kontrakt, i vilket fastighetsägare till Statens bränslekommission upplåtit viss avverkningsrätt (stubbrytning). Sedan bränslekommissionen tagit en del av avverkningrätten i anspråk, förklarade sig kommissionen inte ha för avsikt att fortsätta avverkningen. Tvist förelåg nu, huruvida kontraktet innebure endast en rätt för kommissionen att bedriva avverkning eller jämväl en förpliktelse till avverkning i hela den omfattning kontraktet medgav. HD ansåg, att bränslekommissionen måste anses ha tillförsäkrat fastighetsägaren avverkning utöver den företagna och förpliktade bränslekommissionen att utge resterande betalning med 6 % ränta därå från slutdagen för den kontrakterade avverkningstiden. Betalning var i kontraktet bestämd att erläggas med en viss summa "vid kontraktets underskrivande och återstoden i mån av brytningens fortgång." Att skadeståndsrättsliga synpunkter varit aktuella i fallet torde framgå av rättsfallsrubriken i NJA "Ränta å utdömt ersättningsbelopp från stämningdagen (5 %) eller från tidigare dag (6 %)." I registret i NJA hänvisas också under rubriken "Skadestånd" till detta rättsfall. Också i det i NJA 1939 s. 360 refererade rättsfallet var det fråga om skadeersättning av engångsnatur. Här yrkades 6 % ränta från dag före stämningdagen och ränta utdömdes i enlighet med yrkandet. Två personer, som bevitnat en förfalskad namnteckning å ett sedermera intecknat innehavareskuldebrev, ålades här skadeståndsskyldighet gentemot en person, som i god tro mottagit skuldebrevet såsom säkerhet för en växelfordran. De båda vittnena ålades att ersätta nämnda borgenär den skada han lidit — genom att godtaga den förfalskade handlingen såsom säkerhet för sin växelfordran — med växelns kapitalbelopp jämte 6 % ränta å detta belopp från växelns förfallodag. Det gällde sålunda här att ersätta en utebliven betalning, som skulle skett på bestämd förfallodag. I det i NJA 1940 s. 336 refererade rättsfallet ålades förmyndare att ersätta sin myndling den skada han tillskyndat myndlingen genom att icke vidtaga åtgärder för indrivande av myndlingens fordran å köpeskilling för försåld fastighetsdel. I domen bestämdes skadan "till belopp motsvarande [myndlingens] oguldna

fordran.” Detta belopp förpliktades förmyndaren utge jämte 6 % ränta å detsamma från den för köpeskillingsens erläggande bestämda dagen.

Ränta från stämningdagen

I de flesta fall får dock, som ovan inledningsvis nämnts, den skadelidande inte annan ränta än efter 5 % från stämningdagen å skadeersättning av engångsnatur. Här skall några exempel anföras, därav först ett par, i vilka situationen dock varit förhållandevis graverande för den ersättningsskyldige. I det i NJA 1914 s. 3 refererade rättsfallet var det enligt rubriken i NJA fråga ”huruvida å kriminellt skadeståndsbelopp ränta må beräknas från tiden för skadans uppkomst eller allenast från dagen för skadeståndstalans anhängiggörande.” Svaranden i målet hade genom medvetet oriktiga uppgifter förmått käreandena att till honom sälja vissa aktier till underpris. Han förpliktades nu att utge skadestånd motsvarande aktiernas ytterligare värde och att därå gälda ränta efter 5 % från dagen för delgivning. Ett JR ville beräkna ränta på samma sätt som RR:n, d.v.s. från den dag den lägre köpeskillingen erlagts. Ett annat exempel är det i NJA 1899 s. 282 refererade rättsfallet. Här ålades domhavande ersätta förlust, som inteckningsinnehavare vid exekutiv försäljning åsamkats genom felaktighet i gravationsbevis. Ränta utdömdes å ersättningsbeloppet efter 5 % från delgivningsdagen. HovR:n ogillade den i målet förda talan men referenten i HovR:n ville bifalla denna och döma ut ränta efter 6 % från dagen för fördelning av köpeskillingen. Det i NJA 1963 s. 34 refererade rättsfallet är väl såtillvida ej av alltför stort intresse i förevarande sammanhang, som den ersättningsberättigade icke fullföljde talan emot RR:ns dom i målet. Rättsfallet är dock beaktansvärt ur den synpunkten att den ersättningsberättigade här framförde ett uttryckligen motiverat krav på ränta efter 6 % från den dag, till vilken ersättningskravet var hänförligt. Å ett postgirokonto inestående medel hade frångått kontohavaren genom brottsligt förfarande av en hos honom anställd person. Kontohavaren anförde i målet att generalpoststyrelsen hade att ersätta honom beloppet ifråga med 6 % ränta om året från dagen

för gärningens begående, ”enär fråga är om skadestånd på grund av brott.” Generalpoststyrelsen ville inte vitsorda högre ränta såsom i och för sig skälig än 5 % från stämningdagen. I RR:ns härutinnan av HD ej ändrade dom säges beträffande räntekravet endast: [J] är icke berättigad att åtnjuta högre ränta än efter 5 % från dagen för stämningens delgivning.”

I det i NJA 1945 s. 210 refererade fallet, där förhållandevis lång tid förflutit mellan skadans dag och stämningdagen, yrkades 5 % ränta från den dag, då ersättningsanspråk först framställdes. Svaranden bestred yrkandet om ränta under tid före stämningdagen. RR:n dömde emellertid ut ränta från dag före stämningdagen och det uppenbarligen från den tid då den skadelidande måst upphöra med sin av skadan drabbade affärsrörelse — en ledamot i RR:n med den särskilda motiveringen ”vilken ränta med hänsyn till omständigheterna skall beräknas från d. 18 april 1941.” HovR:n och HD dömde emellertid endast ut 5 % ränta från stämningdagen. I rättsfallet NJA 1959 s. 393 yrkades ersättning för skada — orsakad av skenande hästar — med engångsbelopp och ränta därå efter 5 % från den dag, ”då ersättningsanspråk först framställt” (åtskilliga år före stämningdagen). Ränta utdömdes — av RR:n och HD — endast med 5 % från stämningdagen. HovR:n ogillade skadeståndskravet i dess helhet. RR:n yttrade i sin dom ”I fråga om ränta kan sådan lagligen ej utgå förrän från den dag då stämningar delgivits.—.”

I det i NJA 1937 s. 619 refererade fallet hade auktionsanordnare vid fullgörande av försäljningsuppdrag sålt uppdragsgivarens löseegendom till pris, som understeg det belopp, för vilket auktionsanordnaren enligt erhållet inköpsuppdrag ägt inköpa egendomen ifråga. Ägaren yrkade skadestånd, på visst sätt bestämt utifrån skillnaden mellan försäljningspriset och det pris, som auktionsanordnaren enligt utredningen i målet ansågs ha kunnat erhålla vid försäljningen. Å ersättningsbeloppet yrkades ränta med 6 % från auktionsdagen men ränta utdömdes endast med 5 % från stämningdagen. Svea Hovrätt bestämde skadeståndet till det lägre belopp — än det av HD utdömda — som auktionsanordnaren före stämningdagen erbjudit sig att betala till uppdragsgivaren och biföll inte till någon del det gjorda ränteyrkandet, under moti-

vering att auktionsanordnaren "framställt sagda erbjudande redan före delgivningen med [honom] av stämningen i målet, vid vilket förhållande [han] icke vore pliktig att å sistnämnda belopp gälda ränta". Med hänsyn därtill att auktionsanordnaren uppburit likvid från köparen före stämningdagen och före betalningserbjudandet men icke till uppdragsgivaren betalat det erbjudna beloppet, må det möjligen anses anmärkningsvärt att HD inte velat hänföra betalningsskyldigheten för åtminstone denna del av det utdömda kapitalbeloppet till dagen för betalningserbjudandet.

Fråga om ränta å skadeersättning av engångsnatur har vidare varit aktuell i fall angående ersättning för sveda och värk. I fallet NJA 1958 s. 720 yrkades ränta å ersättning för förlorad arbetsförtjänst från den sista ersättningsdagen och ersättning för "sveda och värk under samma tid" med motsvarande ränteyrkande. HR:n och HovR:n utdömde ersättning för sveda och värk med ränta från slutdagen av den tid för vilken ersättning för förlorad arbetsförtjänst utdömdes. HD ogillade dock helt den i målet förda skadeståndstalan. Också i fallet NJA 1940 s. 382 var det fråga om ersättning för förlorad arbetsförtjänst och för sveda och värk. Be- träffande båda de härtill hänförliga ersättningsbeloppen yrkades ränta med 5 % från stämningdagen. Ränta utdömdes emellertid med 5 % först från den efter stämningdagen infallande dag, t.o.m. vilken ersättning för förlorad arbetsförtjänst skulle utgå. För tiden därefter utgick den periodiska ersättningen för arbetsoförmåga i form av livränta. HD har möjligen ansett, att den sveda och värk, för vilken ersättning tillerkändes den skadelidande, vore hänförlig till hela den tid, för vilken han åtnjöt ersättning för förlorad arbetsförtjänst, och därför inte vore förfallen till betalning vid den under denna tid infallande stämningdagen. I viss mån anmärkningsvärt är dock att den skadelidande här fick ersättning på grund av två skadefall och att han under en tid mellan dessa båda skadefall varit arbetsförmögen. Ersättning för förlorad arbetsförtjänst utgick för dessa båda perioder men inte för tiden emellan dem, då han var i arbete. Det synes därför rimligt att antaga att ersättningen för sveda och värk också ansågs hänförlig till dessa två tidsperioder. Den första av dem hade sin slutdag i tiden före stämningdagen. Det belopp, som krävdes såsom ersättning för

sveda och värk, var emellertid tillsammantaget för sviterna efter båda skadefallen. I det i NJA 1922 s. 566 refererade rättsfallet begärdes förutom en livränta också ersättning för sveda och värk med visst angivet engångsbelopp. Desutom fordrades ränta — enligt rättsfallsreferatet på följande sätt: "(J) fordrade tillika (helt allmänt) ränta."¹⁹ Detta yrkande ledde ifråga om den ersättningsberättigade tillerkänd livränta till att 6 % ränta utdömdes å förfallna livräntebelopp med förfallodagar såväl i tiden före som i tiden efter stämningdagen.²⁰ Vad beträffar ersättningen för sveda och värk föranledde samma yrkande inte annan räntegottgörelse till den ersättningsberättigade än efter 5 % från stämningdagen.

Sammanfattande synpunkter

Av förefintligt rättsfallsmaterial och uttalanden i litteraturen rörande ränta å skadeersättning av engångsnatur synes knappast med större bestämdhet annan slutsats kunna dragas än den, att ränta företrädesvis tillerkännes den ersättningsberättigade med 5 % från stämningdagen. Annan utgång i räntefrågan må vara tänkbar för fall där ersättningen, ehuru av engångsnatur, anses belöpa på tid som slutar i tiden efter stämningdagen och ränta därför anses böra utgå först från sådan slutdag. Detta kan vara fallet med ersättning för sveda och värk och synes antagbart också för t.ex. stilleståndsansättning och annan ersättning för avsaknad av skadat föremål. Det motsvarande kan vara fallet där ersättningen avser en skadeupprättande åtgärd, som icke företagits eller betalats i tiden före stämningdagen. Ett annat skäl till avvikelse från regeln om 5 % ränta från stämningdagen kan vara det, att fordringsförhållandet ansetts nära jämförligt med fall av bestämd förfallodag och att det därför funnits motiverat att utdöma ränta å ersättningsbeloppet från viss tidigare dag än stämningdagen. Särskilt nära till hands ligger det att tala om en jämförelse med bestämd betalningsdag i de båda ovan nämnda rättsfallen NJA 1939, s. 360 och NJA 1940 s. 336. Så nära, att man här möjligen

¹⁹ Av akten i målet har ingen som helst specialisering av ränteyrkandet stått att utläsa.

²⁰ Jfr s. 110 f. nedan

har att ställa frågan om det verkligen rört sig om skyldighet att ersätta liden skada med visst belopp och att därå gälda ränta *eller* möjligen om ersättning för utebliven kapitalbetalning *och* för liden ränteförlust motsvarande den dröjsmålsränta som i det bakomliggande fordringsförhållandet bort tillkomma den nu ersättningsberättigade. Också i det ovan uppmärksammade rättsfallet NJA 1924 s. 477 är tanken på betalning vid på förhand bestämd förfallodag framträdande.²¹ Räntekraven i de likaledes ovan uppmärksammade rättsfallen NJA 1939 s. 374 och NJA 1936 s. 385 låter sig kanske inte så nära likställa med krav på betalning vid bestämd förfallodag. Det förefaller dock sannolikt att en sådan jämförelse här bidragit till avgörandet.

²¹ Jfr till frågan om tidsbestämningen i detta fall s. 40 ovan.

Om dröjsmålsränta å vissa periodiskt utgående ersättningsbelopp

Ersättning för löneförmåner vid obehörigt avskedande

Härefter går framställningen över till att behandla frågan om dröjsmålsränta å periodiskt utgående ersättningsbelopp. Av betydelse är här inte minst de fall, där den ersättningsberättigade på grund av kroppsskada eller förlust av försörjare tillerkänts livränta eller därmed jämförligt underhållsbidrag resp. ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Frågan om ersättning för utebliven arbetsförtjänst är aktuell också i fall av helt annat slag, nämligen vid obehörigt avskedande av arbetstagare. Spörsmålet om dröjsmålsränta å ersättning för i sådana fall uteblivna löneförmåner skall här behandlas innan framställningen återgår till, rent skadeståndsrättsliga, fall av periodisk ersättning i anledning av kroppsskada eller förlust av försörjare. Det förstnämnda spörsmålet är inte mindre intressant än det sistnämnda men det är mera utrett.

Schmidt behandlar frågan huruvida arbetstagarens krav på ersättning vid obehörigt avskedande överhuvud är att betrakta som ett anspråk på lön eller som ett anspråk på skadestånd.¹ Stannar man för att anse den obehörigen avskedade arbetstagaren ha ett anspråk på lön, skulle denne i princip ha rätt till ränta efter 6 % från de dagar då de resp. lönebeloppen skulle ha förfallit till betalning. Hur räntan skall beräknas om man i stället väljer att anse arbetstagaren berättigad till skadestånd, anger Schmidt inte direkt, det är också i sammanhanget tillfyllest att där låta skadeståndsrättsliga regler taga vid. Rodhe berör frågan om valet mellan att betrakta den arbetstagaren i förevarande fall tillkommande ersättningen som lön eller som skadestånd.² Enligt Rodhe skulle domstolarna "åtminstone i allmänhet" döma ut dröjsmålsränta med 6 % från förfallodag på ogulden lön men med 5 % från stäm-

¹ Schmidt, Tjänsteavtalet s. 296 ff.

² Rodhe, Obligationsrätt s. 354.

ningsdagen på skadestånd. Nu väljer emellertid Schmidt att uttrycka saken så att arbetstagaren har en fordran av särskild typ, en "*ersättning för lön*." Därmed inte sagt att skadeståndsrättsliga synpunkter inte alls skulle vara aktuella, men i förevarande sammanhang torde man kunna stanna vid Schmidts uttalande att "*skadan presumeras motsvara lönebeloppet*."³ Schmidt tar också upp frågan om ränta å denna ersättning för lön. De för lönen tänkta förfallodagarna skall tagas till utgångspunkt för beräkningen av ränta å ersättningen och arbetstagaren har därmed "enligt den allmänna regeln i HB 9:10 rätt till 6 % ränta."⁴ Det finns ett flertal rättsfall i denna fråga och i de ojämförligt flesta av dem har arbetstagaren tillerkänts ränta enligt vad nu sagts.⁵ Fråga är emellertid i vilken mån man i rättspraxis kan finna belägg för en distinktion i räntehänseende utifrån synpunkten, huruvida arbetstagaren tillkommande ersättning betraktats som lön eller som skadestånd. I det i NJA 1923 s. 494 refererade rättsfallet har vid obehörigt avskedande å belopp, motsvarande lön och tantiem under återstående anställningstid, utdömts 6 % ränta från de resp. förfallodagarna. HD har ej funnit skäl ändra HovR:ns dom annat än beträffande räntan: HovR:n hade liksom RR:n ej tillerkänt arbetstagaren annan ränta än 5 % från stämningdagarna i målet. HovR:n i sin tur hade ej ändrat RR:ns domskäl i vad arbetsgivaren här funnits skyldig ersätta arbetstagaren den förlust, som tillskyndats honom genom det obehöriga avskedandet. Av en jämförelse med minoriteten i HD torde framgå, att HD velat beteckna beloppet som skadestånd. Denna uppfattning vinner vidare åt-

³ Jfr lagrådets yttrande i anledning av 1909 års förslag angående ändring av HB 17 kap. 4 §. Lagrådet ansåg "det skadestånd, som enligt 40 § i förslaget till lag om vissa arbetsaftal skulle utgå till arbetare, när han obehörigen afskedats eller i följd af arbetsgivarens förhållande haft sitt arbetsaftal, ur rättslig synpunkt vara att likställa med lön och, i händelse konkurs inträffade, böra för tiden intill konkursens början utgå med samma förmånsrätt, som den lön, hvaremot det svarade." NJA II 1911 s. 43. Jfr NJA 1913 s. 322.

⁴ Schmidt, Tjänsteavtalet s. 296 och 299.

Jfr Schmidt, Tjänsteavtalet 1968 s. 91.

⁵ I bl.a. fallen NJA 1899 s. 178, NJA 1909 s. 345, NJA 1910 s. 277, NJA 1928 s. 188, NJA 1933 s. 272, NJA 1934 s. 671, NJA 1937 s. 495, NJA 1943 s. 593 och NJA 1946 s. 700 har 6 % ränta utdömts å varje lönebelopp från resp. avlöningsdagar.

I NJA 1935 s. 381 m.fl. fall har endast 5 % ränta från stämningdagen yrkats.

minstone ett visst stöd i rubriken i NJA, där det talas om "utdömande av (skadestånd för mistad) lön." Den omfattas vidare av Hagander.⁶ Man synes dock inte kunna bortse från att HD i och med ändring av räntebeskedet kan ha tagit avstånd från att se de utdömda beloppen som skadestånd.⁷ Nu synes också Hagander mera generellt betrakta arbetstagarens anspråk på ersättning för förlorad arbetsinkomst i anledning av obehörigt avskedande "ej .— .— såsom lönefordran utan såsom skadestånd för mistad lön." Vidare är att märka att Schmidt, när han talar om att arbetstagarens skada presumeras motsvara lönebeloppet hänvisar bl.a. till rättsfallet NJA 1934 s. 671, där 6 % ränta från de resp. lönebeloppens förfallodagar utdömts. Det förefaller sålunda möjligt — även om rättsfallsmaterialet ur denna synpunkt sett inte är stort — att man också i vad gäller ränteproblemet har att med Schmidt sammanföra de nu ifrågavarande anspråken till att avse en ersättning för lön, som då kommer att betinga 6 % dröjsmålsränta från de ifrågavarande lönebeloppens förfallodagar. Den frågan återstår emellertid då, hur de rättsfall i vilka 5 % ränta från stämningssdagen utdömts, låter sig förena med ett sådant antagande. I vissa fall har nämligen endast 5 % ränta från stämningssdagen utdömts. Så i det i NJA 1908 s. 265 refererade rättsfallet. Detta fall synes dock icke direkt belysa frågan, om lön efter obehörigt avskedande betecknats som skadestånd eller ej. Här fanns nämligen i anställningsavtalet intagen en bestämmelse, som tillförsäkrade arbetstagaren lön för den återstående anställningstiden om han av anledning, som inte berodde av honom, nödgades sluta i förtid. Därvid oguldet lönebelopp skulle "till honom utbetalas omedelbart efter det frånträdandet skedde." HD yttrade härtill i sin dom att arbetsgivaren "förty jämlikt kontraktets bestämmelser vore pliktig till [A] utgifva aflöning jämväl för tiden från hans afgang ur tjänsten" till kontraktstidens slut. Lönen synes ha utbetalats årsvis i efterskott. Ränta utdömdes med 5 % från stämningssdagen, som inföll endast ett par dagar efter avskedandet och under det sista anställningsårets förra hälft. Intet i detta fall tyder på att frågan om

⁶ ADD 1948 nr 21.

Jfr Rodhe, Obligationsrätt s. 353 och 354.

⁷ Jfr Bergström, Kollektivavtalslagen s. 146 not 2.

liden skada varit aktuell i målet; det kan väl snarare sägas ha rört sig om en på förhand överenskommen ersättning för obehörigt avskedande, ett slags normerad ersättning av engångsnatur. Möjligen har man därmed ansett detta ersättningsbelopp lösgjort från anställningsavtalets lönebetalningsskyldighet och i enlighet med avtalets bestämmelser också från dettas förfallodagar. Ränta kom sålunda uppenbarligen också att utdömas från tid för den ordinarie löneutbetalningsdagen. I ett annat här aktuellt rättsfall, NJA 1916 s. 314, finns egentligen inte heller i domen något utsagt som motiverar ett antagande, att det utdömda beloppet betraktats som skadestånd. Med hänsyn till JR von Seths särvotum i målet ligger det närmare till hands att antaga att HD:s majoritet betraktat det arbetstagaren tillerkända beloppet som återstående lön och inte som skadestånd. I HovR:ns, av HD:s majoritet fastställda dom åberopas 5 § sista stycket i 1833 års legostadga, enligt vilket lagrum husbonde, som utan laga skäl skiljer sitt tjänstehjon från tjänsten, har att till detta utge vad det i lön eller andra förmåner äger att fordra för legotiden. Betalningsskyldigheten enligt detta lagrum torde för övrigt vara att betrakta som skyldighet att utge lön och inte som skadeståndsskyldighet.⁸ JR von Seth anser emellertid icke 1833 års Legostadga 5 § tillämplig på det förevarande fallet. Enligt von Seth är arbetsgivaren skyldig utge skadestånd enär han utan laga skäl skilt arbetstagaren från dennes anställning. Skadeståndet kan enligt von Seth inte bestämmas till lägre belopp än det HovR:n stadgat, d.v.s. beloppet av arbetstagarens återstående lönefordran. Därmed instämmer von Seth i det slut, vartill HD:s majoritet kommit. Ehuru arbetstagaren inte tillerkändes ränta annat än efter 5 % från stämningssdagen, kom också i detta fall ränta att utgå från dag före den ordinarie anställningstiden slut. I det i NJA 1924 s. 128 refererade rättsfallet betecknas däremot det utdömda ersättningsbeloppet uttryckligen som skadestånd och inte som resterande lön. Den ersättningsyrkande hade här anställts för en tid av två år men blev obehörigen avskedad sedan han varit i tjänst något mera än ett år. I målet yrkade han alternativt att utfå honom för den återstående anställningstiden

⁸ Jfr Schmidt, Tjänsteavtalet s. 297.

tillkommande lön eller ock skadestånd med lörens belopp. Han yrkade tillika "6 procent ränta å de särskilda beloppen, i den mån de förfölle till betalning." Under målets handläggning gjorde han emellertid gällande att "de kontrakterade löneförmånerna i och med uppsägningen genast [vore] förfallna till betalning." I HovR:ns, av HD fastställda dom förklaras arbetsgivaren skyldig ersätta den skada, som genom arbetstagarens avskedande tillskyndats denne. Skadan uppskattades till det återstående lönebeloppet och på detta utdömdes 5 % ränta från stämningdagen. Också i detta fall kom ränta sålunda att utgå från dag före den kontrakterade anställningstiden slut. Stämningdagen låg här i tiden före övervägande delen av förfallodagarna för de ogulda lönebeloppen.

Fråga är om de här senast återgivna rättsfallen talar emot, att de vid obehörigt avskedande utdömda ersättningsbeloppen betraktas som ersättning för lön även i vad gäller beräkningen av dröjsmålsränta. Innan ett försök göres att besvara denna fråga skall ytterligare ett par rättsfall beaktas. Det gäller de i NJA 1943 s. 593 och NJA 1879 s. 487 refererade fallen. Beträffande dessa två rättsfall finns skadeståndsrättsliga synpunkter att notera. I NJA 1943 s. 593, säges i RR:ns av HD härutinnan ej ändrade dom, att arbetsgivaren genom arbetstagarens entledigande ådragit sig "skyldighet att hålla [denne] skadeslös för mistningen av anställningen och därmed förenade löneförmåner." Ehuru sålunda här skadeståndskonstruktionen torde ha tillerkänts företräde, har likväl ränta utdömts icke med 5 % från stämningdagen utan med 6 % från förfallodag. Här må också hänvisas till det ovan diskuterade rättsfallet NJA 1923 s. 494, med 6 % ränta från de resp. lönebeloppens förfallodagar. HD har här tydligen betraktat i fallet utdömda belopp som skadestånd.⁹ Slutligen må anmärkas att i det i NJA

⁹ I det i NJA 1963 s. 105 refererade rättsfallet var det fråga om ett skadestånd, som icke är att inränga under termen ersättning för lön i den mening denna har i den här förevarande framställningen. En huvuddelägare i ett företag hade upprättat ett anställningsavtal, som emellertid inte blev gällande emot hans meddelägare i företaget (detta på grund av innehållet i tillämplig colombiansk rätt). Huvuddelägaren ifråga ansågs ha förfarit vårdslöst gentemot den arbetssökande genom att inge honom uppfattningen att anställningen kunde betraktas som säkrad, och därigenom ådragit sig skadeståndsansvar gentemot denne. HD utdömde ränta å ersättningsbeloppet enligt de av HovR:n angivna grunderna. HovR:n anförde i sina domskäl "Ränta bör i målet icke utgå annorledes än efter 5 % från dagen för stämningens delgivning."

1879 s. 487 refererade rättsfallet 6 % ränta utdömts å ersättning för löneförmån, som i HD:s dom uttryckligen betecknats som skadestånd. I målet tillerkändes befattningshavare, som var kvar i tjänsten, ersättning för mistad förmån av tjänstebostad med 6 % ränta från varje kvartals början å den på kvartalet belöpande ersättningen. Alla de ifrågavarande förfallodagarna låg i tiden före stämningdagen. Med hänsyn till den senare förda diskussionen är detta rättsfall kanske inte av större intresse.¹⁰

Att märka är att i de här redovisade fall, där ränta utdömts endast med 5 % från stämningdagen har, som ovan nämnts, ränta kommit att utgå från dag före oguldna lönebeloppss förfallodagar. Det gör kanske att speciella synpunkter får läggas på dessa rättsfall och att de därför kanske inte stöder ett antagande att 5 %-regeln i HB 9 kap. 10 § skulle tillämpas i fall, där det utdömda beloppet betraktats som skadestånd. I det i NJA 1908 s. 265 refererade fallet fanns ju dessutom en bestämmelse om omedelbar utbetalning i fall av arbetstagarens förtidiga skiljande från befattningen. Om det hade varit rent skadeståndsrättsliga synpunkter som lett till utdömande av 5 % ränta från stämningdagen, hade man kanske haft att vänta att ränta på de belopp, som finge anses belöpa på tid efter stämningdagen, utdömts först från sådan senare dag.¹¹ I domarna i de båda rättsfallen NJA 1908 s. 265 och NJA 1916 s. 314 finns, som ovan nämnts, heller intet som uttryckligen talar för att de utdömda beloppen skulle ha betraktats som skadestånd. I det i NJA 1924 s. 128 refererade rättsfallet har däremot den ersättning, som tillerkänts arbetstagaren, uttryckligen betecknats som skadestånd. Skadestånd har emellertid utdömts med ett belopp motsvarande lönen för återstående anställningstiden. Schmidt talar ju också om att *skadan presumeras motsvara lönebeloppet*.¹² I och med antagandet av en sådan beräkning av skadeståndets belopp, synes det mest foljdriktigt att stanna för att beräkna dröjsmålsränta med 6 % från de resp. lönebeloppens förfallodagar, där inte särskilda skäl motiverar annan ränteberekening. Ett sådant särskilt skäl skulle kunna vara det att tidsrelationen

¹⁰ Se exempelvis Bergström, Kollektivavtalslagen s. 146.

¹¹ Jfr s. 34 ff. ovan.

¹² Schmidt, Tjänsteavtalet s. 299.

mellan stämningdagen och framtida förfallodagar för lönebeloppen kan göra det mera praktiskt att låta betalningsskyldigheten inträda i och med domens lagakraftvinnande och då med ett engångsbelopp, som motsvarar resterande lönefordran. Där de återstående lönebeloppen sålunda sammanräknas till en engångssumma lösgöres de från de avtalade förfallodagarna och det blir där i sin tur följdriktigt att räkna med 5 % ränta från stämningdagen. Det kan väl icke helt klarläggas vilka skäl som lett till utdömande av 5 % ränta från stämningdagen i vissa här beaktade fall. Å andra sidan synes ränteberäkningen icke i den meningen grundad på skadeståndsrättsliga synpunkter att man skulle kunna anse dessa fall vara uttryck för en regel att 5 % ränta från stämningdagen beräknas å ersättning för lön där ersättningen betraktas som skadestånd. Även för ränteberäkningens del torde man därför kunna hänvisa till vad Bergström i annan fråga uttalar angående valet mellan löne- och skadeståndskonstruktionen. Han säger "Skillnaden i de båda uppfattningarna har kanske ingen större praktisk betydelse."¹³

Livränta och underhållsbidrag

Även ifråga om ränta å periodiskt utgående ersättning i anledning av kroppsskada är rättspraxis skiftande.¹ Här skall först frågan om ränta å livräntebelopp och därmed likartade ersättningsbelopp tagas upp. I det därefter följande återkommer framställningen till motsvarande spörsmål beträffande ersättning, som direkt beräknats för förlorad arbetsförtjänst.

¹³ Bergström, Kollektivavtalslagen s. 146.

¹ Hur stora skillnader i uppfattning, som kan rymmas inom ett och samma mål, illustreras av det i NJA 1939 s. 41 refererade rättsfallet. Här skulle livränta utgå till den skadelidande enligt HR:ns dom, NRev:s hemställan och HD:s dom; enligt HR:ns dom från dag före stämningdagen till efter dagen för dom i målet, enligt NRev och HD endast för en tidrymd, som började före stämningdagen och slutade mellan stämningdagen och domens dag. Enligt HR och HD skulle livräntan förfalla till betalning månadsvis, enligt NRev kvartalsvis. HR:n utdömde 6 % ränta "å förfallna livräntebelopp från förfallodagen." NRev ville tillerkänna den skadeståndsberättigade 6 % ränta från stämningdagen å då förfallna livräntebelopp och i övrigt 6 % ränta från dagen för varje kvartals början. HD däremot bestämde att "räntan å de månatliga livräntebeloppen skulle utgå efter 5 %."

De rättsfall, som här anföres till belysning av frågan om bestämmande av ränta å livräntebelopp och underhållsbidrag åt efterlevande, grupperas i stort sett med hänsyn till de perioder, för vilka sådan ersättning bestämts skola utgå till den skadelidande. Av stort principiellt intresse synes nämligen vara, i vad mån bestämmandet av ränta överhuvud och inte minst utgångspunkten för ränteberäkningen påverkas av, att den periodiska ersättningen belöper på tid före stämningdagen, på tiden mellan stämningdagen och dagen för dom i målet eller på tiden därefter, resp. att ersättningen anses förfallen å dag, som ligger inom den ena eller den andra av dessa perioder.² En första här behandlad grupp kommer sålunda att omfatta rättsfall, i vilka HD dömt ut livränta eller underhållsbidrag åt efterlevande att utgå från dag, som ligger i tiden före stämningdagen, och fortsättningsvis i tiden efter HD:s dom. Därefter beaktas rättsfall, i vilka sådan ersättning bestämts skola utgå endast för tid, som i sin helhet ligger före dagen för HD:s dom i målet.

I den här först nämnda gruppen är inledningsvis att notera några rättsfall, där 6 % ränta dömts ut å alla i målet ifrågavarande ersättningsbelopp av nu avsett slag från deras resp. förfallodagar. Så i NJA 1912 s. 191, NJA 1922 s. 566, NJA 1925 s. 103, NJA 1933 s. 480 och NJA 1939 s. 478. Det må särskilt framhållas att i det i NJA 1922 s. 566 refererade rättsfallet den ersättningsberättigade icke hade preciserat sitt ränteyrkande ifråga om vare sig procentsats eller tid. I de nämnda fallen har den skadelidande tillerkänts 6 % ränta från förfallodagar, liggande i tiden före stämningdagen och i tiden mellan stämningdagen och dagen för slutlig dom i målet liksom från förfallodagar i tiden efter det målet avdömts.³

² I det följande har tagits med också rättsfall, där ränta yrkats efter en räntesats om endast 5 %, nämligen i vad sådana fall ansetts ha intresse för frågan om utgångspunkten för ränteberäkningen. Stundom har det sålunda icke heller ansetts nödvändigt att tynga framställningen med besked om ränteyrkandets innehåll.

³ I notisfallet NJA 1934 A 36 har utdömts 5 % ränta från stämningdagen å belopp med förfallodagar dessförinnan och 6 % ränta från förfallodagen å belopp som efter stämningdagen förfallit eller framdeles förfölle. Att märka är emellertid att här yrkats 5 % ränta "å redan förfallna livräntebelopp" och "därefter" 6 % ränta, allt från resp. förfallodagar.

Häremot är nu att ställa ett flertal avgöranden, av vilka åtskilliga är av något senare datum än de just nämnda fallen, och där 5 % ränta utdömts å den skadelidande tillerkända livränte- och underhållsbelopp överhuvud. I det i NJA 1927 s. 582 refererade rättsfallet utdömdes årliga livräntor till efterlevande hustru och barn. Enligt domen skulle livräntorna betalas till hustrun kvartalsvis i efterskott och till barnen i förskott för månad. Räntebeskedet (i HR:ns av HD fastställda slut) är här särskilt utförligt formulerat. Det anges nämligen att ränta skall betalas med 5 % från stämningdagen "å de belopp, som, därest berörda grunder från början varit gällande, då skulle hava varit förfallna till betalning." Å "återstoden" skulle 5 % ränta betalas "från de på enahanda sätt beräknade särskilda förfallodagarna." I rättsfallsreferatet i NJA återges intet som helst ränteyrkande. Enligt handlingarna i målet har emellertid ränta yrkats med 5 % från förfallodagarna å de — från skadans dag och framåt — yrkade livräntebeloppen och med 5 % från stämningdagen å i målet yrkad men ej utdömd engångsersättning.⁴ I det i NJA 1936 s. 259 refererade rättsfallet bestämdes livränta att utgå kvartalsvis i efterskott. I vad livräntan sålunda ansågs ha förfallit till betalning före stämningdagen utdömdes ränta med 5 % från denna dag. Beträffande alla efter stämningdagen förfallna resp. förfallande belopp gavs det beskedet, att ränta efter 5 % skulle utgå å det "å varje kvartal.— belöpande beloppet från den sista helgfria dagen i kvartalets sista mån.— till dess betalning sker." I ett annat rättsfall från samma år, NJA 1936 s. 608, tillerkändes den skadelidande livränta som bestämdes att utgå i förskott för kalenderkvartal. Frånsett det förhållandet att betalning här sålunda skulle ske i förskott för kalenderkvartal, var räntebeskedet i sak detsamma som i det här nästföregående rättsfallet NJA 1936 s. 259. Räntebeskedet i NJA 1936 s. 608 gavs dock en annan formulering. Här

⁴ Det förefaller svårt att förstå hur Hörstadius kunnat komma till följande uppfattning av detta fall: "ibland begränsas räntan att utgå endast å belopp som förklaras förfallna efter stämningdagen." Hörstadius, Om bestämmande av ersättning för kroppsskada s. 55. En begränsning är väl i domen i rättsfallet NJA 1927 s. 582 för handen såtillvida, som ränta från förfallodagen utdömts endast i den mån förfallodagarna låg i tiden efter stämningdagen, men ränta har *utgått* även å övriga belopp.

angavs nämligen beträffande livräntebeloppet överhuvud att ränta skulle utgå med 5 % å redan förfallna belopp från resp. förfalldagar och å framdeles förfallande belopp likaledes från förfalldagarna, vilket senare möjligen må anses anmärkningsvärt, då ränta yrkats endast "från stämningdagen". Ifråga om de redan förfallna livräntebeloppet gavs dock det inskränkande beskedet, att ränta inte skulle utgå för tid före stämningdagen. Även i det i NJA 1938 s. 295 refererade rättsfallet utdömdes 5 % ränta å livränta, som bestämdes att utgå i förskott, här för kalendermånad. Vad beträffar relationen mellan tid före stämningdagen och tid efter stämningdagen är att märka att också i detta fall en åtskillnad gjordes. Ränta skulle betalas å förfallna livräntebelopp överhuvud men inte för tiden före yrkandets dag. Röntan preciserades till att betalas "å förfallet livräntebelopp från förfalldagen." Av detta röntebesked omfattades bl.a. livränta som sålunda skulle anses förfallen till betalning vid två tillfällen före stämningdagen och vid några tillfällen före domens dag. Parentetiskt må här anmärkas att med den citerade singularformen torde avses den skadelidande tillerkänd livränta överhuvud. Denna tolkning av röntebeskedet vinner stöd av vissa förhållanden rörande det ovan anmärkta rättsfallet NJA 1922 s. 566. Också där tillerkändes, såsom ovan nämnts, den skadelidande livränta att utgå för tid, som började före stämningdagen och sträckte sig framåt i tiden efter HD:s dom. Denna livränta bestämdes skola erläggas kvartalsvis å i domen angivna förfalldagar "jämte 6 % ränta å förfallna livräntebelopp från förfalldagen till dess betalning sker." Att märka är nu till frågan, om ett sådant röntebesked skall anses omfatta också framdeles inträffande förfalldagar, att rättsfallsreferatets rubrik i NJA innehåller följande uttalande: "Röntbetalningsskyldighet med avseende å i framtiden förfallande livräntebelopp föreskriven i domen angående skyldighet för arbetsgivaren att vidkännas livränta." I det i NJA 1947 s. 586 refererade rättsfallet gavs röntebeskedet en formulering, som kanske kunde synas än mera ägnad att ge upphov till tvekan, om vilka livräntebelopp beskedet omfattar. Här tillerkändes den skadelidande en kvartalsvis i förskott till betalning förfallande livränta. Å de före stämningdagen förfallna livräntebeloppet skulle gäldas ränta efter 5 % från stämningda-

gen ”och å livräntebelopp, som förfallit senare, efter enahanda grund från de särskilda förfallodagarna.” Det ligger väl något närmare till hands att anse orden ”förfallna livräntebelopp” i domen i NJA 1922 s. 566 skola omfatta också i tiden efter domen förfallande livräntebelopp än att anse ”livräntebelopp, som förfallit senare” skola omfatta framdeles inträffande förfallodagar. Dock förefaller antagligt att, om HD avsett att göra en begränsning av räntebeskedet till att avse endast intill dagen för dom i målet förfallna livräntebelopp, detta skulle uttryckts på annat sätt.⁵ Här må göras en jämförelse med rättsfallet NJA 1932 s. 472. Den skadelidande tillerkändes en årlig livränta, som också här skulle utgå från dag före stämningdagen och framåt i tiden efter HD:s dom. Ränta yrkades ”efter 6 % å förfallna livräntebelopp från förfalldagen till dess betalning skedde.” Livränta bestämdes i HovR:ns av HD fastställda dom att betalas för kalenderkvartal den 1 i kvartalets sista månad ”jämt 6 % ränta å *redan* (kurs. här) förfallna livräntebelopp från resp. förfallodagar.” Med detta uttrycksätt kan väl knappast ha avsetts förfallodagar utöver dem, som inträffat före HD:s dom i målet, ehuru en sådan begränsning vanligen uttryckes på annat sätt. I det förevarande fallet är begränsningen såsom sådan anmärkningsvärd med hänsyn till följande förhållanden. Ingen differentiering har i domen gjorts mellan förfallodagar i tiden före och i tiden efter stämningdagen. Sålunda har den ersättningsberättigade tillerkänts 6 % ränta även från förfallodagar i tiden före stämningdagen. Detta må emellertid kunna ha sin grund däri, att den ersättningsskyldige visserligen medgivit skäligheten endast av de fordrade livräntebeloppen, men rän-teyrkandet enligt handlingarna i målet inte varit föremål för någon som helst diskussion. Så mycket mera anmärkningsvärd ter sig dock mot bakgrunden härav begränsningen i räntebeskedet framåt i tiden. Även i det i NJA 1936 s. 280 (I) refererade rättsfallet har den ersättningsberättigade tillerkänts ränta å utdömda livräntebelopp endast till en del av dessa. I målet hade yrkats 6 % ränta

⁵ Jfr sålunda de nedan s. 114 ff. angivna rättsfallen NJA 1933 s. 569, NJA 1935 s. 87, NJA 1939 s. 311, NJA 1941 s. 661 (II) och NJA 1943 s. 618, där i domarna uttryckligt angivits, att den skadelidande tillerkänd ränta skulle utgå endast å de ersättningsbelopp, som belöpte å tid före dom i målet eller dessförinnan förfallit till betalning.

”å till betalning förfallna belopp från förfallodagarna.” Rätteyrkandet har i rättsfallsreferatet i NJA återgivits sålunda: ”Tillika yrkade [J] ränta å redan förfallna belopp”. Den ersättningsskyldige medgav vid eventuellt bifall till ersättningsyrkandet såsom sådant ränta efter 5 % från stämningdagen. Ehuru endast den ersättningsskyldige fullföljde talan mot RR:ns och HovR:ns domar må i förevarande sammanhang RR:ns, av HovR:n och HD fastställda räntebesked vara av intresse. Domen i räntefrågan angav, att ränta ”dock icke kunde annorledes beräknas än efter 5 % från stämningdagen.— å.— då till betalning förfallna belopp.” Att märka är att i det nedan nämnda rättsfallet NJA 1934 s. 359 ingen sådan begränsning gjorts, ehuru rätteyrkandet där borde kunnat motivera en sådan. Här må vidare anföras det i NJA 1956 s. 78 refererade rättsfallet. Också här yrkades och utdömdes livränta framåt i tiden efter HD:s dom. Den ersättningsberättigade begärde tillika ”5 % ränta å de angivna beloppen” från viss dag i tiden före HD:s dom. Mot detta rätteyrkande hade den ersättningsskyldige intet att erinra. I HovR:ns av HD ej ändrade dom, där livräntan bestämdes att utgå kvartalsvis i förskott, gavs det räntebeskedet, att 5 % ränta skulle betalas från den nämnda dagen å då till betalning förfallna livräntebelopp ”och å sedermera förfallande livräntebelopp från förfallodag.” Det kan naturligtvis synas tveksamt om de framdeles förfallande livräntebeloppen omfattades av det förevarande rätteyrkandet.

I anslutning till denna diskussion angående innebörden av vissa räntebesked men även ifråga om tillerkännande överhuvud av ränta å vissa periodiskt utgående ersättningsbelopp må här tagas upp det i NJA 1934 s. 359 refererade rättsfallet. Här utdömdes av HR:n livräntor till fyra personer, att utgå från tid före yrkandets dag till dagar som beträffande tre av livräntetagarna inföll efter HD:s dom i målet. Den fjärde av dem uppnådde under melantiden mellan HovR:ns dom och HD:s dom den ålder efter vilken livränta ej längre skulle utgå till honom. HD gjorde ingen annan ändring i HR:ns dom än beträffande livräntebeloppens storlek. Ifråga om förfallodagar och ränta säges i domen följande. Livräntorna, som bestämdes till visst belopp per månad, skulle ”utbetalas förskottsvis för kalendermånad d. 1 i varje mån.” Ränta

skulle betalas med 5 % å de belopp, som förfallit till betalning före yrkandets dag, från den dagen och "å övriga belopp från resp. förfallodagar, allt till dess betalning skedde." Med hänsyn till vad här ovan antagits beträffande omfattningen av generella räntebesked av detta slag torde domen vara så att förstå, att 5 % ränta skall utgå också från framdeles d.v.s. i tiden efter domen infallande förfallodagar, därest betalningsdröjsmål dåmera inträffar. Anmärkningsvärt är emellertid, att de skadestandsberättigade yrkat ränta med 5 % från yrkandets dag "å fordrade belopp i den mån de prövades vara till betalning förfallna." Det förefaller ligga närmast till hands att förstå yrkandet såsom innefattande endast de belopp, som vid tiden för slutlig dom i målet vore förfallna till betalning.⁶ Med hänsyn därtill kunde det möjligen i sin tur ansetts mest foljdriktigt att likväl uppfatta domen i NJA 1934 s. 359 såsom avseende att bestämma ränta endast i sålunda nämnd utsträckning. Av en jämförelse med vissa nedan behandlade fall torde dock framgå att det förekommer att räntebesked ges beträffande framdeles förfallande belopp, ehuru detta inte omfattas av ersättningsyrkandet.⁷ Sålunda må det kunna vara riktigt att, trots yrkandets formulering, uppfatta domen här så, att 5 % ränta skall utgå från livräntebeloppens förfallodagar överhuvud i tiden efter yrkandet.

Det i NJA 1943 s. 618 refererade rättsfallet må däremot anföras som exempel på ett räntebesked med en begränsning av det innehåll som ordalagen i ränteyrkandet i NJA 1934 s. 359 närmast

⁶ I det i NJA 1961 s. 572 refererade rättsfallet yrkades ränta — efter 5 % — å "förfallna" livräntebelopp fr.o.m. viss angiven dag i tiden före domen i första instans. Ränta utdömdes å de belopp, som enligt de i domen bestämda förfallodagarna förfallit till betalning före nämnda dag, från den dagen och "å därefter förfallna belopp från resp. förfallodagar." Även detta räntebesked torde i konsekvens med vad här anförts få anses omfatta förfallodagarna i tiden efter HD:s dom i målet. I övrigt är räntefrågan utan intresse enär ränta utdömts enligt den ersättningsberättigades, av den ersättningsskyldige medgivna ränteyrkande.

⁷ Jfr vidare det i NJA 1935 s. 446 refererade rättsfallet. Här tillerkändes den skadelidande en årlig livränta, som skulle börja utgå först från dag i tiden efter HD:s dom i målet. Ränta yrkades helt allmänt utan någon precisering av ränteyrkandet. Livräntan bestämdes att utbetalas i förskott för varje månad och vidare skulle 5 % ränta utgå å varje sålunda förfallet belopp från beloppets förfallodag till dess betalning skedde."

för tanken till. I NJA 1943 s. 618 utdömdes underhållsbidrag åt efterlevande, att erläggas genast för månaderna t.o.m. den, i vilken HR:ns utslag gavs, och därefter i förskott för kalendermånad. Ränta skulle betalas — efter 5 % — från stämningssdagen å då till betalning förfallna belopp samt å de därefter och ”intill dagen för K.M:s utslag förfallna underhållsbidragen” från resp. förfallodagar. Härutinnan innebar HD:s utslag fastställelse av HR:ns, dock med det tillägget att ränta skulle utgå också å månatliga underhållsbidrag förfallna till betalning ”efter dagen för HR:ns utslag intill dagen för K. M:s utslag.” Lika tydligt är inte räntebeskedet i det i NJA 1932 s. 267 refererade rättsfallet. Även här torde domen dock vara så att förstå, att ränta å där ifrågavarande underhållsbidrag skall utgå endast från förfallodagar i tiden före HD:s dom. Enligt denna skulle underhållsbidrag ”jämte ränta, gäldas för tid och enligt grunder i övrigt, som av HR:n stadgats.” HR:ns räntebesked i sin tur var det att ränta — efter 5 % — skulle betalas ”å *redan* förfallna belopp från förfallodagarna” (kurs. här).

I ett senare rättsfall, NJA 1958 s. 591, yrkades livränta åt efterlevande hustru och barn från mannens (faderns) dödsdag och framåt i tiden efter det HD dömt i målet. Å de sålunda fordrade beloppen överhuvud yrkades 5 % ränta från försörjarens dödsdag. Hur vidsträckt detta ränteyrkande än kunde vara att uppfatta, är att märka att ifråga om ränta i HovR:ns av HD accepterade domskäl icke anföres annat än detta: ”Ränta kan icke utgå för tiden före d. 18 sept. 1956, då [den ersättningsskyldige] erhöll del av skadeståndsyrkandena.” Domslutet hade det innehållet att de till årliga belopp bestämda livräntorna skulle utges med en tolfedel förskottsvis för kalendermånad och att ränta skulle betalas — efter 5 % — å förfallna livräntebelopp från resp. förfallodagar dock ej för tid före yrkandets dag.

Någon gång har den differentieringen gjorts att ränta bestämts till olika procentsatser, allteftersom de periodiskt utgående ersättningsbeloppen förfallit till betalning före och efter stämningssdagen. Så exempelvis i det i NJA 1940 s. 724 refererade rättsfallet. Där har till månatliga belopp angivna underhållsbidrag till efterlevande förklarats skola betalas, i vad de belöpte på månaderna t.o.m. HR:ns dom, genast och därefter den 1 i varje månad. I

vad underhållsbidragen belöpte på tiden t.o.m. den månad, under vilken ersättningsyrkandet framställdes vid domstol, ålades den ersättningskyldige att betala ränta med 5 % från dagen för yrkandet. Å de på tiden därefter belöpande underhållsbidragen skulle ränta erläggas efter 6 % från den 1 i varje månad. Även i det i NJA 1935 s. 392 refererade rättsfallet tillerkändes den skadelidande underhållsbidrag, att utgå från dag före yrkandet och fortsättningsvis framåt i tiden efter HD:s dom. Underhållsbidragen bestämdes att betalas i förskott för kalendermånad. Härifrån undantogs dock enligt HR:ns, härutinnan av HD ej ändrade dom de delar av underhållsbidragen som belöpte på tiden t.o.m. den månad då HR:ns dom gavs. Dessa bestämdes i stället att betalas genast. Ränta utdömdes med 5 % å förfallna underhållsbidrag från förfallodagarna till betalningsdagen. Å de belopp som skulle kommit att förfalla till betalning dels före yrkandets dag dels mellan dagen för yrkandet och dagen för HR:ns dom i målet, därest förfallodagarna genomgående bestämts till den första dagen i varje månad, kom sålunda ränta att utgå från senare dag än yrkandets resp. än sålunda tänkta förfallodagar. Att märka är dock att tiden mellan den dag, från vilken underhållsbidraget började utgå och dagen för HR:ns dom endast var tre månader. I viss mån må häremot ställas det i NJA 1935 s. 549 refererade rättsfallet. Också här tillerkändes den skadelidande livränta från dag före stämningdagen till dag i tiden efter HD:s dom. Livräntan bestämdes här att betalas kvartalsvis i efterskott. Ränta skulle betalas med 5 % å förfallna livräntebelopp från förfallodagen. Detta innebar att den skadelidande tillerkändes ränta från förfallodag i tiden före stämningdagen. Nu är emellertid att märka att livräntan, som enligt HovR:ns dom skulle utgå från tidigare dag än enligt HD:s dom, sålunda slutligen skulle betalas endast för ett kvartal före stämningdagen. Tidsskillnaden mellan denna kvartalsbetalnings förfallodag och stämningdagen var vidare knappt en månad. Även i det i NJA 1925 s. 195 refererade rättsfallet tillerkändes den ersättningsberättigade ränta — efter 5 % — ”å förfallna livräntebelopp” med förfallodagar dels före stämningdagen dels i tiden därefter. Den tid före stämningdagen under vilken livräntan skulle utgå omfattade endast fem kvartalsbetalningar till mycket obetyd-

liga belopp. Också i ett par senare fall där inte alltför lång tid förflutit mellan den dag, från vilken livräntor skulle börja utgå, och dagen för skadeståndsyrkandets delgivning har ränta utdömts — efter yrkade 5 % — från i domen bestämda förfallodagar även i vad dessa inföll före yrkandets dag. I de i NJA 1949 s. 299 och i NJA 1957 s. 118 refererade rättsfallen tillerkändes sålunda skadelidande livräntor från skadans dag och framåt i tiden efter HD:s dom. De till årliga belopp bestämda livräntorna angavs i domarna skola betalas månadsvis i förskott med en tolfedel av resp. belopp. Ränta å livräntebeloppen kom enligt HD:s dom i båda fallen att utgå enligt de i domen i första instans bestämda grunderna. Räntebeskedet i NJA 1949 s. 299 hade följande lydelse och i NJA 1957 s. 118 i det närmaste ordagrant densamma: ”jämte 5 % ränta å de belopp som icke betalats eller icke komma att betalas å resp. förfallodagar från förfallodagen tills betalning sker.”

Härefter må bland de rättsfall där livräntor utdömts från dag före stämningdagen och framåt i tiden efter HD:s dom, uppmärksammas några, där ränta utdömts å livräntebelopp, som förfallit till betalning före dom i målet men där beträffande ersättningsbeloppen i övrigt endast förfallodagar angivits. I det i NJA 1935 s. 87 refererade rättsfallet gav HR:n ett räntebesked av till synes samma omfattning som i de här förut behandlade fallen. Å livräntan, som bestämdes att betalas i förskott för kalendermånad, skulle sålunda ränta utgå ”å förfallet livräntebelopp från förfallodagen.” Även med detta generella besked torde avses förfallodagar i såväl förfluten som tillkommande tid. Anmärkningsvärt är att HR:n bestämde räntesatsen till 6 % — ehuru ränta yrkats efter endast 5 % — och icke gjorde någon differentiering med hänsyn till, huruvida förfallodagarna inträffade före eller efter stämningdagen. Härutinnan gjorde HovR:n den ändringen att räntesatsen sänktes till 5 % och ränta bestämdes att utgå å de månatliga belopp, som förfallit till betalning före stämningdagen, först från stämningdagen och å ”de livräntebelopp, som efter nämnda dag och intill dess laga kraft ägande dom i målet föreläge förfallit till betalning” från resp. förfallodagar. HD bestämde räntan att utgå efter de av HovR:n stadgade grunderna. I det i NJA 1933 s. 569 refererade rättsfallet var det fråga om skadestånd i form av under-

hållsbidrag åt efterlevande. Här yrkades 6 % ränta från förfalldagen å sålunda begärda ersättningsbelopp överhuvud. HD tillerkände den skadelidande underhållsbidrag till angivna årliga belopp. Dessa skulle enligt domen fr.o.m. den 1 i varje månad efter månaden för HD:s dom betalas "förskottsvis med 1/12 d. 1 i varje mån." Vad beträffar de underhållsbidrag, som belöpte på månaderna t.o.m. den då HD:s dom gavs, föreskrevs dels att de skulle betalas genast dels att å dem skulle betalas ränta med 5 % från de "särskilda förfallodagarna." Dessa särskilda förfallodagar var i domen bestämda så, att de årliga ersättningsbeloppen skulle betalas med 1/12 den första dagen i varje månad (med visst undantag dock för den månad, då skadan inträffade). Sålunda kom ränta att utgå också från i domen bestämda förfallodagar i tiden före stämningdagen. Det var emellertid endast ett mindre antal månatliga belopp, som förföll till betalning före stämningdagen.⁸ I viss mån motsvarande, i viss mån motsatt utgång är att notera från det i NJA 1939 s. 311 refererade rättsfallet. Här tillerkändes den skadelidande livränta från dag före stämningdagen och framåt i tiden efter HD:s dom. Livräntan skulle enligt RR:ns av överinstanserna härutinnan ej ändrade dom anses förfallen i huvudsak förskottsvis med 1/12 den första dagen i varje månad. (Talan mot domen fördes ej av de ersättningsberättigade.) I vad livräntan belöpte på månaderna t.o.m. den, under vilken RR:ns dom gavs, skulle den betalas genast med 5 % ränta från stämningdagen "samt i övrigt förskottsvis med 1/12 d. 1 i varje mån." Här kom sålunda räntan att utgå från stämningdagen även å de livräntebelopp, som förföll till betalning under tiden mellan denna dag och dagen för RR:ns dom i målet. Att märka är dock att denna

⁸ Det vill synas som om Rodhe menade att i NJA 1933 s. 569 skulle ha utdömts 5 % ränta även å de livräntebelopp, som förfölle till betalning efter domens dag. Så förefaller räntebeskedet i HD:s dom dock ej vara att förstå. Rodhe, Obligationsrätt s. 581.

Även Hörstadius behandlar detta fall. I hans framställning är det räntesatsen som tilldrar sig intresset och det framgår inte vilken omfattning Hörstadius anser, att räntebeskedet har. Hörstadius, Om bestämmande av ersättning för kroppsskada s. 56.

Angående det förhållandet, att hänsyn i och för sig må vara att taga därtill att dröjsmål med betalning, ehuru för sin uppkomst beroende av stämning, stundom får anses inträda först å dag, som infaller efter stämningdagen, se s. 31 ff. ovan.

mellantid ej omfattade mera än tre månader. Också i det i NJA 1941 s. 661 (II) refererade rättsfallet gjordes i räntehänseende en motsvarande skillnad mellan förfallodagar i tiden före och i tiden efter domen i första instans. Så som i målet förfallodagarna bestämdes för en den skadelidande tillerkänd årlig livränta kom endast en förfallodag att ligga i tiden före RR:ns dom. För ett första, knappt, kalenderkvartal, som började något före yrkandets dag, bestämdes livränta skola betalas genast med 5 % ränta från periodens första dag. I övrigt gavs beträffande betalningen intet annat besked än det att livräntan skulle gäldas "för kalenderkvartal d. 1 i kvartalets sista mån." De sålunda bestämda förfallodagarna inföll alla i tiden efter RR:ns dom.

Här har nu beaktats olika sätt för beräkning av ränta å livränta och underhållsbidrag, som tillerkänts skadelidande från dag före stämningsdag i målet och fortsättningsvis framåt i tiden efter HD:s dom. I åter andra fall av sådan periodisk ersättning för motsvarande tid har ränta ej alls tillerkänts den ersättningsberättigade. Sålunda har endast förfallodagar för de ifrågavarande ersättningsbeloppen bestämts. I det i NJA 1936 s. 367 refererade rättsfallet tillerkändes de skadelidande livränta resp. underhållsbidrag att utgå för tid, som här nämnts, därvid i HD:s dom beträffande ersättningsbeloppen överhuvud detta besked gavs: "och skola livräntan och underhållsbidragen gäldas månadsvis i förskott." Den första av dessa förfallodagar låg i tiden flera månader före stämningsdagen och flera år före HD:s dom. HovR:n hade här bestämt, att i viss mån motsvarande livränta och underhållsbidrag skulle i vad de belöpte på tiden t.o.m. månaden för HovR:ns dom betalas genast och därefter månadsvis i förskott. HR:n åter hade, i likhet med sedermera HD, bestämt att ersättningsbeloppen i allo skulle betalas i förskott för kalendermånad. Härtill kom emellertid att HR:n tillerkände de ersättningsberättigade ränta å de belopp, som sålunda vore förfallna t.o.m. dagen för HR:ns dom, "efter 5 % från förfallodagarna efter [yrkandets dag]". Ränta hade yrkats "efter 5 % å utdömda belopp från den dag, anspråken gjordes lagligen gällande". Från det i NJA 1939 s. 647 refererade rättsfallet är motsvarande utgång att notera. Överdomstolarna fann här ej skäl att göra ändring i RR:ns utslag, en-

ligt vilket en årlig livränta bestämdes att "utgå kvartalsvis i förskott". Flera av de sålunda bestämda förfallodagarna låg i tiden före stämningdagen.

I de båda rättsfallen NJA 1939 s. 41 och NJA 1940 s. 382 utdömdes livränta endast för tid, som hade sin slutdag i tiden före HD:s dom. I det sistnämnda fallet började ersättningsperioden först å dag efter stämningdagen. I det i NJA 1939 s. 41 refererade rättsfallet tillerkändes den skadelidande 5 % ränta å de månatligen förfallna livräntebeloppen från förfallodagen och detta därmed också från förfallodagar i tiden före stämningdagen.⁹ I NJA 1940 s. 382 utdömdes däremot ej alls ränta. Det rörde sig här om ett mycket obetydligt belopp, som dock i sin helhet belöpte på tid efter stämningdagen. Den ersättningsberättigade hade yrkat 5 % ränta från stämningdagen å de belopp han överhuvud fordrade i målet.

Ersättning för förlorad arbetsförtjänst i anledning av kroppsskada

Fråga om ersättning för förlorad arbetsförtjänst i anledning av kroppsskada aktualiseras i fall av såtillvida olika slag som ersättningsskyldigheten vilar på skilda skadeståndsrättsliga regler. Det vore väl tänkbart att utifrån dessa en differentiering i räntehänsesende kunde ske. I de fall, där — tidigare 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete 14 § och nu — 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring 36 § är tillämplig, syns 6 % ränta från de där bestämda betalningsdagarna motiverad. Något rättsfall, som direkt stöder en sådan tanke, har emellertid inte återfunnits. Däremot har det hänt, att 6 % ränta utdömts från slutdagen av den period, till vilken det tillsammantagna ersättningsbeloppet hänför sig. Så exempelvis i det i NJA 1928 s. 319 refererade rättsfallet, där ersättning utdömdes enligt 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete 37 §. Nu avsåg här, och så torde i fall av detta slag vara det ojämförligt vanligaste, ersättningen för den mistade arbetsförtjänsten en tidrymd, som i sin helhet inföll före stämningdagen.

⁹ Se om detta rättsfall vidare s. 107 ovan.

Det synes i allmänhet förhålla sig så, att då arbetsoförmågan är begränsad till viss tid, så förekommer ersättningsfrågan vid domstol först efter denna tids förlopp. Också i fall av bestående arbetsoförmåga har, vid tiden för domstols prövning, oftast tiden för ersättning för förlorad arbetsförtjänst såsom sådan gått till ända och för tiden framåt fråga om livränta aktualiserats. Att för fall överhuvudtaget angående ersättning för förlorad arbetsförtjänst i anledning av kroppsskada försöka få fram en allmän regel om 6 % ränta från de dagar då arbetsförtjänsten skulle ha utbetalats, om inte arbetsoförmågan inträtt, förefaller svårt de lege lata. Låt vara att man här kan tala om på förhand bestämda förfallodagar; den bestämningen finns ju i allmänhet i relationen arbetsgivare — arbetstagare. Den råder emellertid inte i relationen ersättningsskyldig — ersättningsberättigad, då ersättningsskyldigheten åvilar annan än arbetsgivaren.

Det rättsfallsmaterial som kan vara av intresse på det förevarande området är inte stort. Det förefaller så vanligt att ränta å ersättning för förlorad arbetsförtjänst yrkas med 5 % från stämningdagen, att man nästan är benägen att säga att det sker så gott som undantagslöst. Möjligen kan man av rättsfallsmaterialet våga dra den slutsatsen att, där någon gång ersättningsperiodens slutdag ligger i tiden efter stämningdagen, ränta i allmänhet utdömes först från sådan slutdag. Som exempel må här anföras rättsfallen NJA 1937 s. 277. NJA 1940 s. 673 och NJA 1940 s. 382. I det först nämnda fallet tillerkändes den ersättningsberättigade ett engångsbelopp, som närmast synes beräknat för tiden fram till dagen för HR:ns utslag. På detta belopp utdömdes 5 % ränta från nämnda dag. Också i de båda fallen från år 1940 inföll stämningdagen under ersättningsperioden. Rättsfallet NJA 1940 s. 382 har uppmärksamrats ovan med hänsyn till den ränta som beräknades för i målet utdömd ersättning för sveda och värk. Som där nämnts, belöpte ersättningen för förlorad arbetsförtjänst på två perioder, mellan vilka den ersättningsberättigade var arbetsförmögen. Den ena av dessa båda perioder inföll helt i tiden före stämningdagen, den andra däremot till ojämförligt större delen i tiden efter stämningdagen. Ränta yrkades med 5 % från stämningdagen och utdömdes med 5 % från slutdagen av den senare ersätt-

ningsperioden. I det andra rättsfallet från samma år, NJA 1940 s. 673, gjordes en differentiering mellan den ersättning, som belöpte på tid fram till stämningdagen och den ersättning, som belöpte på tiden efter stämningdagen. På det förstnämnda ersättningsbeloppet utdömdes 5 % ränta från stämningdagen, på det sistnämnda 5 % ränta från ersättningsperiodens slutdag.

Mot här antagen regelmässighet beträffande domstolarnas räntebereäkning å ersättning för förlorad arbetsförtjänst talar det i NJA 1928 s. 112 refererade rättsfallet. Det var där fråga om ersättning enligt 1916 års lag ang. ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik. Såvitt av akten i målet framgår, har ränta här yrkats utan någon som helst specificering beträffande vare sig räntesats eller räntetid. Ersättning för förlorad arbetsförtjänst utdömdes för en sammanhängande tidrymd, som började före stämningdagen och fortsatte till en dag i tiden mellan HR:ns dom och HD:s dom. Ersättningen bestämdes till visst belopp per månad. Ränta å ersättningsbeloppen tillerkändes den skadelidande på följande sätt. Å de månatliga ersättningsbelopp, som förfallit till betalning intill HR:ns utslags dag, skulle gäldas 6 % ränta från nämnda dag. Å de därefter förfallande månatliga ersättningsbeloppen skulle beräknas 6 % ränta från förfallodagen.

Sammanfattande synpunkter beträffande frågan om ränta å periodiskt utgående ersättningsbelopp

Här har i det närmast föregående uppmärksamrats rättsfall, i vilka ersättning direkt utdömts för arbetsförtjänst, som förlorats i anledning av obehörigt avskedande eller i anledning av kroppsskada. Därutöver har redogjorts för rättsfall, avseende livränta och underhållsbidrag som utgått i anledning av kroppsskada.

En grundläggande skillnad är här först att göra med hänsyn till partsförhållandet i de olika ersättningstvisterna. När det gäller ersättning för lön i anledning av obehörigt avskedande finns regelmässigt i relationen mellan parterna förfallodagar bestämda för de lönebelopp, som omfattas av ersättningskravet. Det förefaller helt konsekvent att anse denna bestämning direkt tillämplig på den "ersättning för lön", som tillerkännes arbetstagaren i anledning av

obehörigt avskedande. Där ersättningen bestämmes till beloppet av innehållna löneförmåner, synes det svårligen kunna utletas rimligt skäl, varför förmånerna inte skulle anses tillkomma arbetstägaren per de för löneförmånerna bestämda betalningsdagarna. Ett skäl, som kan tänkas anført mot en sådan ränteberäkning vore väl det att ovisshet råder, huruvida arbetsgivaren alls är betalningsskyldig, och att han därför inte borde anses vara i dröjsmål med betalningen. För att ovisshet rörande betalningsskyldigheten skall vara att tillerkänna sådan verkan, torde dock få krävas att den är mera markant, i allmänhet därutinnan att partsrelationen är mera obestämd. I den mån svensk skadeståndsrätt accepterat tanken på ränta å skadeersättning som en del av själva kompensationen, borde utdömandet av ränta från den dag arbetstägaren varit berättigad utfå lönebeloppet ifråga kunna motiveras också i enlighet därmed.¹

I vad gäller övriga, här behandlade fall av periodiskt utgående ersättningsbelopp är först att notera att man här inte annat än helt undantagsvis har att utgå från några i partsrelationen ersättningsberättigad — ersättningsskyldig bestämda förfallodagar. De fall, där ränteyrkandet verkligen varit föremål för HD:s prövning är få. Det låter sig bl.a. av det skälet inte göra att ur förefintligt rättsfallsmaterial få fram något ens liknande en regel om dröjsmålsränta å periodiskt utgående ersättningsbelopp av nu ifrågavarande slag. Av rättsfallsmaterialet framgår emellertid att uppfattningarna ifråga om skyldighet att gälda ränta å dessa ersättningsbelopp är mycket skiftande. En förhållandevis gemensam linje i dessa kunde kanske sägas vara, att ränta ofta tillerkännes den ersättningsberättigade enligt följande. Å ersättningsbelopp, som avser tiden före stämningdagen, utdömes inte ränta förrän från stämningdagen och då med 5 %. Å ersättningsbelopp, som förfaller i tiden efter det lagakraftägande dom föreligger, utdömes ränta från de resp. framtida förfallodagarna. Beträffande de belopp, som beräknas förfalla till betalning under mellantiden mellan stämningdagen och domen, bestämmes ränta att utgå från dessa förfallodagar. Vad de nu nämnda tidsavsnitten beträffar är att

¹ S. 92 ovan.

märka, att ränta stundom utdömes med 5 % stundom med 6 %. Det förekommer vidare i vad gäller de ersättningsbelopp, som avser tiden efter den lagakraftätagande domen, att förfallodagar bestämmas men ränta ej utdömes. Att så skiftande resultat ifråga om skyldigheten att betala ränta skulle vila på en och samma grundläggande uppfattning i räntefrågan förefaller knappast troligt. Möjligen vågar man draga den slutsatsen att det inte är bara regeln om dröjsmålsränta i HB 9 kap. 10 §, som tagits till utgångspunkt. Den borde knappast kunna ge så skiftande resultat. Till de mest skiftande resultat torde man däremot kunna komma, om man dömer ut ränta som en del av själva skadeersättningen: en i lag icke normerad kompensation för att den skadelidande får kapitalersättningen "för sent."

Enligt Hörstadius skulle ifråga om periodiska belopp, utgörande ersättning för kroppsskada, den utdömda räntan icke vara att betrakta blott som legal dröjsmålsränta i vanlig mening utan ha karaktären av en kompensation därutöver för att den skadelidande "ej i tid fått vad honom tillkommit." Åtminstone beträffande tider då den allmänna räntenivån låge under 6 % skulle kunna tänkas, att när 6 % ränta utdömts från förfallodagar i tiden före ersättningens fastställande, den skadelidande skulle ha avsetts att utöver mistad, genomsnittligt beräknad avkastning av medlen ifråga tillerkännas ett slags "skäligen ersättning för förseningen."² I sak förefaller det helt rimligt att vid skadeuppskattningen taga hänsyn till den ofta avsevärda tid som förflyter mellan skadans dag och ersättningens. Fråga är emellertid om det inte vore mera tillfredsställande att sådana synpunkter redovisades. En annan fråga är denna: om man anser den skadelidande berättigad till sådan gottgörelse, som Hörstadius nämner, varför är man då likväl så ofta fastlåst vid regeln om 5 % ränta från stämningdagen? Ett här berört förhållande som förefaller lika svårförklarligt, vilka synpunkter man än lägger på räntan (dröjsmålsränta eller en i själva skadeståndsberäkningen ingående ersättning) är följande. Beträffande de belopp av livränta eller underhållsbidrag, som avser tiden efter lagakraftätagande dom, förekommer det att förfallodagar bestäm-

² Hörstadius, Om bestämmande av ersättning för kroppsskada s. 55 f.

mes utan att ränta från dessa dagar tillerkännes den ersättningsberättigade. Det förekommer också att han tillerkännes 5 % eller 6 % ränta från sådana framtida förfallodagar. Även om ränteyrkandet i målet inte är annat än "5 % från stämningdagen" bör det kunna inrymma möjligheten att döma ut ränta från dessa framtida förfallodagar.

Om regressökande borgenärs rätt till dröjsmålsränta

Frågan om borgenären må anses till fullo gottgjord med dröjsmålsränta först från stämningdagen är att ställa också för de fall, där hans krav avser en regressfordran hos gäldenären, för vilken fordran såsom sådan förfallodag ej är bestämd. Det förhållandet, att gäldenären gentemot borgenären skall svara för en betalning, som temporärt fullgjorts genom borgenärens mellankomst, kunde väl i och för sig synas ägnat att motivera, att denne bleve gottgjord för vad han står ute med. Och detta är det utlagda kapitalbeloppet med ränta från utläggets dag.

Frågan om vilken ränta regressökande *borgensman* skall äga tillgodoräkna sig vid krav gentemot medborgensman synes numera enhetligt besvarad i praxis, efter att tidigare ha varit föremål för skiftande bedömanden. Något rättsfall, avseende borgensmans regresskrav gentemot huvudgäldenären har inte återfunnits. Intet synes emellertid tala emot att borgensmannens krav på dröjsmålsränta för sådant fall behandlas på samma sätt som då kravet riktas mot medborgensman. Åtminstone ett par äldre rättsfall — från 1870- och 1890-talen — är att redovisa, där 5 % ränta från stämningdagen utdömts å borgensmans fordran hos medborgensman, så nämligen i NJA 1874 s. 206 och NJA 1893 s. 567. Häremot står ett annat rättsfall, NJA 1888 s. 446, där regressökande medborgensman tillerkänts 6 % ränta från den dag, då den regressökande betalt vad hans medborgensman skall svara för gentemot honom. Sedermera synes praxis dock, som Rodhe säger, ha stabiliserat sig.¹ I senare avgöranden har sålunda utdömts 6 % ränta från utläggets dag. Så i de i NJA 1911 s. 603, NJA 1919 s. 102, NJA 1937 s. 395, NJA 1945 s. 421 och SvJT 1923 rf. s. 9 refererade rättsfallen. I rättsfallet NJA 1936 s. 1 tillerkändes regressökande borgenärs ränta — efter en räntesats om 6 % — först

¹ Rodhe, Obligationsrätt s. 582.

Jfr Ekström, Löftesmans regress II s. 254 ff., särskilt s. 259.

från den senare dag, då han *utom rätta* avfordrat sin medborgersman betalning. Också detta rättsfall torde emellertid utgöra ett belägg för att HD tillämpar en regel om 6 % ränta från utläggets dag. Förutom räntesatsen och det förhållandet att dagen för ett utomrättsligt krav togs till utgångspunkt för ränteberäkningen är här att notera, att i domen angavs, att ränta skulle utgå "på sätt [A] fordrat." Så sent som i det i NJA 1937 s. 395 refererade rättsfallet, där man i HD var enig om att döma ut 6 % från utläggets dag, ville dock hovrättsrådet Petrén ej medge ränta å utlägget annat än med 5 % från stämningdagen. (HovR:ns majoritet ogillade regresskravet överhuvud.)² I fall, där det till grund för kravet liggande skuldebrevet löpt med högre ränta än 6 % har det förekommit, att den regressökande borgersmannen yrkat att medborgersmannen skulle betala ränta å utlägget enligt skuldebrevets

² Det i NJA 1925 s. 226 refererade rättsfallet är inte avsett att anföras som belägg för det ena eller det andra antagandet angående domstolarnas ställningstagande till frågan om ränta å borgensutlägg. Det sätt, på vilket i detta fall ränta i borgensförhållande bestämts, saknar dock inte intresse som exempel på en speciell tillämpning av regeln om dröjsmålsränta å borgensutlägg från utläggets dag. Ett med borgen av två personer försett skuldebrev, löpande med 6 % ränta, hade av den ene borgersmannen pantsatts såsom säkerhet för ett hans lån till något lägre belopp, som löpte med ränta från en senare dag men med den högre räntesatsen 8 %. Hur skuldebrevet kommit i borgersmannens hand synes inte ha blivit i målet utrett. Borgersmannens långgivare yrkade sedermera att av hans medborgersman utfå lånets hela belopp jämte 6 % ränta från en dag, som låg i tiden ett par år efter de båda skuldförbindelsernas tillkomst. HD fann, att långgivaren icke hade annan rätt enligt det pantsatta skuldebrevet än den som tillkomme regressökande borgersman. Sålunda utdömde HD endast skuldebrevets halva belopp jämte ränta därå. Räntan bestämdes efter den yrkade räntesatsen 6 % men från den tidigare dag, då det med borgen försedda skuldebrevet var utfärdat. Långgivaren tillerkändes sålunda endast något mer än hälften av det yrkade kapitalbeloppet men ränta därå för längre tid tillbaka än han yrkat. Om något medgivande från svarandens sida i rante frågan synes inte ha varit tal. Sätillvida är kanske domen ägnad att förvåna som den borgersman, som pantsatt skuldebrevet för sitt lån, tydligen inte gjort något borgensutlägg. Det förefaller som om HD icke ansett styrkt, att pantsättningen skulle avse skuldebrevet såsom sådant, ehuru långgivaren gjorde gällande att han nu vore att betrakta som borgenär enligt detsamma, men likväl funnit ränta enligt skuldebrevet kunna utdömas alltifrån dagen för dess utställande. Sålunda skulle pantsättningen inte ha omfattat fordringen enligt skuldebrevet utan endast pantsättarens å skuldebrevet grundade regressrätt gentemot medborgersmannen. Möjligen har med hänsyn till de mycket speciella förhållandena i målet regressrätten ansetts få hänföras till dagen för skuldebrevets utställande och ränta å regresskravet därför ansetts böra beräknas från denna dag.

räntesats. Så i de nyss nämnda rättsfallen NJA 1919 s. 102, NJA 1945 s. 421 och SvJT 1923 rf. s. 9. I samtliga dessa fall har dock, som nämnts, utdömts ränta med endast 6 %³ Rodhe omnämner inte särskilt det nu nämnda förhållandet, att domstolarna underkänt krav på högre ränta än 6 % å borgensmans utlägg fastän den av borgensåtagandet omfattade skulden löpt med högre ränta. Där emot säger Rodhe ”att en för huvudförbindelsen avtalad ränta skall lända till efterrättelse i den mån den *understiger* 6 %.” (Kurs. här.) Nu åtskiljer Rodhe inte de rättsfall han anför som belägg för detta uttalande från dem, som gäller accepterandet av 6 % ränta från utlæggets dag i stället för 5 % från stämningdagen. Det är därför inte alldeles klart, vilket stöd Rodhe anser sig ha för antagandet, att den för huvudförbindelsen avtalade räntesatsen skall tillämpas på regresskravet, om den är lägre än 6 %.⁴ Det förefaller dock antagligt att Rodhe anser sig finna detta stöd i rättsfallet NJA 1906 s. 564, eftersom det rättsfallet inte direkt hör hemma bland beläggen för utdömmande av 6 % ränta från utlæggets dag i stället för 5 % från stämningdagen. I detta fall tillerkändes regressökande borgensman nu inte heller mera än 5 ½ % ränta. Sålunda var väl här fråga om huruvida regressökanden skulle ha annan ränta än 5 % från stämningdagen, som underrätten endast dömde ut denna ränta. Nu yrkades emellertid ej högre ränta än efter den räntesats om 5 ½ %, som den infriade skulden löpte med. Till stöd för detta yrkande åberopade regressökanden 1877 års KF om nya utsökningslagens införande 10 § 8 mom.: hon hade vid skuldens infriande betalt 5 ½ % ränta och enligt det nämnda lagrummet hade hon sedan ”lika rätt mot öfriga borgesmän.” HD förklarade henne också berättigad till ränta efter den i kontraktet stadgade grund eller 5 ½ %. Nu skall det villigt er-

³ I rättsfallet NJA 1945 s. 421 var räntespörsmålet inte aktuellt i de lägre instansernas domar, eftersom regresskravet bifölls först i HD. I HovR:n ville emellertid hovrättsrådet Hörstadius bifalla kravet. Hörstadius har i sitt författarskap uppmärksammat vissa spörsmål angående dröjsmålsränta. Av detta skäl och då räntespörsmålet anmärkts i rättsfallsrubriken i NJA må här anföras, att Hörstadius ville beräkna ränta med 6 ½ procent å ett i målet ifrågavarande borgensutlägg, till grund för vilket låg ett skuldebrev med denna räntesats.

⁴ Rodhe, Obligationsrätt s. 582 med not 51.

kännas, att dessa domens ordalag tyder på att den regressökande ansetts ha rätt till ränta efter huvudförbindelsens räntesats. Här må också anföras att i rättsfallet NJA 1896 A 131 HD förklarade den regressökandes medborgensmän betalningsskyldiga ”jämligt 10 § 8 mom. i K.F. om nya utsökningslagens införande m.m. 10/8 77” för det i målet ifrågavarande borgensutlägget och 6 % ränta därå från utlæggets dag. 6 % ränta var förskriven i det skuldebrev, å vilket parterna tecknat borgen. Förutom det här nämnda rättsfallet NJA 1906 s. 564 finns ännu ett av Rodhe åberopat rättsfall, där det dömts ut ränta å borgensutlägg efter en i det av borgensåtagandet omfattade skuldebrevet stipulerad, lägre räntesats än 6 %, nämligen notisfallet NJA 1894 A 385. Skuldebrevets räntesats var också här 5 1/2 % och HD förklarade den regressökande berättigad till 5 1/2 % ränta från utlæggets dag. Att särskilt observera är emellertid att i detta fall liksom i 1906 års rättsfall ränta yrkades efter en räntesats om 5 1/2 %. Med hänsyn härtill är det svårt att förstå hur Rodhe med stöd endast av dessa två rättsfall anser sig kunna draga den slutsatsen, att huvudförbindelsens räntesats skulle gälla för utlägget upp till 6 % men inte därutöver. Om huvudförbindelsens räntesats skulle vara den bestämmande, vad finns det då överhuvud för skäl att maximera den till 6 %? Även om orden ”lika rätt” i den sedermera upphävida bestämmelsen i KF om nya utsökningslagens införande 10 § 8 mom. verkligen varit så att förstå, att utlägget skulle löpa med samma ränta som huvudförbindelsen, så leder detta dock inte till den maximering till 6 %, som domstolarna enligt det ovanstående tycks ha gjort till regel. I motiven till bestämmelsen i Skuldebrevslagen 2 § om regressrätt beröres inte spørgsmålet om ränta å utlägget. Hade lagberedningen varit av den uppfattningen, att den av Skuldebrevslagen sedermera ersatta, nu nämnda bestämmelsen i KF om nya utsökningslagens införande vore bestämmande för räntan å borgensmans utlägg, hade det förevarande spørgsmålet med säkerhet berörts i motiven till Skuldebrevslagen. Av förefintligt rättsfalls-material och här i övrigt anförda uttalanden synes sålunda knappast få dragas den slutsatsen, att huvudförbindelsens räntesats, men detta endast upp till 6 %, skulle vara bestämmande för räntan å borgensmans utlägg. Fastmera synes det här anförda tala

för att frågan om rätt till ränta å utlägg enligt borgensåtagande har betraktats som en fråga om dröjsmålsränta i fall där ränteutfästelse inte finns. Innan frågan härom föres vidare, är att beakta också hur ränta beräknats vid regresskrav på annan grund än ett borgensåtagande.

Här skall förutsäckas att man i rättspraxis beträffande ränta å annat regresskrav än det som avser borgensmans utlägg, inte stannat för den 6 %-regel, om vilken man uppenbarligen kan tala för borgensfallens del. Inte minst är här av intresse att 6 % ränta från utläggets dag inte ens dömts ut i fall, där det varit fråga om utlägg å annans låneskuld, gjort av person, som icke åtagit sig borgen för denna. I rättsfallet NJA 1937 s. 186 yrkade den regresssökande sålunda ersättning för inlösen av ett skuldebrev, vilket såsom sådant löpte med 6 % ränta. Tillika yrkades ränta å utlægget med 6 % från tidigare dag än stämningdagen. Att denna dag låg senare i tiden än dagen för utlægget saknar i förevarande sammanhang betydelse. HD fastställde HovR :ns domslut innefattande förpliktande att återgälda utlægget jämte "ränta, som dock icke lagligen kunde beräknas annorledes än efter 5 % från stämningdagen."

Vidare har 6 % ränta från utläggets dag yrkats i fall av regressfordran, avseende annan regressgrund än återbetalning för annans räkning av penninglån. Här är först att redovisa ett äldre rättsfall, i vilket ränta å återfordrat utlägg utdömts endast med 5 % från stämningdagen, en beräkningsgrund, som återkommer i senare fall av i princip motsvarande slag som här är ifråga. I det i NJA 1881 s. 454 refererade rättsfallet var sålunda fråga om ersättning för utbetalda kostnader för förbättringsarbete på utarrenderad fastighet. Innehavare av livstids rätt till fastigheten hade i sin tur arrenderat ut denna till annan. Sedan den först nämnda rättsinnehavaren avlidit, ålades hennes dödsbo att bekosta vissa förbättringsarbeten på fastigheten. Dödsboet yrkade i målet ersättning för sina utlägg av arrendatorn såsom enligt arrendekontraktet slutligen betalningsskyldig för dessa. HD tillerkände dödsboet 5 % ränta från stämningdagen å utdömda belopp. HovR :n medgav 6 % ränta på vad dödsboet utbetalt eller komme att betala ut "ifrån de dagar, sterbhusdelegarne visade, att sådan utbe-

talning skett.”

Att redovisa finns, som nämnts, också nyare fall av hithörande art, där den regressökande begärt ränta å sitt utlägg från betalningsdagen. I det i NJA 1946 s. 734 (I) refererade rättsfallet yrkade ett försäkringsbolag att Kronan skulle ersätta ett belopp, som bolaget jämlikt försäkringsavtal utgivit för brandskada och att därå gälda ränta efter 5 % från den dag, då bolaget utbetalt beloppet. Här utdömdes 5 % ränta från betalningsdagen. Att märka är emellertid att RR :ns av överinstanserna härutinnan ej ändrade dom innehåller följande uttalande beträffande den bolaget sålunda tillerkända räntan: ”jämte ränta därå, på sätt bolaget utan erinran från kronans sida yrkat”. I rättsfallet NJA 1946 s. 734 (II) fördes en motsvarande talan mot Kronan. Här medgav Kronan emellertid ränta endast från stämningdagen. I HR :ns av överinstanserna (efter fullföljd av Kronan) härutinnan ej ändrade utslag säges här: ”Bolagens anspråk på ränta kan icke i vidare mån bifallas än att kronan förpliktas att å de utdömda beloppen betala ränta efter 5 % från stämningdagen.” Även i rättsfallet NJA 1928 A 240 yrkade försäkringsbolag att av Kronan utfå utgivet ersättningsbelopp med ränta därå från den dag bolaget betalt ut beloppet, och i detta fall efter en räntesats om 6 %. Här utdömdes i alla instanser blott 5 % ränta från stämningdagen. Att märka är dock att försäkringsbolaget fullföljde talan beträffande ränta endast hos HovR:n.

Slutligen är här att uppmärksamma ett par rättsfall, där regressökanden tillerkänts 6 % ränta å sitt utlägg från tidigare dag än stämningdagen. Det i NJA 1944 s. 90 refererade rättsfallet återfinnes visserligen inte såsom regressfall i registret till NJA men Kronan har bestämt sin talan i målet såsom avseende ”regressanspråk enligt allmänna förfogandelagen.” Enligt Allmän förfogandelag den 22 juni 1939 — i dess lydelse vid tiden för det i målet ifrågavarande ianspråktagandet — 20 § skulle ersättning ”så snart den blivit till beloppet bestämd, gäldas kontant”. Enligt lagrummets andra stycke hade Kronan att gälda ersättningen, därest den, för vilkens räkning förfogandet skett, ej fullgjorde sin skyldighet att betala densamma. Sedan i det förevarande fallet den ersättningskyldige vägrat att utge fastställt ersättningsbelopp, betalade

Kronan detta och sökte det sedan åter av den ersättningsskyldige. Det av Kronan utlagda beloppet utdömdes med 6 % ränta från den dag detsamma av statskontoret utanordnats till den ersättningsberättigade.⁵ I ett särskilt mål, redovisat i samband med det i NJA 1966 s. 331 refererade rättsfallet framställde försäkringsgivare regressanspråk gentemot skadeståndsskyldig. Anspråket avsåg dels av försäkringsgivaren utbetalda engångsbelopp dels livränta som försäkringsgivaren erlagt resp. hade att erlagga under tid framåt. Å försäkringsgivaren i domen tillerkänd ersättning för utlagda engångsbelopp bestämdes ränta skola utgå med 5 % från stämningdagen. Vad den i målet ifrågavarande livräntan beträffade förpliktigades den skadeståndsskyldige erlagga ränta till den regressökande försäkringsgivaren enligt följande. I vad livräntan var förfallen, kvartalsvis i efterskott, under tiden fram t.o.m. stämningdagen skulle ränta betalas med 5 % från stämningdagen och "å övriga belopp från resp. förfallodag." I huvudsak motsvarande utgång är att notera från de i NJA 1935 s. 700 och NJA 1956 s. 762 refererade rättsfallen. I det i NJA 1949 s. 231 refererade fallet förde ett försäkringsbolag regresstalan mot Järnvägsstyrelsen och yrkade 6 % ränta från den dag då bolaget första gången — utom rätta — framställt sitt krav. Här utdömdes ränta i enlighet med yrkandet. Av handlingarna i målet framgår att Järnvägsstyrelsen inte haft något att erinra mot ränteyrkandet i och för sig. Överensstämmelse föreligger emellertid här med en speciell räntebestämmelse, nämligen 88 § i dåvarande Järnvägstrafikstadga den 12 juni 1925, enligt vilken ränta skall utgå med 6 % från den dag, då ersättningsanspråket först framställdes.⁶

Det torde utan vidare stå klart att förefintligt rättsfallsmaterial inte motiverar, att mera bestämda slutsatser drages ifråga om domstolarnas ränteberäkning vid regresskrav. Än mindre låter det sig göra att med säkerhet ange vilka synpunkter på detta räntespörsmål, som kan ha varit avgörande för domstolarna. Det må dock kunna konstateras, att en viss gruppering av de förefintliga rätts-

⁵ Jfr Allmän förfogandelag den 26 maj 1954, 24 §, jfrd med 11 §.

⁶ Motsvarande räntebestämmelse återfinnes ej i Järnvägstrafikstadga den 13 maj 1966, genom vilken 1925 års järnvägstrafikstadga upphävts.

fallen synes motiverad utifrån den till grund för regresskravet liggande betalningsskyldighetens beskaffenhet. Sålunda har man, som ovan sagts, kunnat antaga en regel om 6 % ränta från den dag, den regressökande gjort sitt utlägg i de fall, där regresskravet avser borgensmans betalning för sin medborgensman — och förmodligen också för fall, där borgensmannens regresskrav riktar sig mot huvudgäldenären. Däremot har denna regel troligen inte ansetts skola omfatta fall, där kravet avser ersättning för infriande av annans låneskuld utan att detta skett enligt borgensåtagande eller däremot svarande utfästelse. Vidare synes det kunna vara av intresse att mot varandra ställa, å ena sidan, de fall, som avsett regresskrav för fullgjord betalning enligt Allmänna förfogandelagen och för ersättning enligt Järnvägstrafikstadgan, samt, å andra sidan, de fall, som avser försäkringsgivares regresskrav gentemot en i förhållande till honom för skadan ansvarig. Sålunda har i de förra fallen ränta utdömts med 6 % från tidigare dag än stämningdagen men i de senare endast med 5 % från stämningdagen.

Utifrån denna gruppering skulle man möjligen våga göra följande antagande beträffande motiveringen för tillämpning av sexprocentsregeln i HB 9 kap. 10 § i vissa fall av regresskrav och lagrummets femprocentsregel i andra. I de fall, som avser borgensmans betalning skulle man kunna se saken så, att den regressvis betalningsskyldige på grund av sitt borgensåtagande haft samma skyldighet att betala å den dag, då den regressökande medborgensmannen gjort utlägget, som denne då hade. Det till grund för regressfordringen liggande kravet kunde med samma rätt ha riktats mot medborgensmannen som mot den regressökande. Det motsvarande torde vara att säga om borgensmans krav gentemot huvudgäldenären på grund av utlägg enligt borgensåtagande. Ett sådant antagande vinner ytterligare stöd av det i NJA 1935 s. 377 refererade rättsfallet, där det var fråga om regresskrav mot dels medborgensmän dels underborgensmän. Medborgensmännen förpliktades ersätta å dem belöpande utlägg med 6 % ränta från utläggets dag. Å det borgensutlägg, som underborgensmännen förpliktades ersätta, utdömdes däremot endast 5 % ränta från stämningdagen. Det krav på betalning, som regressökanden nödgats infria i förhållande till borgenären, hade av borgenären kunnat riktas

mot regressökandens medborgensmän. Underborgensmännen var däremot betalningsskyldiga endast i andra hand.

Vad däremot beträffar krav sådana som enligt allmänna förfogandelagen och dåvarande 1925 års järnvägstrafikstadga är ett förhållande, motsvarande det nu nämnda, att hänföra till i lag givna bestämmelser om förfallodag resp. särskilt bestämd utgångspunkt för ränteberäkningen för den med bestämmelsen närmast avsedda betalningsskyldigheten. Här skulle sålunda den regressökande genom sin betalning få anses träda i huvudborgenärens ställe, varvid direkt å relationen mellan huvudborgenären och den nu regressvis betalningsskyldige tillämpliga bestämmelser ifråga om förfallodag resp. annan utgångspunkt för ränteberäkning skulle vara att tillämpa i relationen mellan den regressökande och hans gäldenär. Den sistnämnde har här enligt lag skyldighet att betala å bestämd dag resp. att gälda ränta från den första dag, då krav överhuvud riktades mot honom. Det är betalningsskyldigheten enligt dessa resp. bestämmelser huvudgäldenären nu skall fullgöra. Därför är det helt följdriktigt, att den i sådana fall slutligen betalningsskyldige erlägger samma ränta till regressökanden, som han skulle fått göra till huvudborgenären om det inte varit fråga om mellankommande betalning. Att de olika bestämmelserna i Allmänna förfogandelagen och i 1925 års järnvägstrafikstadga reellt sett leder till att regressökanden enligt den förra författningen får ränta från utläggets dag men enligt den senare får göra ett räntefritt utlägg för tiden mellan den dag, då han betalade till den ersättningsberättigade, och den dag, då han kräver utlägget ersatt, ändrar ingenting i det nu principiellt gjorda antagandet.

I fall av försäkringsgivares regresskrav mot den, som är slutligen — eller i varje fall gentemot försäkringsgivaren — ersättningsskyldig för av försäkringsgivaren betald skada finns, åtminstone i allmänhet, inte ett åtagande eller en lagregel av intresse för ränteberäkningen. Väl är försäkringsgivaren enligt Försäkringsavtalslagen 24 § — om ej annan tid utsatts — skyldig att utge ersättning en månad efter meddelande om försäkringsfallet resp. fjorton dagar efter det viss utredning förebragts. Denna tidsbestämmelse gäller dock endast i relationen försäkringsgivare — försäkringshavare och är överhuvud inte relevant i relationen mellan försäkringsha-

varen och den gentemot vilken regresskravet nu riktas. När försäkringsgivaren genom sin betalning träder in i försäkringshavarens rätt mot den slutligen betalningsskyldige är det fråga om en rätt till betalning, beträffande vilken det inte finns åtagande eller lagregel, som motiverar ränta annat än med 5 % från stämningssdagen.⁷ Detta antagande synes vinna ytterligare stöd av det sätt, på vilket ränta bestämdes i de ovan angivna rättsfallen NJA 1935 s. 700, NJA 1956 s. 762 och det under NJA 1966 s. 331 redovisade rättsfallet. Å de belopp, som förfallit till betalning under tiden t.o.m. stämningssdagen i regressmålet, utdömdes 5 % ränta från den dagen, medan å de på bestämda dagar i tiden därefter utgående livräntebeloppen ränta tillerkändes den regressökande från resp. förfallodagar. Här torde saken, i enlighet med vad nyss sagts, vara att se så att den regressvis betalningsskyldige i och med betalningsåläggandet i domen ansågs böra likställas med försäkringsgivaren i dennas skyldighet att betala en å bestämda dagar till betalning förfallen livränta.⁸

Sammanfattningsvis skulle man sålunda kunna säga, att praxis lämnar ett visst stöd för antagandet att 6 % ränta från utläggets dag — eller annan dag i tiden före stämningssdagen — utdömes där den regressvis betalningsskyldige på grund av åtagande eller lag varit lika med regressökanden betalningsskyldig vid denna tidigare tidpunkt, medan i brist på sådan — eller därmed jämförlig — bestämmelse den regressökande endast får 5 % ränta från stämningssdagen å sitt utlägg.

⁷ Ang. det förhållandet att försäkringsgivaren härleder sin rätt gentemot den slutligen ersättningsskyldige ur försäkringshavarens rätt gentemot denne se motiven till Försäkringsavtalslagen 25 § andra stycket. NJA II 1926 s. 953 f.

⁸ Jfr det i NJA 1963 s. 119 refererade rättsfallet. Här yrkades överhuvudtaget ej ränta å de regressvis fordrade livräntebelopp, som av den i första hand betalningsskyldige skulle erläggas i förskott den 11 i varje månad. För förfluten tid bestämdes i domen dessa skola av den regressvis ersättningsskyldige betalas genast "och i övrigt med en tolfedel förskottvis d. 11 i varje mån."

Rättsfallsregister

I den vänstra spalten anges rättsfallets plats i resp. rättsfallssamling, i den högra den sida eller de sidor i detta arbete, där rättsfallet är omnämnt.

NJA	s. 231 s. 44, 45	s. 485 s. 83
1874 s. 206 s. 125	1908 s. 265 s. 103,	s. 585 s. 57
1875 s. 69 s. 57, 63	106	1927 s. 582 s. 109
1876 s. 90 s. 62, 63	A 92 s. 75, 78,	1928 s. 112 s. 121
1877 s. 51 s. 40	79	s. 319 s. 119
s. 190 s. 74, 77	1909 s. 345 s. 102	s. 188 s. 102
s. 465 s. 76, 80	1910 s. 277 s. 102	A 240 s. 130
1879 s. 487 s. 105,	1911 s. 603 s. 125	1929 s. 425 s. 57
106	1912 s. 191 s. 108	1930 s. 355 s. 59, 65
1880 s. 354 s. 62, 63	1913 s. 76 s. 47	s. 363 s. 51
1881 s. 454 s. 129	s. 322 s. 102	1931 s. 165 s. 38
A 165 s. 74, 77,	s. 590 s. 42, 43	s. 208 (I) s. 35
78	1914 s. 3 s. 96	s. 313 s. 60, 64
1886 s. 95 s. 83	1915 s. 70 s. 48	s. 672 s. 33
s. 103 s. 66, 67	s. 558 s. 40, 43	1932 s. 267 s. 114
1888 s. 446 s. 125	s. 623 s. 51	s. 472 s. 111
1892 s. 553 s. 40	1916 s. 314 s. 104,	1933 s. 272 s. 102
1893 s. 510 s. 38	106	s. 282 s. 48
s. 567 s. 125	A 596 s. 45	s. 480 s. 108
1894 A 385 s. 128	1918 s. 624 s. 84	s. 569 s. 111,
1895 s. 124 s. 59, 64	1919 s. 17 s. 58, 64	116,
s. 499 s. 66, 67,	s. 96 s. 41, 49	117
68	s. 102 s. 125,	1934 s. 103 s. 82, 84
s. 587 s. 47	127	s. 359 s. 112,
1896 A 131 s. 128	1922 s. 309 s. 51	113
1898 s. 250 s. 37, 75	s. 491 s. 82, 83	s. 424 s. 31
1899 s. 178 s. 102	s. 566 s. 99, 108	s. 671 s. 102,
s. 282 s. 96	110,	103
1900 s. 166 s. 47	111	A 36 s. 108
s. 309 s. 75, 78,	s. 599 s. 75, 78,	B 403 s. 35
79	79	1935 s. 87 s. 11, 116
1902 s. 348 s. 43	1923 s. 183 s. 44	s. 377 s. 132
1904 s. 110 s. 82, 83,	s. 494 s. 102,	s. 381 s. 102
84	105	s. 392 s. 115
A 170 s. 74, 77	1924 s. 128 s. 104,	s. 446 s. 113
78	106	s. 489 s. 39
1906 s. 332 s. 76, 80	s. 477 s. 40, 95,	s. 507 s. 57, 66
s. 429 s. 63	100	s. 549 s. 115
s. 564 s. 127,	1925 s. 103 s. 108	s. 580 s. 45
128	s. 195 s. 115	s. 656 s. 57
1907 s. 114 s. 62, 63	s. 226 s. 126	

- s. 700 s. 31, 32,
131,
134
- 1936 s. 1 s. 125
s. 259 s. 109
s. 280 (I) s. 111
s. 367 s. 118
s. 385 s. 94, 100
s. 439 s. 52
s. 608 s. 109
- 1937 s. 186 s. 129
s. 277 s. 120
s. 395 s. 125,
126
s. 495 s. 102
s. 603 s. 59, 60,
64
s. 608 s. 34
s. 619 s. 97
- 1938 s. 295 s. 110
s. 412 s. 52
- 1939 s. 30 s. 34, 54
s. 41 s. 107,
119
s. 209 s. 57, 65,
66
s. 311 s. 111,
117
s. 360 s. 95, 99
s. 374 s. 94, 100
s. 478 s. 108
s. 575 s. 48
s. 640 s. 48
s. 645 s. 31, 32
s. 647 s. 118
s. 652 s. 58, 65,
66
- 1940 s. 21 s. 39, 53
s. 310 s. 32
s. 336 s. 95, 99
s. 382 s. 98, 119,
120
s. 556 s. 60, 65
s. 673 s. 37, 120,
121
- s. 724 s. 114
- 1941 s. 337 s. 35
s. 385 (I) s. 38
s. 385 (II) s. 38
s. 385 (III) s. 38
s. 661 (II) s. 111,
118
- 1942 s. 101 s. 58, 64
s. 395 s. 47
- 1943 s. 593 s. 102,
105
s. 618 s. 111,
113,
114
s. 736 s. 56, 61
- 1944 s. 90 s. 130
s. 111 s. 93
s. 220 s. 56
s. 577 s. 42
s. 653 s. 57, 65,
66
- 1945 s. 210 s. 97
s. 421 s. 125,
127
- 1946 s. 554 s. 36
s. 700 s. 39, 102
s. 734 (I) s. 130
s. 734 (II) s. 130
- 1947 s. 1 s. 35
s. 143 s. 77, 80
s. 480 s. 51
s. 586 s. 110
s. 612 s. 77, 80
s. 680 s. 35
- 1948 s. 138 s. 51
s. 244 s. 67
- 1949 s. 225 s. 51
s. 231 s. 131
s. 299 s. 116
s. 750 s. 76, 78,
79
s. 765 s. 48
- 1951 s. 297 s. 58
s. 365 s. 31
s. 694 s. 39
- 1952 s. 47 s. 58
s. 547 s. 33
- 1954 s. 573 s. 39
- 1955 s. 75 s. 75, 78,
79
s. 310 s. 58
- 1956 s. 78 s. 112
s. 762 s. 131,
134
- 1957 s. 118 s. 116
s. 717 (I) s. 81
s. 717 (II) s. 81, 82
- 1958 s. 591 s. 31, 114
s. 720 s. 98
- 1959 s. 393 s. 97
- 1960 s. 145 s. 86
- 1961 s. 572 s. 113
- 1962 s. 574 s. 86
- 1963 s. 34 s. 96
s. 105 s. 105
s. 119 s. 134
- 1964 s. 375 s. 60, 61,
65
- 1965 s. 124 s. 31
- 1966 s. 331 s. 131,
134
- SvJT
- 1917 s. 116 s. 47
- 1919 rf. s. 7 s. 39
- 1920 rf. s. 16 nr 9
s. 41
- 1923 rf. s. 9 s. 125,
127
rf. s. 41 s. 39
- 1933 rf. s. 55 s. 57
rf. s. 66 s. 75, 76,
78
- 1935 rf. s. 51 s. 11
- 1938 rf. s. 6 s. 42, 43
- 1942 rf. s. 53 s. 53
- 1943 rf. s. 81 s. 40, 65
- ADD 1948 nr 21 s. 103
1964 nr 13 s. 25

Litteraturförteckning

- Alexanderson, N.*, Om särskild talan om ränta, sedan huvudfordringen utdömts. I: Festskrift för Granfelt. Hfors 1934. S. 42—56.
Cit.: Alexanderson, Om särskild talan om ränta, sedan huvudfordringen utdömts.
- Almén, T.* — *Eklund, R.*, Om köp och byte av lös egendom. Sthm 1960.
- Arnholm, C. J.*, Privatrekt III. Almindelig obligasjonsrett. Oslo 1966.
Cit.: Arnholm, Privatrekt III.
- Ask, J.*, Om kreditaftal enligt svensk civilrätt. Lund 1882.
- Aubert, L. M. B.* — *Hallager, Fr.*, Den norske Obligationsrets almindelige Del. Christiania 1896.
Cit.: Hallager — Aubert, Den norske Obligationsrets almindelige Del.
- Augdahl, P.*, Den norske obligasjonsretts almindelige del. Oslo 1958.
Cit.: Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1958.
- Augdahl, P.*, Den norske obligasjonsretts almindelige del. Oslo 1963.
Cit.: Augdahl, Den norske obligasjonsrett 1963.
- Balis, G.*, Des dommages et intérêts dus à raison du retard dans l'exécution d'une obligation ayant pour objet une somme d'argent. I: Revue critique de législation et de jurisprudence. 1934. S. 97—104.
Cit.: Balis, Des dommages et intérêts.
- Beckman, N.*, Rättspraxis om mäklarprovision. I: SvJT 1943 s. 119—129.
Cit.: Beckman, Rättspraxis om mäklarprovision.
- Bergström, S.*, Kollektivavtalslagen. Uppsala 1948.
- Bramsö, S.*, Om avtals återgång. En studie över innehållet i återgångspåföljden. Lund 1950.
Cit.: Bramsö, Om avtals återgång.
- Brækhus, S.*, Meglerens rettslige stilling. Oslo 1946.
- Carbonnier, J.*, Droit civil II. Les biens et les obligations. Paris 1964.
Cit.: Carbonnier, Droit civil II.
- Dalloz. Petits Codes Dalloz.* Code Civil. Paris 1966—1967.
Cit.: Dalloz.
- Eklund, R.* — *Hemberg, W.*, Lagen om försäkringsavtal. Sthm 1957.
- Ekström, F. W.*, Löftesmans regress till gäldenären och medlöftesmännen. II. Hfors 1907.
Cit.: Ekström, Löftesmans regress II.
- Ekström, F. W.*, Privaträttens allmänna läror. Utgiven av Einar Cavinus. Hfors 1924.
- Evaldsen, A. C.*, Skyldnerens Mora, behandlet efter Sagens Natur og dansk Ret. Khvn 1870.
Cit.: Evaldsen, Skyldnerens Mora.
- Frost, J. L.*, Ejendomsmæglerens og ejendomshandlerens retlige stilling. Særligt med hensyn til krav på salær. Khvn 1964.

- Förslag till allmän civillag med Motiver. Sthm 1826.*
- Godenhielm, B.,* Bör stadgandena om moraränta reformeras? I: FJFT 1967 s. 1—10.
- Grottenfelt, J.,* Kommentar till strafflagen. Allmänna delen. Hfors 1913.
- Grundtvig, L. A.,* Om Reklamation i Formueretsforhold. Khvn 1903.
- Grönfors, K.,* Ogiltighetspåföljden enligt jordförvärvslagen. I: SvJT 1955 s. 449—468.
- Cit.: Grönfors, Ogiltighetspåföljden enligt jordförvärvslagen.
- Guhl, Th.,* Das schweizerische Obligationenrecht. Zürich 1944.
- Cit.: Guhl, Obligationenrecht.
- Hellner, J.,* Beräkning och begränsning av skadestånd vid köp. I: TfR 1966 s. 290 ff.
- Hellner, J.,* Köprätt. Sthm 1967.
- Hörstadius, E.,* Om bestämmande av ersättning för kroppsskada enligt svensk rätt. I: SvJT 1935 s. 11—56.
- Cit.: Hörstadius, Om bestämmande av ersättning för kroppsskada.
- Jørgensen, S.,* Erstatning for personskade og tab af forsørger. Khvn 1963.
- Karlgrén, Hj.,* Skadeståndsrätt. Sthm 1968.
- Karnovs lovsamling II.* Khvn 1961.
- Lassen, Jul.,* Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. Khvn 1917—1920.
- Cit.: Lassen, Haandbog i Obligationsretten.
- Lüthy, P.,* Die gesetzlichen und vertraglichen Zinse des Schweiz. O. R. Bern 1909.
- Marks von Württemberg, E. — Sterzel, F.,* Lagen om skuldebrev jämte dithörande författningar. Sthm 1953.
- Cit.: Württemberg — Sterzel, Lagen om skuldebrev.
- Nial, H.,* Om förvärv i strid mot legala förbud. I: TfR 1936 s. 1—77.
- Cit. Nial, Om förvärv i strid mot legala förbud.
- Ottiker, M.,* Die Zinsen im schweizerischen Privatrecht. Zürich 1927.
- Palandt, O.,* Bürgerliches Gesetzbuch. München und Berlin 1967.
- Cit.: Palandt.
- Palmgren, G.,* Om påföljderna av säljares mora. Hfors 1936.
- Planck's* Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch II: 1. Berlin 1914.
- Cit.: Planck.
- Planiol, M.,* Traité élémentaire de droit civil. Refondu et complété par Georges Ripert et Jean Boulanger. II. Paris 1952.
- Cit.: Planiol, Traité élémentaire de droit civil.
- Rodhe, K.,* Om begreppet hävning av avtal. I: Festskrift för Ussing. Khvn 1951. S. 458—467.
- Cit.: Rodhe, Om begreppet hävning av avtal.
- Rodhe, K.,* Obligationsrätt. Lund 1956.
- Rodhe, K.,* Svensk rättspraxis. Förmögenhetsrätt: Förpliktelsers uppkomst och obligationsrätt 1950—1959. I: SvJT 1961 s. 245—295.
- Cit.: Rodhe, Svensk rättspraxis 1961.
- Rodhe, K.,* Svensk rättspraxis. Förmögenhetsrätt: Förpliktelsers uppkomst och obligationsrätt 1960—1965. I: SvJT 1968 s. 177—225.
- Cit.: Rodhe, Svensk rättspraxis 1968.

- Romberg, C. — Thulin, G.*, Fiskelag och vattengräns. Sthm 1955
- Rosén, J.*, Ett par spörsmål vid den legala ränteberäkningen. I: SvJT 1919 s. 213—214.
- Schmidt, F.*, Tjänsteavtalet. Lund 1959.
Cit.: Schmidt, Tjänsteavtalet.
- Schmidt, F.*, Tjänsteavtalet. Lund 1968.
Cit.: Schmidt, Tjänsteavtalet 1968.
- Sigeman, T.*, Lönefordran. Studier över löneskydd och kvittningsregler. Sthm 1967.
Cit.: Sigeman, Lönefordran.
- Sjögren, W.*, Förarbetena till Sveriges Rikes Lag 1686—1736. Uppsala 1903.
- Stang, F.*, Handelskoutumer. I: Tfr 1908 s. 249—344.
Cit.: Stang, Handelskoutumer.
- Stang, F.*, Erstatningsansvar. Oslo 1927.
- Söderlund, E.*, Ytterligare om tidpunkten för talans väckande. I: TSA 1951 s. 265—270.
Cit.: Söderlund, Ytterligare om tidpunkten för talans väckande.
- Tablåkommitténs Förslag till Tableau.*— som omfattar Handels-Balken. Sthm 1838.
Cit.: Tablåkommitténs Förslag till Tableau.
- Udkast til Lov om Gældsbreve med tilhørende Bemærkninger.* Khvn 1935.
Cit.: Udkast til Lov om Gældsbreve.
- Udkast til Lov om Køb med tilhørende Bemærkninger.* Khvn 1904.
Cit.: Udkast til Lov om Køb.
- Ussing, H.*, Obligationsretten Almindelig Del. Khvn 1961.
Cit.: Ussing, Obligationsret.
- Ussing, H.*, — *Dybdal, C. C.*, Gældsbrevslovene. Kommentar til Gældsbrevsloven, Mortifikationsloven m. m. Khvn 1940.
Cit. Ussing — Dybdal, Gældsbrevslovene.
- Ussing, H.*, — *Vinding Kruse, A.*, Køb. Khvn 1967.
- Vahlén, L.*, Formkravet vid fastighetsköp. Särskilt dess inverkan på regler om förutsättningar och fel. Sthm 1951.
Cit.: Vahlén, Formkravet vid fastighetsköp.
- Villars — Dahl, L.*, Gjeldsbrevloven og Deponeringsloven. Oslo 1953.
Cit.: Villars — Dahl, Gjeldsbrevloven.
- Vinding Kruse, A.*, Misligholdelse af ejendoms køb. Khvn 1962.
- (Die) *Zivilgesetze der Gegenwart*. Band I. Frankreich. Code civil. Mannheim, Berlin, Leipzig 1932.
Cit.: Zivilgesetze der Gegenwart. Band I.

Norstedts

[69041]

